

Was ich von meinen Vorfahren weiss ...

PAUL LANGEMEYER

1871 - 1941

Wat ik weet over mijn voorouders en wat
van belang is voor mijn nakomelingen.

door
PAUL LANGEMEYER

Gedrukt ter gelegenheid van de verjaardag van onze lieve vader, schoonvader, over- en overgrootvader, die honderd jaar geleden op 7 november 1871 in Schwedt a. d. Oder werd geboren.

Om deze reden werd op 30 oktober 1971 een familiedag gehouden in Hotel Jägerhof in Krähenwinkel bij Hannover.

In deze uitgave (9 mei 2021) is het Duits naar het Nederlands is vertaald met behulp van Google Translate en met correcties van Paul Langemeijer (1954).

Om de leesbaarheid te vergroten zijn een hoofdstukindeling, plaatjes en alinea's toegevoegd.

Inhoud

De Langenhof.....	7
Inleiding.....	7
De reformatietijd.....	10
Kroniek van de Hervormde Kerk in Mettingen in Westfalen	10
De Tjötten.....	18
Koopman families.....	19
Stamboom Langemeyer – Schulte-Laggenbeck	21
Johann Gerhard Langemeyer	21
Johann Heinrich Schulte Laggenbeck, genaamd Langemeyer	23
Christian Langemeyer en de erfenis.....	28
Erfenis Anna Maria Langemeyer – ten Brink.....	30
Herberg “Zum Scharzen Ross”.....	34
Gezin Christian Langemeyer	37
Firma Ortmeyer	39
Gerhard Langemeyer richt kerk op	40
Eerste huwelijk Gerhard Langemeyer	41
Clemens Langemeyer	41
Martin Langemeyer en Emilie Weller.....	42
Brand in de herberg “Zum Schwarzen Ross”.....	43
Huurcontract van de herberg “Zum Schwarzen Ross”.....	44
Tweede huwelijk Gerhard	47
Heinrich Weskamp en Pater Haslacher	47
Dr. med. Probst	54
De familie Dr. med. Weskamp.....	55
Mijn jeugd.....	59
Schwedt a / d. Oder.....	59
Gouden regen.....	61
Osnabrück.....	63
Verhuisd naar Berlijn	63
Johann Leo Langemeyer	65
Clemens Langemeyer	67
Overlijden Johann Heinrich Weskamp	67
Osnabrück.....	68
School	70

Overlijden oom Martin.....	70
In dienst.....	71
Mishandeling van een Pool	71
Naar de kerk	72
Op manoeuvre.....	72
Melding van een mishandling van een rekrut.....	73
Overlijden van mijn vader	74
Fraude ontdekt in de boeken	75
Dienstverbanden	75
Mijn gezin	78
Ontmoeting met Mariechen v. d. Brelie.....	78
Bedrijf geliquideerd	80
Huwelijksfeest	80
Geboorte Gerhard Theodor.....	82
Geboorte Harry Leo.....	83
Kogel door voet	84
Geboorte Anna Louisia	85
Relatie met buurman, de pastoor	86
Geboorte Theodor Hermann.....	86
Geboorte Elisabeth Anna	88
Reddingsmedaille	89
Geboorte Raimund	90
Geboorte Friedrich Clemens (Fritz)	91
Faillissement.....	91
De oorlog.....	92
In militaire dienst.....	92
Chauffeur munitiewagen.....	92
Brancard-drager	97
Ongeschikt voor velddienst verklaard	98
Terug naar Duitsland	100
Thuis ontvangen	101
Geboorte van Bertha	103
Uit militaire dienst.....	103
Fabrieksarbeider.....	104
Overwerkt.....	105
Blokkade en rantsoenering.....	105

Nederlaag en revolutie.....	107
Na de oorlog	109
Verkoop van oude postzegels	109
Overlijden moeder.....	109
Geboorte van Marga	110
Geldontwaarding.....	110
Overlijden Emilie Weller.....	112
Overlijden tante Therese.....	113
Overlijden van schoonvader	114
Bezoek aan de Langenhof.....	115
Over gemengde huwelijken.....	117
Familiefoto's Paul	118

De Langenhof

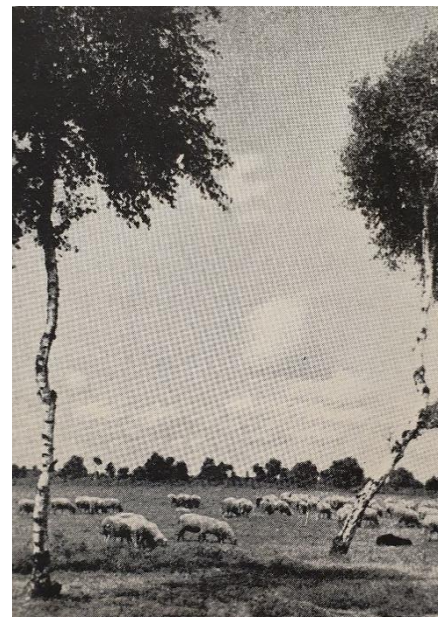
Inleiding

Als iemand het familiealbum oppakt, ziet hij plaatjes die hij niet kent, leest hij namen voor die hem vreemd zijn en toch vormen ze het levensverhaal van ons gezin. Aan de hand van deze foto's en records kunnen geïnteresseerden teruggaan naar de tijd van hun voorouders. Wat vonden we het heerlijk om onze grootmoeder over vroeger te horen praten toen we nog kinderen waren, en ik moet zeggen hoe jammer het is dat ik het niet op schrift heb. Veel van wat ons nu onbeduidend of vanzelfsprekend lijkt en toch van groot belang is voor het nageslacht gaat uit het geheugen verloren, waardoor onze daden van vandaag in een heel ander daglicht komen te staan dan wat het nageslacht zich ooit zal voorstellen. Wat zou ik het leuk vinden om zulke oude geschriften te lezen.

Dus wil ik opschrijven wat ik weet uit oude brieven, verhalen, onderzoek, enz., en wat ik zelf heb meegemaakt.

Gebaseerd op onze familienaam Langemeyer, zo droegen de eigenaren van de Langenhof in het buurtschap Westerbauer, in de gemeente Mettingen, ongeveer 4 km van Mettingen in Westfalen verwijderd, deze naam in de zeventiende eeuw en vroeger. De oude kerkregisters, die zich nog steeds in Mettingen bevinden, vormen de basis van mijn onderzoek en gaan terug tot het jaar 1679. Op dat moment kwamen er al 4 Langemeyer-families in de parochie voor, die blijkbaar allemaal afstammen van de Langenhof.

De Langenhof omvatte toen ongeveer 1200 hectare land en had zijn eigen jachtgebied. De gronden bestonden voor het grootste deel uit heide, bos en moeras, alleen relatief weinig cultuurgrond volgens onze moderne termen. Het fokken van schapen had het belangrijkste inkomen moeten opleveren. De wegen en verkeersomstandigheden lieten toen nog geen goed gebruik toe, en dus werden de mooiste eiken nog als brandhout aan de bakkers verkocht.

Volgens het oude Westfaalse erfrecht was de jongste zoon erfgenaam van de boerderij, terwijl de oudere zonen zogenaamde inleners waren, maar de ongehuwde dochters bleven als arbeidskrachten op de boerderij.

Het land bij Bruch, zoals het werd genoemd, was in hoge mate ontoegankelijk en ongezond. De grond waarop de Langenhof oorspronkelijk was gebouwd, was vochtig. Het gebouw zelf was erg laag en gekscherend zou je zeggen: "Wat zegt iemand die naar de Langenhof komt?". En dan kwam het antwoord: "**hopla**". Want men stootte zijn hoofd wanneer men de woning binnenging. Afgescheiden van de wereld, leidde men een kummervol bestaan.

De herbouwde (1836) Langenhof. Inmiddels ook afgebroken.

In het kerkregister vinden we op 28 december 1680 ene Gertrud Langemeyer onder de overledenen als "arme vrouw". Er werd hard gewerkt door de bewoners, en toch was de grond niet genoeg. Welke bijdragen in die tijd werden verwacht, blijkt duidelijk uit de informatie die ik uit een oud kerkboek haalde, volgens welke in 1663 de volgende belastingen aan de katholieke kerk verschuldigd waren:

Boerderij Voss betaalt jaarlijks	2 Pfg.	Flotowen	12 Thlr.
Sutterdiek	18 Pfg.	Becker	6 Pfg.
Berentelgt	6 Pfg.	Weller	15 Stuiver
Lagemann	29 Stuiver	Hettlage	1 Stuiver
Hellweg	1 1/2 Thlr.	Burbrink	2 Pfg.
Nagelmann	6 Pfg.	Hüdepohl	2 Gld.
Langemeyer	8 Stuiver	Brenningen	2 Stuiver.

De Langenhof stond vroeger op de plek van boerderij **Wöhle**.

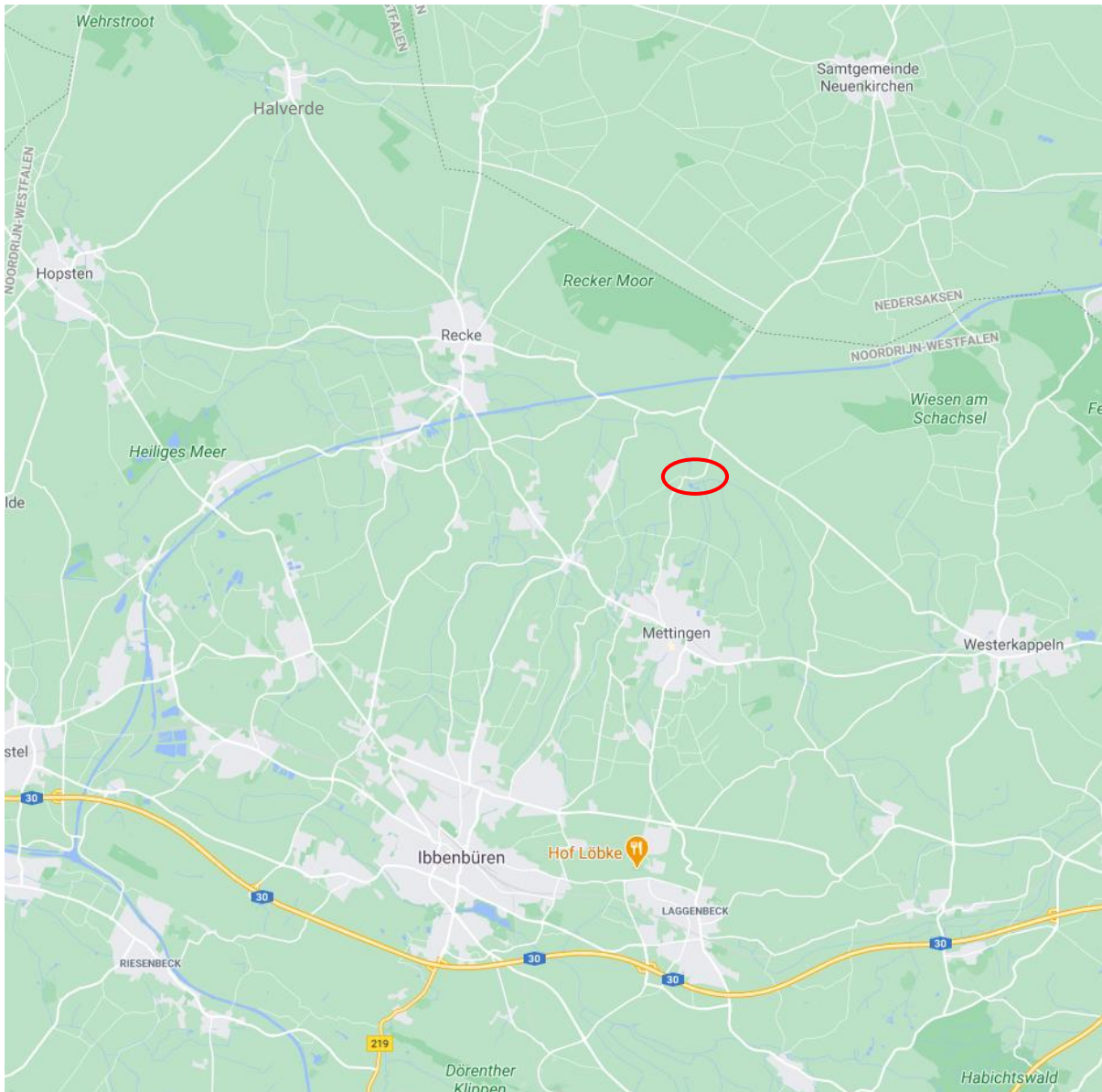

Das ehemalige landesberrliche Gut Langenhoj, dessen Erbpächter Langemeyer war.
jetzt im Besitz von Teilkamp-Wöhle

De reformatietijd

Kroniek van de Hervormde Kerk in Mettingen in Westfalen

De geloofsstrijd, d.w.z. de introductie van de Reformatie, speelde ook een grote rol in deze omgeving. De kroniek van de Hervormde Kerk in Mettingen, die ik hier laat volgen, geeft ons op zijn best een beeld van die tijd en laat zien hoe standvastig onze voorouders vasthielden aan hun geloof.

Het dorp Mettingen ligt in het geïsoleerde, kleinere oostelijke deel van het graafschap Lingen. Vanuit zijn hogere positie het Bovenland genoemd, behoort het momenteel tot het Pruisische administratieve district Münster en maakt het deel uit van het district Tecklenburg. Alleen de vijf

belangrijkste dorpen van de parochies Brochterbeck, Ibbenbüren, Mettingen, Recke en Halverde behoren tot deze regio.

Na het jaar 779, toen het hele gebied van Osnabrück zich onderwierp aan de zegevierende keizer Karel de Grote, zou behalve Wiho, een leerling van St. Bonifatius, een zekere abt Bernard, mogelijk actief zijn geweest in de prediking van het evangelie in Westfalen. Rond dezelfde tijd verkondigde de Friese Ludger, destijds bisschop van Munster, gestorven in 809, de leer als missionaris aan de oevers van de Eems.

Toen Wittekind zelf in 785 werd gedoopt, ondervond de bekering van de Westfalen geen grote problemen meer. Om het geloof in de Saksische landen te versterken, werden nu bisdommen opgericht door Karel de Grote en onder andere het bisdom Osnabrück, dat bijna alle dorpen tussen de Eems en de Weser omvatte.

Over het ontstaan van de afzonderlijke parochies valt weinig te zeggen, maar in de tweede helft van de twaalfde eeuw wordt Mettingen voor het eerst als parochie genoemd. Nadat Karel de Grote vanuit Saksen zijn eigen staat had gevormd, werden gouverneurs en graven aangesteld als seculiere heersers, die de bisschoppen moesten bijstaan als beschermheren van de kerk. De graven van Tecklenburg werden als zodanig aangesteld voor Osnabrück, waartoe ook Mettingen behoorde. Als gevolg van een geschil tussen Otto VI van Tecklenburg en zijn broer Nikolaus ontving hij in het begin van de 16e eeuw de heerlijkheid Lingen, samen met de vier parochies Brochterbeck, Ibbenbüren, Mettingen en Reck als compensatie. Maar met de voorwaarde dat ze na zijn dood terug zouden gaan naar Tecklenburg. En er werd in Ibbenbüren een speciale rechtbank opgericht, waarvan de gevangenis, de schandpaal en het stenen gerechtsgebouw tot 1730 nog op hun plaats stonden. Na de dood van graaf Nikolaus in 1541 viel de heerschappij van Lingen terug naar de edelman van Tecklenburg, graaf **Conrad**, die de reformatie doorvoerde.

*Konrad "Der wilde Cord" von Tecklenburg-Schwerin,
Graf zu Tecklenburg und Lingen.
Herr zu Rheda*

In 1582 zette graaf Arnold niet alleen ijverig de Reformatie voort die door zijn voorouders werd ingevoerd, maar bracht hij ook een verandering teweeg door de introductie van de Gereformeerden in plaats van de Lutherse. Als gevolg van de

band tussen de graaf van Conrad en de protestantse vorsten, werden zijn goederen na de slag bij Mühlberg in 1546 door de keizer verbeurdverklaard en overgedragen aan de graaf van Büren. In 1548 behield Conrad weliswaar de goederen van het graafschap Tecklenburg, maar keerde terug van de keizer nadat verontschuldiging waren gemaakt. En de heerschappij van Lingen bleef met toebehoren, namelijk de vier dorpen die het huidige bovenste graafschap vormen, aan graaf Maximiliaan von Büren. Met de regering van graaf Conrad in Lingen werd de Reformatie voorlopig afgeschaft, maar de heerschappij van graaf von Büren en zijn dochter Anna duurde te kort om de katholieke godsdienst en het kerkelijk instituut volledig te herstellen.

Na het huwelijk van gravin Anna met de prins van Oranje, **Wilhelm Nassau**, werden het graafschap Lingen en zijn toebehoren verkocht voor 120.000 Karlsrudden. Hij schonk ook het graafschap aan zijn zus Maria, dochter van koning Philips I van Spanje, sinds 1526 weduwe van koning Ludwig van Hongarije. Onder deze heerschappij werd het katholieke religieuze systeem in Lingen volledig hersteld. Na zijn afstand van de troon in 1555, droeg de keizer het graafschap Lingen en het Bourgondische land over aan zijn zoon Phillip II van Spanje. Hiermee werd de restitutie van het kerkbezit

voortgezet. Toen hij in 1559 naar Spanje vertrok, droeg hij het bestuur van de Nederlanden en het graafschap Lingen over aan zijn zuster Margaretha, hertogin van Parma, en benoemde kardinaal Granvella tot haar belangrijkste adviseur. Deze vaardigde speciale gouverneurs af voor de afzonderlijke provincies, voor Lingen de graaf van Arenberg. Hij probeerde ook zijn onderdanen in de katholieke religie te houden door nieuwe bisdommen op te richten.

Sinds de dood van graaf Nikolaus von Tecklenburg in 1541 werd het graafschap beschouwd als onderdeel van de provincie Oberyssel. Ze deelde daarom zowel kerkelijk als politiek het lot van Nederland. Toen Phillip II van Spanje veertien nieuwe bisdommen oprichtte, waaronder Deventer, werd de scheiding van de Nederlandse plaatsen van de bisdommen Osnabrück, Münster en Keulen ingezet en werd het graafschap Lingen opgenomen in het bisdom Deventer. Mettingen behoorde hier ook toe. In 1578 werd het graafschap Lingen met de vier bovengenoemde dorpen door koning Filips van Spanje afgestaan aan prins Willem van Oranje. Hij en zijn opvolgers probeerden de gereformeerde religie met geweld opnieuw in het graafschap in te voeren. De katholieke geestelijkheid werd het land uitgezet en er werden gereformeerde

predikers geïnstalleerd in de kerken en pastorie. Alle inkomsten van de pastoraten, kapellen enzovoort werden in een geldkist gedaan, waaruit de predikers en hun leegstaande parochiehuizen werden betaald. Zo ontving predikant Blomenthal te Mettingen in 1604 hier een jaarsalaris van 200 gulden. Net als de kerken werden de katholieke scholen in beslag genomen door de gereformeerde gemeente, en werden de katholieke functionarissen van hun post verwijderd en werden Nederlands Hervormden in hun plaats gezet. Deze omwentelingen in het graafschap Lingen duurden echter slechts acht jaar. Lingen werd in 1605 door de Spanjaarden veroverd en de Oranje functionarissen en predikanten werden verwijderd. De katholieke geestelijkheid keerde terug en de kerken werden teruggegeven aan de katholieken. Katholieke openbare diensten mochten opnieuw overal worden gehouden.

De Dertigjarige Oorlog, die uitbrak in 1618, trof ook het graafschap Lingen, dat afwisselend werd bezet door de keizerlijke Zweedse, Lüneburger en Hessische troepen, zodat de kerkdienst tijdens de oorlogsjaren in onbruik raakte. De oorlog was in die tijd gunstig voor de Nederlanders. Prins Frederik van Oranje was als overwinnaar aanvankelijk even tolerant ten opzichte van degenen die enig geloof beleden, maar gaandeweg verving hij de katholieke ambtenaren en predikanten door gereformeerde ambtenaren en predikanten.

Zijn opvolger, **Wilhelm II**, 1647, probeerde de reformatie op grote schaal met kracht in te voeren in het taalgebruik. Dit was waarschijnlijk te wijten aan de Westfaalse vredesonderhandelingen, waarin de koning van Spanje op 30 juni 1648 zijn rechten op het graafschap Lingen volledig afstond. Het land werd herenigd met de provincie Oberyssel en het Nederlandse bestuur werd ingevoerd. Op 28 juli 1648 vaardigde Wilhelm een edict uit, dat zijn goedkeuring had, om de Roomse Kerk in het land te hervormen en alle sporen van het pausdom te zuiveren.

Al op 19 augustus 1648 ontving de voogd van Mettingen het bevel om alle katholieke diensten, zoals kerkelijke activiteiten, te verbieden, en de geestelijkheid moest het huis en de binnenplaats binnen acht dagen verlaten. De kerken waren gesloten totdat ongeveer twee maanden later de gereformeerden hier hun godsdienst beleden.

Later werden de katholieke geestelijken echter naast de gereformeerden getolereerd. Er waren bijna voor de helft katholieken en de voor ander helft gereformeerden, maar de katholieken wonnen op de gereformeerden merkbaar. Daarom vaardigde Droste von Lingen op 29 juli 1655 een edict uit waarin de katholieke geestelijkheid alle kerkdiensten werd verboden. De katholieken protesteerden en de inwoners van Mettingen vroegen **bisschop Franz Wilhelm van Osnabrück** op 24 oktober 1657 om hun voorganger Ludgerus Schaten te behouden, maar tevergeefs. Het gevolg van dit edict was dat de meesten van hen door de gereformeerden werden gedoopt. De katholieke geestelijkheid lieten zich echter niet afschrikken en hield vast aan eerdere vrije religieuze oefeningen, ondanks alle klachten van de gereformeerden.

hun

Als gevolg van de verovering van het graafschap Lingen door prins-bisschop Christoph Bernhard von Galen in 1672, werden de katholieken teruggebracht naar hun oude kerken en landgoederen. Deze toestand was echter van korte duur.

In 1674 viel de heerschappij eerst aan de Tecklenburger toe en vervolgens aan de Oranje en probeerde men opnieuw de Reformatie met geweld in te voeren. Aanvankelijk mochten de katholieke geestelijken hun diensten in particuliere huizen houden, maar al in 1675 werden ze weer verjaagd en namen de gereformeerde predikanten weer bezit van kerken en eigendommen.

Conrad Heinrich Hundelius werd als predikant naar Mettingen geroepen en ontving een jaarsalaris van 450 gulden. De verbannen katholieke geestelijken vluchtten naar het moederland, dat het dichtst bij hun gemeenschappen lag, en hun parochianen volgden hen. Maar om minder belastend te zijn voor hun parochies, deden ze kerkdiensten voor hun parochianen aan de grenzen van hun parochies, dus op vreemde bodem. De mensen uit Mettingen hadden geen speciale plaats voor hun godsdienstbijeenkomsten, maar hielden hun diensten al snel in het ene, dan in het andere privéhuis in de parochie Westerkappeln, nu hier, dan daar op de Kämpen, ook enige tijd op het omstreden veenmoeras. Om toehoorders aan de gereformeerde predikanten te bezorgen, werden ze tot enige predikant verklaard en werd bevolen dat vanuit elk gezin een persoon de gereformeerde dienst moest bijwonen. De diensten mochten alleen in de gereformeerde kerk worden gedaan. Gemeenschap hebben was verboden

voor de katholieke geestelijken op straffe van verbanning uit huis en boerderij, en de katholieke deurwaarders werden ook van hun ambt afgezet als zij geen protestantisme beleden.

Aanvankelijk, toen de katholieke eredienst verboden was, gingen de mensen massaal over naar de gereformeerde predikanten, maar bleven weg toen hun nieuwsgierigheid eenmaal bevredigd was. In oktober 1679 klaagden de predikanten bij de kerkenraad over het gebrekkige bezoek van de kerken, zelfs op school was dat niet mogelijk omdat de katholieken in opdracht van de katholieke kerk hun kinderen niet op de gereformeerde scholen lieten. De katholieken hielden vast aan het geloof van hun vaders, en bekeringen waren zeer zeldzaam.

Toen de katholieken ondanks alle verboden de katholieke eredienst op buitenlandse bodem bleven bijwonen, werden hun de zwaarste boetes opgelegd; De politie van Mettingen en Buirbrink moesten dus 100 **daalders** innen, maar toch gingen ze met hopen de grens over. In 1686 kwam zelfs de bisschop van Utrecht naar het graafschap Lingen en gaf het Heilig

Sacrament. In 1702 nam de eerste koning van Pruisen Friedrich I het graafschap Lingen in bezit, en in 1707 werd het graafschap Tecklenburg ook afgestaan voor 250.000 daalders. De privileges die onder Oranje heerschappij aan de Hervormden in het graafschap Lingen werden verleend, werden door de koning van Pruisen bevestigd. Dopen en huwelijken waren toegestaan aan de katholieken, maar de namen moesten worden opgenomen in de reguliere registers van de gereformeerde plaatselijke predikanten en de vergoedingen werden aan hen betaald. Het werd de katholieken van Mettingen in 1708 verboden om te een dienst te houden en de pastoor kreeg te horen dat hij zijn huis binnen vier weken moest verlaten.

Koning Friedrich I liet de voormalige grondwet van het land bestaan. Zijn opvolger Friedrich Wilhelm I stichtte de kerkdirectie in Berlijn en onderwierp de gereformeerde geestelijkheid van de graafschappen Tecklenburg en Lingen aan hetzelfde. De katholieken waren en bleven verboden om openbare diensten te houden, en ze werden ook uitgesloten van schoolfuncties. Op dat moment waren er 220 katholieke en 10 gereformeerde boerderijen in Mettingen. In 1717 werd, na veel klachten van katholieken, de openbare eredienst hersteld, maar alleen in particuliere woningen. De katholieke geestelijkheid keerde terug. Met toestemming van de

autoriteiten werden er kleine kerkgebouwen opgetrokken zonder symbolen aan de buitenkant en zonder torens. De diensten werden overal weer gehouden. Een bekering tot de gereformeerden vond zeer zelden plaats, des te vaker vond het tegenovergestelde plaats.

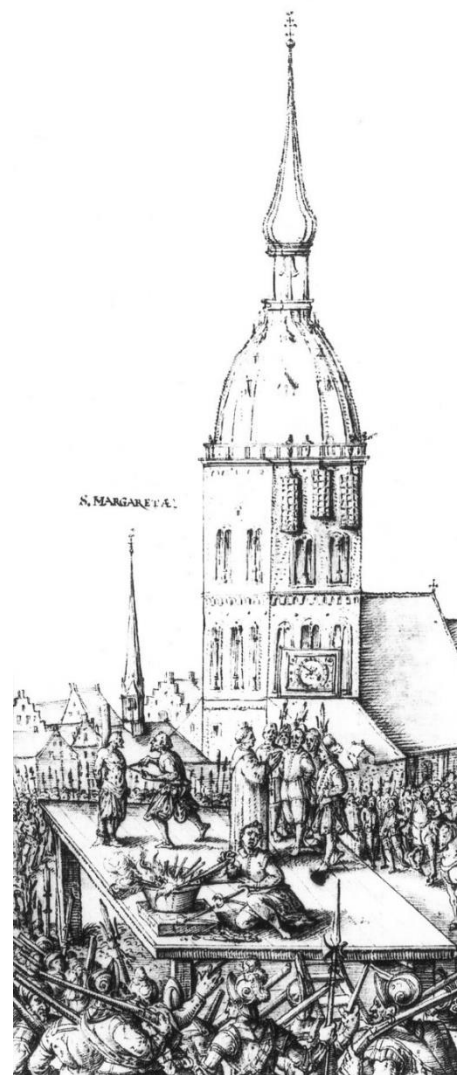
Toen koning Friedrich II in 1740 aantrad, kregen de katholieken opnieuw enkele concessies, maar het was hen verboden katholieke middelbare scholen naast de bestaande protestantse scholen op te zetten, en er werd gepoogd leegstaande boerderijen alleen met gereformeerden te vullen.

In 1777 kreeg de katholieke gemeenschap in Mettingen toestemming om een nieuwe katholieke kerk te bouwen in plaats van het oude gebedshuis, dat op instorten stond. In 1782 kreeg ze ook toestemming om een torentje te bouwen en een orgel aan te schaffen. In 1799 mochten de katholieken een katholieke school oprichten, op voorwaarde dat de school en de leraar gehandhaafd zouden blijven, ze konden ook de beloning van de hervormde schoolmeester bewijzen en veiligstellen. De katholieke school, opgericht in 1801, werd na zes maanden weer gesloten op last van de autoriteiten en omgevormd tot een naai- en breischool. De katholieke kinderen moesten terug naar de hervormde school. Na de vrijheidsoorlogen kregen de katholieken eindelijk hun eigen school en in 1834 kwam de eerste katholieke leraar in dienst en betaalde de protestantse leraar Brüggemann jaarlijks 35 en 1/2 daalders van het schoolgeld van de katholieke kinderen tot aan zijn dood in 1839.

De katholieken moesten alle andere parochiale taken aan de gereformeerde predikers betalen, met uitzondering van de belasting, die in de Franse tijd werd afgeschaft. Bovendien werden de katholieken op gelijke voet geplaatst met de gereformeerden. Er werd toestemming gegeven voor processies en plechtige begrafenissen. De eerste katholieke kerkbegrafenis vond plaats op 16 augustus 1827. De nieuwe klacht van de katholieke gemeenschap in Mettingen in 1846 over de afdragen aan de protestanten werd opnieuw door de autoriteiten afgewezen, maar het offergeld werd jarenlang geweigerd. Het gevolg was dat de schuldige partij werd gearresteerd, wat leidde

tot felle rellen van de kant van de katholieken en waarvoor de belangrijkste leiders moesten betalen met gevangenisstraffen van enkele maanden. De opwinding van 1848 gaf de katholieken nog een reden om te protesteren tegen de invoering van deze belastingen voor de protestantse geestelijkheid. Dit leidde tot een complete opstand in Mettingen, die de gerechtsdeurwaarder Bauer en de protestantse pastoor F. Stapenhorst dwong de gemeente tijdelijk te verlaten. Een van de militaire detachementen, opgeëist door Munster, herstelde de rust. Sindsdien is het offergeld onvermijdelijk betaald. Om alle geschillen te vermijden, hebben de gereformeerden er de afgelopen jaren echter van afgezien deze belastingen te betalen.

Opmerking van de schrijver:

Deze kroniek is blijkbaar de weergave van onderzoek uitgevoerd door een van de gereformeerde geestelijken in Mettingen. Het geheel is coherent van één handschrift en in dezelfde stijl geschreven. De informatie die hier staat is consistent met andere geschiedenisboeken, en het moet erkend worden met welke objectiviteit deze kroniek door de gereformeerde zijde is geschreven. Helaas mist men de bronnen waaruit de verklaringen zijn overgenomen.

De Tjötten

Als gevolg van de Reformatie werden de katholieke geestelijken het land uitgezet, werden de kerken overgedragen aan de gereformeerden en werden de oude boeken vernietigd. Alleen de officiële handelingen van de gereformeerde geestelijkheid werden erkend. De katholieken werden gedwongen huwelijken, dopen en sterfgevallen aan de gereformeerde geestelijkheid te melden en de zogenaamde belasting te betalen voor deze gebeurtenissen.

Aanvankelijk verzetten de katholieken zich. Buiten de landsgrenzen werden ze getrouwd door katholieke geestelijken en werden hun kinderen gedoopt. Zodra het in het dorp bekend werd, werden ze gemeld. Daarna werden de katholieken gedwongen zich in de Hervormde Kerk te laten inschrijven en moesten ze 6 gulden boete betalen. Toen werd de datum van de inschrijving genomen als de dag van de bruiloft, en zo vinden we op de eerste pagina van het kerkboek dat de geboorte van het eerste kind onmiddellijk daarna wordt ingevoerd voor alle huwelijken. Later deden ze het anders en boden ze zich aan om zich bij de gereformeerde predikant te laten registreren en vervolgens door een katholieke predikant te trouwen. Om deze reden kunnen de verstrekte gegevens geen absolute juistheid garanderen.

De lage inkomen in hun thuisland en de onaangename religieuze omstandigheden dwongen de bewoners om een tijdje hun huizen te verlaten, en dus verhuisden ze naar andere gebieden, deels naar Nederland, deels naar de oostelijke provincies, en werkten hier als landarbeiders, terwijl ze ook zaken deden. Ze heetten Pöttker, d. H. Kiepenkerle, of Tjödden of **Tjötten**, in plaats van trekvogels of Turk-gangers. Toen deze Tjödden thuishkwamen bij hun families, speelden ze de voorname heren in Mettingen en gaven ze vaak veel geld uit. Die uit Holland werden de **Mynheers** genoemd, het was de uitdrukking van minachting van de Westfalen, als beloning gaven de Nederlanders de Duitsers de naam "**Mof**". Ik weet niets over de oorsprong van deze scheldnaam. Het was vreemd dat velen als Nederlanders hun gezin in Mettingen lieten wonen en dat kinderen die hier geboren werden op verzoek met toestemming

van de burgemeester als Nederlanders werden erkend. Deze voorwaarden werden vaak gebruikt om te voorkomen dat er in Nederland of Duitsland belasting moest worden betaald. Ze beschouwden het misleiden van de staat vaak niet als een zonde, en ook in dit gebied werd smokkel bedreven. Een zekere Knuf zou tijdens het smokkelen door grenswachters in de hei zijn doodgeschoten.

Koopman families

De twee belangrijkste koopman families van die tijd waren de ten Brink's en Ferdinand Moormann. Rond 1800 had **Ten Brink** al met eigen schepen gevaren en had handelsbetrekkingen met India en andere verre landen. In 1810 werden hun schepen echter gekaapt en leden ze zulke verliezen dat ze genoodzaakt waren om met hun schuldeisers te schikken.

Ferdinand Moormann liet echter elk van zijn 10 kinderen met een fortuin van 100.000 daalders achter toen hij stierf. Hier zou ik een briefje uit het kerkboek willen noemen: op 1 januari in de ochtend van half 7, 1817, voor de deur van de koopman Ferd. Moormann vond een kind van vrouwelijk geslacht met een briefje waarin werd gevraagd om gedoopt te worden. Omdat het kind tussen twee lindebomen lag, werd het Carolina Johanna Zurlinden gedoopt.

Test: de vinder van het kind, dochter van Ferdinand Moormann, 13 jaar en zakenman Johann Bischof. - Het kwam vaker voor dat kinderen onderweg werden geboren of dat mensen tijdens het reizen vaak stierven van uitputting. Het was de tijd dat er geen treinen of auto's waren.

Toen de tijd om te werken voorbij was, keerden de Tjödden naar huis terug. Hun vaderlandliefde was onbeperkt. Ik las het tegenovergestelde, maar dit kon alleen van oppervlakkig geïnformeerde mensen komen. Er was een regelmatig verkeer ontstaan, en dit

verkeer betekende dat de Tjödden ver weg artikelen vonden die men thuis niet had en die men thuis had wat men in de verte ontbeerde. Dus je nam er een mee van huis en nam de andere mee naar huis terug. Dit was het oorspronkelijke begin van de handel door de Mettinger-kooplieden.

De dichter van "Dreizehnlinden" zegt over Westfalen:

Waar mensen klompen dragen
En zich voeden met zwart brood
Bleke, blonde, stille mensen,
Dromerig, onheilspellend;
Spookachtige tinten wapperen 's nachts
Door de heide rondom de heide en vennen.

Als je op dat moment naar het land en de mensen kijkt, zul je het begrijpen.

Sinds ik als kind naar Mettingen kwam, met de trein naar Ibbenbüren en vervolgens met de postkoets via Wiehe naar Mettingen, zag het land er heel anders uit dan nu, vooral aan de Bruch. Hoe weinig opbrengst brachten de velden, hoe arm was het vee. Alleen zandwegen leidden tot Bruch.

Het zwarte brood bij bakkerij Grotmeyer werd nog met voeten gekneed, omdat het deeg zo zwaar was dat de kracht van de armen niet voldoende was. Dezelfde bakkerij runt nu zijn bedrijf in een moderne stijl, en waar in mijn jeugd zwart brood werd opgehaald met een kruiwagen op zandpaden, brengen tegenwoordig grote auto's de goederen naar klanten. Dus het land en de mensen zijn in de loop van de tijd veranderd. De sterke landarbeiders werden

bekwame kooplieden, die meer van het land binnenbrachten dan wat de grond hun kon geven. Slechts één ding bleef altijd hetzelfde, dat was het katholieke geloof, dat ze overal in stand hielden, zelfs als ze in het buitenland waren.

Stamboom Langemeyer – Schulte-Laggenbeck

Johann Gerhard Langemeyer

Aan het einde van de zeventiende eeuw was **Lübbecke Langemeyer** de eigenaar van de Langenhof. De naam Lübbecke is een verkleining van Lübbert en Lübbert betekent Luitbert in het Hoogduits. Hij trouwde op 19 februari 1678 met **Gertrud Moor**. Dit is de dag van inschrijving in het boek van de Hervormde Kerk. Wanneer het kerkelijk huwelijk plaatsvond, kan niet worden vastgesteld, aangezien het in het geheim buiten de landsgrens plaatsvond. Hun kinderen waren:

Catharina	geboren 30 juli 1679	Gerhard geboren 9 februari 1687
Margaretha	geboren 27 April 1681	Jürgen geboren 25 sept. 1689, stierf 29 juli 1715
Gertrud	geboren 31 maart 1683	Lübbert geboren 9 februari 1692
Johann	geboren 23 april 1685	Berend geboren 5 december 1694

Laatstgenoemde werd erfgenaam van de rechtbank en trouwde op 18 maart 1717 met **Aleid Colmann**. Uit dit huwelijk kwam Catharina, geb. 30 april 1718.

De moeder stierf tijdens de bevalling en op 17 april 1722 trouwde **Berend Langemeyer** met **Engele Brinkmann**. Uit dit huwelijk zijn voortgekomen:

Johann Berend	geboren 10 mei 1725
Angel Elisabeth	geboren 13 april 1728
Anna Margarethe	geboren 3 mei 1732
Margarethe	geboren 15 september 1735
Catharina	geboren 31 januari 1738

Johann Berend was erfgenaam van de rechtbank en trouwde op 28 juli 1749 met **Anna Maria Artmeyer**. Er zijn geboren:

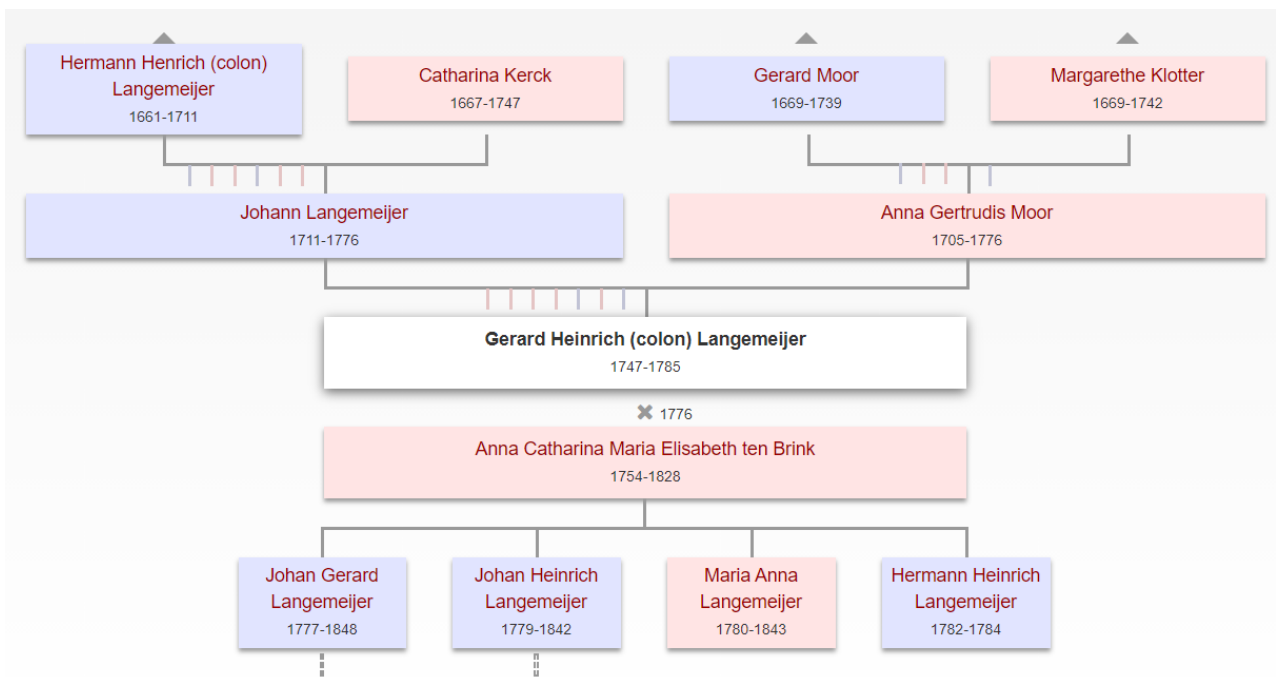
Johann Berend	geboren 8 januari 1753	
Johann Gerhard	geboren 24 mei 1755,	overleden 10 februari 1784
Anna Catharina	geboren 4 februari 1758,	overleden 18 december 1758
Anna Maria	geboren 23 juli 1760.	

De boerderij kwam nu bij **Johann Gerhard Langemeijer**, getrouwd op 7 september 1773 met **Anna Maria Elisabeth ten Brink**, geboren 28 december 1754, overleden 4 mei 1828.

Dit huwelijk resulteerde in:

Johann Heinrich	geboren 18 september 1779,	overleden 31 juli 1842
Maria Anna	geboren 10 december 1780,	overleden. 13 november 1843
Hermann Heinrich	geboren 30 juni 1782,	overleden 14 april 1784.

Paul Langemeijer (1954): bovenstaande gegevens lijken niet consistent met onderstaande stamboom:

<https://www.genealogieonline.nl/berkemeijer-genealogie/l13652.php>

[Johann Heinrich Schulte Laggenbeck, genaamd Langemeyer](#)

Gerhard Langemeyer stierf op 10 februari 1784 en zijn vrouw trouwde op 24 mei 1785 vervolgens met **Johan Heinrich Schulte Laggenbeck**, geboren 28 december 1762. Hij nam de naam Langemeyer aan. Voor de nakomelingen uit dit huwelijk is **8 mei 1785 de dag waarop ze de naam Langemeyer veranderen in plaats van Schulte Laggenbeck**, en de voorouders van deze stam behoren tot de Schulte Laggenbeck-lijn uit Laggenbeck bij Ibbenbüren.

Twee kilometer van Laggenbeck, waar de weg naar Laggenbeck en de weg van Ledde naar Ibbenbüren samenkomen, in dezelfde richting 2-300 m verder ligt de **boerderij Schulte Laggenbeck**. De boerderijen Schulte Laggenbeck en Schulte Varendorf worden voor het eerst in de geschiedenis vermeld rond het jaar 1150.

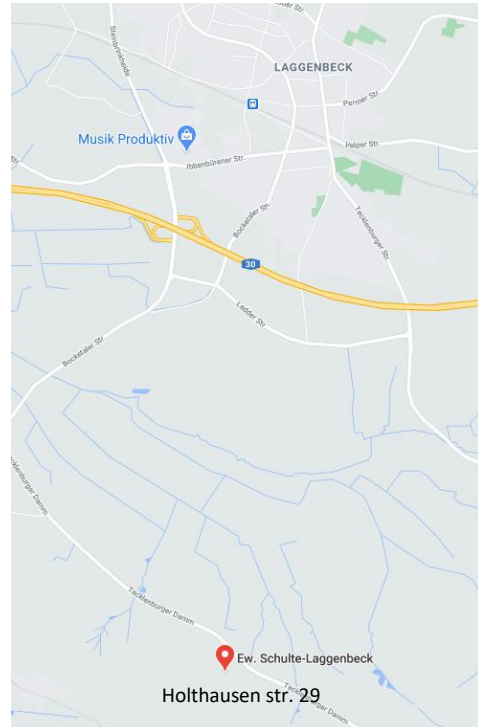
Bisschop Phillip von Osnabrück verklaart dat graaf Heinrich v. Tecklénburg, met toestemming van zijn broers en zijn moeder Adelheid, het hof en de Wersen kapel kocht en een aantal feodale mensen met hun landgoederen en hun eigen mensen die erop woonden voor 230 mark en 20 pond tienden, evenals voor het huren van het leengoed van paltsgraaf Otto v. Rineck is overgedragen. Dit omvatte ook de boerderijen Schulte Varendorf en Laggenbeck.

Het origineel bevindt zich in het Rijksarchief te Munster:

Thiderieu m cum uxore et liberis et mancipiis ed domum ejus Laegenbicke etc.

Een Diederich Schulte Laggenbeck wordt al in 1130 genoemd, maar het waren niet onze directe voorouders. De oude lijn stierf vaker uit en de nieuwe eigenaren namen de naam van de boerderij aan.

Voor zover ik de voorouders duidelijk kan achterhalen uit de kerkelijke archieven in Ibbenbüren, zal ik ze laten volgen:

Gerhard Schulte Laggenbeck,
geboren 11/06/1695 overleden 29/01/1748
gehuwd met Maria Elisabeth Bögel op 25 november 1725
geboren 1700 ovl. 30 november 1774

Johann Peter geboren 19 oktober 1726 ovl.

Test. Joan Schulte Laggenbeck, Ennecke Bögel.

Johann Gerhard geboren 28 maart 1728 stierf op 8 november 1759

Test. Hermann Bögel, Grete Schulte Laggenbeck.

Anna Margarethe Elisabeth geb. 15 juni 1729 ovl.

Test. Anna Margarethe Selois, Jac. Brockschmidt.

Johann Bernhard geboren 24 november 1730 stierf op 16 september 1736

Test. Joan Selois, Maria Borgemann.

Anna Margaretha geb. 15 februari 1733 stierf op 27 november 1801

Test. Anna Margaretha Schluchtermann, Gerd Schildwagter

Daniel Carl geboren 7 december 1734 stierf op 12 november 1769

Test. Daniel Brockschmidt, Ennecke Brockschmidt.

Hermann Heinrich geboren 21 maart 1736 stierf op 26 oktober 1792

Test. Hermann Bögel, Ennecke Haakmann.

Peter geboren 17 september 1738 stierf op 26 januari 1744

Test. Peter Holthus, Catharian Wibbelmann.

Johann Bernhard geboren 21 maart 1740 ovl. 7 oktober 1745

Test. Berend Ruve, Margarethe Bugmeyer.

Maria Elisabeth geboren 22 juni 1743 stierf op 15 oktober 1745

Test. Gerd Haakmann, Grete Brockschmidt

Hermann Heinrich Schulte Laggenbeck geboren 21 maart 1736 stierf op 26 oktober 1792
trouwde met
Anna Margarethe Dommeyer op 24 oktober 1761
geboren - Brochterbeck gestorven.

Johann Heinrich geboren 28 december 1762 gestorven. 17 juli 1818

Test. Johann Schulte Laggenbeck. Anna Maria Dommeyer.

Johann Hermann geboren 12 september 1765 gestorven.

Test. Johann Gerdt Dommeyer, Ennecke Wibbelmano.

Johann Carl geboren 17. 07. 1767 gestorven 1814

Test.

Johann Bernhard geboren 17.07.1767 d.

Test.

Anna Maria Margar. geboren 26 september 1769 stierf op 5 augustus 1836

Test. Anna Maria Haakmann, Gerdt Mutert.

Johann Gerhard geboren 10 november 1771 stierf op 24 juni 1831

Test. Carl Wibbelmann, Anna Maria Gruiter.

Johann Peter geboren 28 april 1774 ovl.

Test. Johann Peter Withacke, Anna Maria Joy.

Geboren Gerhard Heinrich 19 maart 1777 ovl.

Test. Gerdt Heinrich Kümper, Anna Maria Dommeyer

Johann Gerhard Schulte Laggenbeck trouwde met

geboren 10 november 1771 stierf op 24 juni 1831

Anna Maria Elisabeth Schulte Varendorf op 22 oktober 1795,
geboren 10. 10. 1775 overleden 1850/02/06

Anna Margarethe Elis. geboren 19/01/1799 overleden 05/08/1836

Test.

Gerhard Heinrich geboren 9 april 1801 stierf op 4 augustus 1826

Test. Henric Langemeyer, Anna Catharina Schulte Varendorf.

Anna Maria Elisabeth geboren 24 augustus 1803 ovl.

Test. Anna Maria Schulte Varendorf, Carl Schulte Laggenbeck.

Maria Anna geboren 6 februari 1806 stierf op 14 april 1807

Test. Anna Maria Bögel, Johann Wilhelm Schulte Varendorf.

Johann Gerhard Heinrich geboren. 01.13.1809 overleden 08.08.1883

Test. Heinrich Bögel, Maria Anna Schulte Varendorf.

Anna Maria Theresia geboren 18 augustus 1811 stierf op 6 april 1842

Test. Maria Theresia Langemeyer.

Anton geboren 3 februari 1814 stierf op 7 februari 1814

Test.

Maria Anna geboren 04/07/1819 overleden 03/05/1820

Test.

Johann Gerhard Heinrich Schulte Laggenbeck trouwde met

geboren 01.13.1809 overleden 08.08.1883

Maria Anna Elisabeth Siebelmann op 10 februari 1835

geboren 13 februari 1809 stierf op 15 december 1874

Carl Theodor Gerh. geboren 16.05.1837 d.

Test.

Wilhelm Gerhard geboren . 10e 1838 stierf 27 november 1899

Test.

Anna Maria Elis. Ther. geboren 4 december 1841 stierf op 25 januari 1907

Test.

Carl August geboren 13 augustus 1843 ovl.

Test.

Carolina Elisabeth geboren 08.09.1846 d.

Test.

Gerhard Theodor geboren 07.04.1849 d.

Test.

Andreas Theodor geb. 11/02/1850 d.

Test.

De huidige boerderij draagt op de gevelzijde de inscriptie:

“God zegene de ingang en uitgang. De Heer is goed en zijn barmhartigheid is eeuwig.”

Joh. Gerh. Schulte Laggenbeck en Anna Maria Elisabeth
Schulte Laggenbeck, geb. Siebelmann 1856 25 juni.

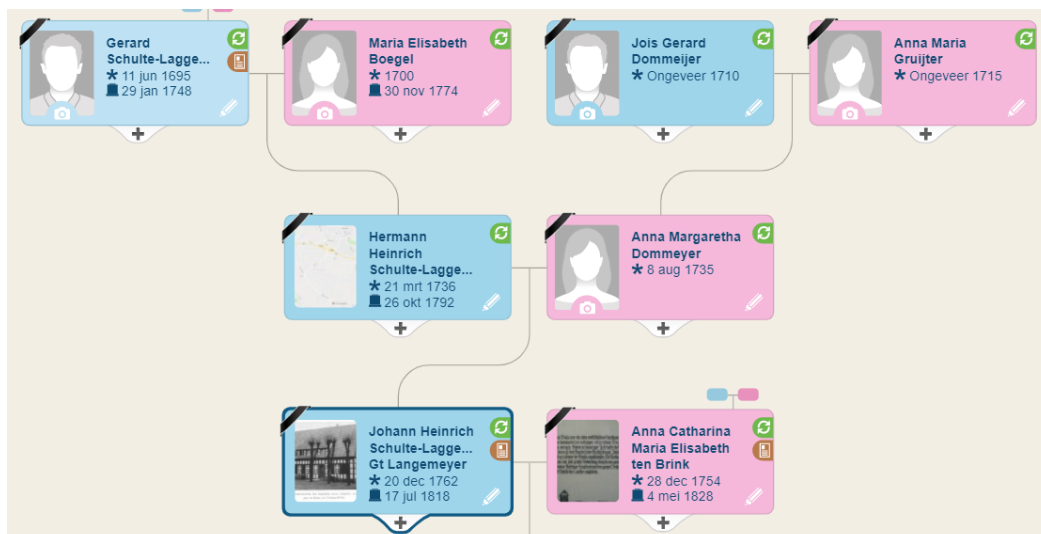
Oude inscripties worden gevonden in bijgebouwen:

Johann Schiltwechter, Genant Schulte
Margarethe Schulte, M. Gerdt Stengreber.
B. 4 november 1662.

Johann Schulte Varendorf, genaamd Schulte Lagenbecke
Margarethe Schulte 8 januari 1723
Echtpaar Joh. Gerh. Schiltwächter, Anna Marg., geboren Holhuis.

Johann Gerhard Schulte Laggenbeck
en Anna Maria Elisabeth Schulte Varendorf, 29 mei 1824.

Hieruit blijkt al dat **Johann Schiltwechter** rond 1660 de naam Schulte Laggenbeck aan nam, en op 13 november 1707 trouwde met de weduwe Margarethe des Schulte Laggenbeck met Johann Schulte Varendorf, die de naam Schulte Laggenbeck droeg. De boerderijen Schulte Laggenbeck, Schulte Varendorf en Schildwächter bestaan nog steeds. De laatste twee boerderijen zijn nu eigendom van Schulte Varendorf. Alle drie de boerderijen staan dicht bij elkaar. Door het huwelijk zijn de drie gezinnen nauw met elkaar verbonden.

Christian Langemeyer en de erfenis

Uit het huwelijk van Joh. Heinrich Schulte Laggenbeck, genaamd Langemeyer, met **Anna Maria Langemeyer**, geboren **ten Brink** komen de volgende kinderen:

Maria Theresia	geb. 26. 02. 1786 gest. 02. 12. 1839
Johann Hermann	geb. 26. 02. 1787 gest. 16. 01. 1788
Anna Catharina Agatha	geb. 23. 07. 1788 gest. 11.09. 1835
Friedrich Johann Gerhard	geb. 05. 03. 1790 gest. 16. 05. 1856
Heinrich Egidius	geb. 09. 08. 1791 gest. 12. 04. 1866
Carl Pius	geb. 05. 05. 1793 gest. 09. 03. 1825
Maria Elisabeth Victoria	geb. 04. 09. 1794 gest.
Maria Henriette	geb. 11. 06. 1796 gest. 06. 07. 1858
Christian	geb. 23. 10. 1797 gest. 13. 02. 1856
Johann Bernhard	geb. 25. 01. 1800 gest. 10. 04. 1809

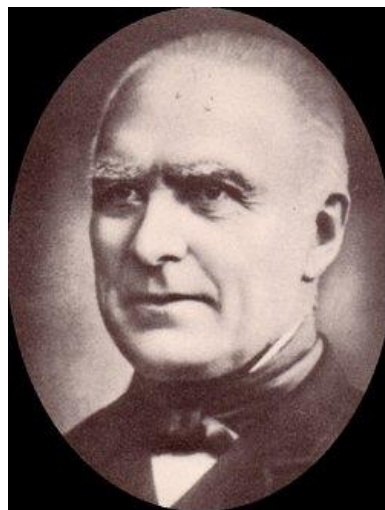
Op 17 juli 1818 stierf Joh. Heinrich Schulte Laggenbeck, genaamd Langemeyer. De weduwe Anna Maria Langemeyer, geb. ten Brink runde nu de boerderij met hun twee jongste kinderen, Maria Henriette en Christian. **Men geloofde dat Christian de erfgenaam van de boerderij zou worden.** In 1828 verloofde Christian zich met **Caroline Brenninkmeyer**.

Moeder van Caroline
Anna Magaretha Angela Bisschoff
1779 – 1853

broer van Caroline
Clemens Brenninkmeyer
1818 – 1902

broer van Caroline
August Brenninkmeyer
1819 - 1892

De oude moeder was al erg kwetsbaar en gebrekelijk, zodat een aanstaande dood te verwachten was. Caroline Brenninkmeyer hoopte binnenkort als huisvrouw in de Langenhofe te komen wonen. Toen bleek dat niet Christian, maar Johann Heinrich, de zoon van zijn eerste huwelijk, de erfgenaam was van de Langenhof. Dit was een harde klap voor Christian. Tien jaar lang had hij al het werk van de Langenhof gedaan en kreeg hij alleen eten en kleding voor zijn werk. Zijn bruid wilde niets meer met hem te maken hebben, aangezien hij nu de rechtbank niet kreeg.

De vader van de bruid, een eerlijke en wettige Westfaalse, zei echter tegen zijn dochter: "**Als je Langemeyer met een boerderij wilde trouwen, zul je nu zonder boerderij met hem trouwen.**"

Brenninckhof, Ibbenbürener Straße 149 in Wiehe, einer Bauerschaft in Mettingen

Erfenis Anna Maria Langemeyer – ten Brink

De oude moeder Langemeyer probeerde goed te maken wat ze aan haar kinderen verschuldigd was.

Door haar werd een notaris verzocht bij de Langenhof en kwam de volgende overeenkomst tot stand:

“Ondertekend op de Langenhof in de Westbauer parochie van Mettingen op 20 april van het jaar achttienhonderdachtentwintig”

Voor mij, de Koninklijke Pruisische commissaris van Justitie en notaris bij de afdeling van de Koninklijke Hogere Regionale Rechtbank in Münster, Clemens August Niehof, inwoner van Ibbenbüren, en in aanwezigheid van de hieronder genoemde volstrekt geloofwaardige aktegetuigen, verschenen de volgende personen die mij persoonlijk bekend waren:

- I) de weduwe van erfpachter Johann Heinrich Schulte Laggenbeck, genaamd Langemeyer, geboren Anna Maria ten Brink, wonende op de Langenhofe, en
- II) wiens kinderen de ongehuwde Christian en Henriette Langemeyer zijn, die daar ook wonen met hun moeder die hierboven is genoemd. -

Deze vroegen om de volgende uitleg van het notariële protocol op te nemen en maakte al snel van tevoren een kennisgeving

- 1) de weduwe van de erfpachter Langemeyer, geb. ten Brink:

Uw twee kinderen, hierboven vermeld ad II, met Johann Heinrich Schulte Laggenbeck, hadden al hun eigendom in gezamenlijk eigendom beheerd met Johann Heinrich Schulte Laggenbeck ongeveer een paar maanden voor de dood van hun genoemde echtgenoot op 17 juli 1818 op een manier die hun zoon Christian sinds die tijd had, en wel al tien jaar als enige verantwoordelijk voor en regisseerde het geheel van de extensieve akkerbouw, die noodzakelijkerwijs verband houdt met haar verschillende eigendommen, en haar dochter, Henriette Langemeyer, die tegelijkertijd aanwezig is, doet ook al tien jaar het werk dat verband houdt met het beheer van het huis, wat haar betreft. Over het algemeen zou de vrouw van zo'n huishouden meestal alleen kunnen blijven, althans nadat ze het zwaardere werk alleen had gedaan. -

- 2) Voor deze diensten liet zij, de weduwe Langemeyer, haar twee kinderen vermelden onmiddellijk na het overlijden van haar overleden echtgenoot, naast het gratis gebruik van eten en drinken, kleding - en de andere geldelijke uitgaven die nodig zijn in verband met het gewone

leven - ook een passende vergoeding beloofd in geld, dat vanaf die tijd altijd schriftelijk had moeten worden overeengekomen voor en na, maar uit een schriftelijke overeenkomst, vanwege de hoge ouderdom van haar moeder, zoals men die in een rechtbank wilde vastleggen, was er tot dan toe niets van gekomen.

3) U, alle vergelijkende personen, bent het er nu definitief mee eens dat voor de diensten genoemd in i)

a) de huidige Christian Langemeyer voor de nu volledig verstreken bovengenoemde periode van tien jaar per jaar naast het reeds ontvangen gratis inwoning, eten en kleding, honderd daalders berl. cour. : dus in totaal duizend / 1000 thaler berl. cour. : en

b) Henriette Langemeyer die jaarlijks voor dezelfde periode aanwezig is, naast de gratis inwoning, de reeds ontvangen voeding en kleding, dertig Thaler berl. cour. , dus in totaal driehonderd daalders berl. cour. zouden ontvangen, waarop ze helemaal niets zouden hebben ontvangen. -

4) Zij, de weduwe Langemeyer, moest tot op de dag van vandaag bekennen aan haar eerder genoemde zoon Christian in het bovenstaande beroep duizend daalders en haar dochter Henriette tegen dan driehonderd daalders berl. cour. schuldig te zijn geworden, waarvoor dezelfde echter tot nu toe geen rente zou mogen eisen en tot het volledige geschil, dat op korte termijn te verwachten valt, van haar, de weduwe Langemeyer, met al haar tien kinderen uit haar eerste en tweede huwelijk. - Vanaf de dag van dit geschil zijn echter die van uw kinderen die het onroerend goed zullen overnemen dat zij tot dan toe allemaal gezamenlijk bezaten, verplicht de bovengenoemde duizend of rente op driehonderd daalders tegen drie procent per jaar, en nadat beide partijen zes maanden zijn ontslagen, in contanten te betalen in een onverdeeld bedrag.

5) De huidige Christian en Henriette Langemeyer aanvaarden deze overeenkomst in al zijn afzonderlijke delen en zien voorlopig af van de hypotheekgarantie van hun bovengenoemde aanspraken, die de weduwe Langemeyer uitdrukkelijk beloofden om op toekomstig verzoek van haar met name genoemde kinderen te voorzien in alle zekerheid die haar mede-eigendom van al het onroerend goed in gezamenlijk eigendom met haar overleden echtgenoot. -

6) Hierbij werd ook uitdrukkelijk opgemerkt dat de bovenstaande eisen van de broers en zussen Christian en Henriette Langemeyer, zoals vanzelfsprekend, niet als kind konden en mogen worden beschouwd in de toekomstige controverse genoemd in nr. 4.

Over alle vergelijkende cijfers viel niets meer te zeggen, daarom hebben zij, na langzaam en duidelijk gelezen door mij, de notaris en mijn mede-getuige, burger Gerhard Heinrich Stall uit Ibbenbüren, het bovenstaande overal goedgekeurd en met eigen handen ondertekend, nadat ze

van tevoren hadden verklaard dat het was met betrekking tot de toekomst van de nu contracterende twee broers en zussen daar op de Langehofe om dezelfde diensten te verlenen en de te eisen vergoeding evenals in de afgelopen tien jaar bedoeld aan beide kanten, namelijk tot aan de advertentie 4 die op korte termijn wordt gerapporteerd definitief argument. -

Weduwe Langemeyer.

Christian Langemeyer.

Henriette Langemeyer.

Dat bovenstaande overeenkomst, die volledig identiek is aan het basisprotocol dat is opgeslagen in mijn notariële dossiers, vandaag is gemaakt door mij, de notaris en met de betrokkenheid van de ondertekende getuigen, namelijk de burger Gerhard Heinrich Stall uit Ibbenbüren en de ingehuurde man Hermann Heinrich Frersmann daar in de Westerbauer, Kspls Mettingen bewoner, gebouwd en gesloten door de weduwe van de erfpachter Langemeyer en hun twee kinderen Christian en Henriette Langemeyer op bovenstaande wijze en goedgekeurd door hen de wederpartij na herhaaldelijk langzaam en duidelijk uitgevoerde lezingen door mij, de notaris en de getuige Gerhard Heinrich Stall en als teken de goedkeuring is persoonlijk ondertekend, - deze is hierbij ondertekend door mij en de verboden getuigen en mijn koninklijk officieel zegel, verklaard met de opmerking dat de twee getuigen geen zegel hebben en dat dit document maar één keer is opgemaakt voor Christian Langemeyer.

Aldus geschiedde het en gebeurd in Mettingen op de Langenhofe gedurende de dag zoals hierboven vermeld, namelijk op 20 april 1800, achtentwintig.

Gerhard Heinrich Stall
als getuige.

Hermann Heinrich Frersmann
Als getuige

Clemens August Niehof

Koninklijke Pruisische gerechtscommissaris en notaris bij de afdeling van de Koninklijke Hogere Regionale Rechtbank in Münster.

Dianten pro Natario.....2-.-

p. charta legali.....1-10
p. mundo.....0-05-
jura testium.....1-.-

4-15-

Schulddocument voor 1300 Thaler voor de broers en zussen Christian en Henriette Langemeyer
in de Westerbauer Kirchsp. Mettingen.

Herberg "Zum Scharzen Ross"

De Langenhof ging nu over op de zoon van zijn eerste huwelijk, **Johann Heinrich**, die de Langenhof in 1836 sloopte en herbouwde op een betere, drogere locatie, waar het nu nog steeds staat.

Als ik nu eerst met Christian te maken heb, is dat omdat Christian de stamvader van ons gezin werd. Zijn vader was Schulte Laggenbeck en had de naam Langemeyer pas aangenomen toen hij in het Langenhof trouwde. Het zou niet veel hebben gescheeld en de familienaam zou weer zijn veranderd.

Tijdens het erfgeschil kreeg Christian wat land in de buurt van de Langenhof en runde hij naast de landbouw een kleine herberg "zum **Schwarzen Ross**". Hij was een Neubauer geworden en heette nu "Kuhlmann".

Zum Schwarzen Ross, gebouwd in 1828, foto: 1961

Aan erfpachter Kuhlmann in Bruch parochie Mettingen.

Datum, 23 januari 1829

10.00 uur bij de plaatselijke rechtbank.

Zoals in overeenstemming met het Koninklijk Octrooi van 23 mei 1815 voor de oprichting van het hypotheekstelsel in de provincies tussen de Elbe en de Rijn herenigd met de Pruisische staten en de bijbehorende instructie van de Koninklijke Minister van Justitie van 30 mei van hetzelfde jaar, iedereen indien de eigenaar van een onroerende zaak of een justitie die anderszins geschikt is voor opname in het hypotheekboek verplicht is zijn titel te corrigeren, wordt de nieuwe boer Jan Langemeyer, modo Kuhlmann zu Mettingen, hierbij gedagvaard naar Termino op 23 januari om 10.00 uur. benoemde plaatsvervanger de heer Referendarius Rumpe om te verschijnen in het gebouw van de plaatselijke rechtbank, en vervolgens om de juridische reden te bewijzen waarvan dezelfde als de eigenaar van de Langemeyer-schen Neubaurey komt in aanmerking voor opname in het toekomstige hypotheekboek en overlegt de relevante aankoopdocumenten in bewijsvorm, hetzij in het origineel, hetzij als gewaarmerkte kopie. Mocht hij geen schriftelijke documenten kunnen overleggen om zijn legaal verkregen bezit te bewijzen, dan wordt het aan hem overgelaten om de titel van bezit te bewijzen door getuigen die op het afgesproken tijdstip worden genoemd.

Bovendien heeft de opgeroepen eigenaar de benoemde aanstelling

1. over de ligging en waarde van zijn voornoemde eigendom,
2. over de relevantie en oordelen van deze realiteit,
3. over eventuele beperkingen op zijn eigendom,
4. over alle permanente lasten en lasten en
5. expliciete en stilzwijgende hypotheek volledig laten aangaan op alle schulden die eraan verbonden zijn en dus ook hier volledig op voorbereid te lijken.

Ten slotte moet de eigenaar ook aangeven of hij de schulden die hij heeft opgegeven en die aansprakelijk zijn voor zijn eerder genoteerde vermogen wil boeken en of hij deze louter op eigen initiatief dan wel namens de echte schuldeisers heeft aangegeven.

Als de eigenaar nog steeds dezelfde naam heeft op wiens naam de titel volgens de Pruisische wetgeving al in een hypotheekboek stond, is geen verder bewijs vereist en kan er alleen naar verwijzen.

De aanstaande benoeming kan ook worden nagekomen door een gemachtigde, maar deze moet dan voorzien worden van volledige informatie en voldoende eerlijke bijzondere volmacht. Allemaal met de waarschuwing dat in geval van uitblijven van vervolging tegen de eigenaar fiscale boetes en de machtiging van de titel op eigen kosten worden geregeld.

Ibbenbüren, 23 december 1828

Koninklijk Pruisisch Land en Stadshof

Dagvaarden

aan de nieuwe bouwer Jan Langemeyer

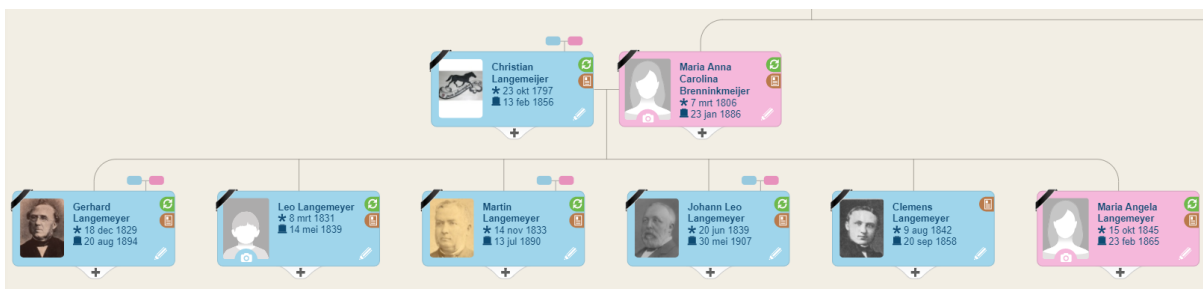
nu Kuhlmann te Mettingen

Gezin Christian Langemeyer

De herberg was voor degenen die naar Nederland reisden of uit Nederland kwamen, ofwel de eerste of laatste stop van Mettingen, afhankelijk van de situatie. Dit bracht veel afwisseling voor de buurtbewoners, want velen gingen naar het buitenland om daar hun brood te verdienen.

Uit het huwelijk van Christian Langemeyer en Caroline Brenninkmeyer kwamen voort:

Gerhard	geb. 18. Dec. 1829;	gest. 20. Aug. 1894
Leo	geb. 8. Maart 1831;	gest. 4. Mei 1839
Martin	geb. 14. Nov. 1833;	gest. 13. juli 1890
Heinrich	geb. 3. Juli 1836;	
Johann Leo	geb. 20. Juni 1839;	gest. 30. Dec. 1907
Clemens	geb. 9. Aug. 1842;	gest. 20. Sept. 1885
Maria Angela	geb. 15. Okt. 1845;	gest. 23. Febr. 1865

Stamboom Langemeijer-Schulte-laggenbeck op MyHeritage.com

Het pad dat van het huis naar de hoofdstraat leidde, was aan beide kanten door Gerhard en Martin met dennenbomen aangeplant toen ze nog jongens waren.

Op 14-jarige leeftijd kwam Gerhard naar Schwedt a. d. Oder voor een stage bij **Gebr. Ortmeier**. De handel was al zover ontwikkeld dat de kooplieden in het buitenland hun zaken hadden. Ze waren begonnen als landarbeiders, deden vervolgens overdag landarbeid en, nadat het werk was gedaan, handelden ze. Daarna werden ze venters en liepen ze van huis tot huis met hun goederen, en toen de verkoop toenam, huurden ze een kamer waar ze hun voorraden opsloegen en waar ze tegelijkertijd sliepen. Hieruit ontstonden later de winkels, waar de

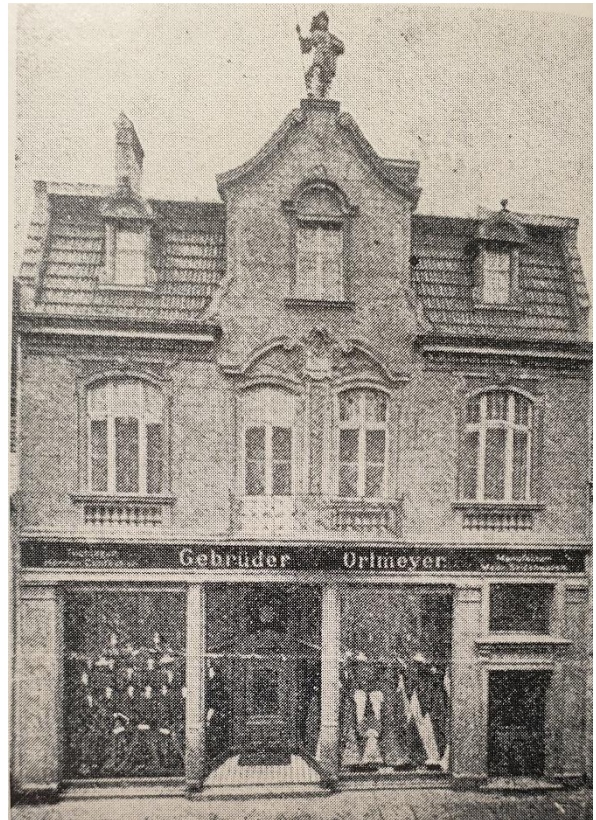
kooplieden in het begin vaak onder de toonbank sliepen. Ver van huis bleven ze er nauw mee verbonden. In de meeste gevallen verbleef de vrouw bij de kinderen in Mettingen of Recke of Hopsten etc. en verzorgde daar de landbouw, terwijl de mannen hun zaken deden.

De mannen kwamen slechts af en toe naar hun familie, als de zaken het toelieten. Het was een erezaak voor de jongeren om hun vrouw uit hun eigen dorp of directe omgeving te halen. Het gebeurde zelden dat iemand zijn vrouw meenam naar waar hij zijn bedrijf had. Het resultaat was dat de kooplieden uit dit gebied familie van elkaar waren en door huwelijk aan elkaar verwant waren. Ze bleven bij elkaar zoals thuis. Toen was reizen anders dan nu. Alleen afhankelijk van paard en wagen, waren ze vaak 8-14 dagen onderweg om van huis naar hun winkels te komen. Om reizen zo goedkoop mogelijk te maken, kwamen verschillende kooplieden bij elkaar, kochten in het voorjaar een kar met paarden en deze reden tussen hun huis en de winkels heen en weer. Deze haalde een aantal van hen op en bracht de anderen terug naar de winkels, omdat meestal meerdere mensen hun krachten hadden gebundeld om één winkel te vormen, wat een zekere mate van verlichting mogelijk maakte. In het najaar werden paard en wagen weer verkocht. De reizen waren ook vaak gevaarlijk, en soms hoorde je nooit meer iets van mensen die het aandurfdën om alleen op reis te gaan. De kooplieden gebruikten onderling hun eigen taal, vergelijkbaar met de zogenaamde boevenentaal.

Firma Ortmeier

Tegen het einde van de achttiende eeuw leefde in Schwedt a.d. Oder een zakenman **Joh. Heinrich Langemeyer**, geb. 1754 in Mettingen, overleden 24 februari 1824 in Schwedt a / d. Oder. Zijn dood werd op 13 april gemeld in Mettingen. Hieruit kunt u zien hoelang dergelijke meldingen destijds duurden. Tegelijkertijd was ook **Joh. Herm. Ortmeier**, geboren op 12 mei 1756 in Mettingen naar Schwedt vertrokken. Hij was de oprichter van de Ortmeier Gebr. firma, die nog steeds bestaat. Op 8 januari 1788 ontving hij de burgerschapsbrief in Schwedt.

Na zijn dood gingen zijn twee zonen verder met de zaak:

Joh. Heinrich Ortmeier, geb. 20. Apr. 1793 in Mettingen,

gest. 27. Dec. 1844 in Schwedt a/d. Oder

und Karl Heinrich Ortmeier, geb. 27. Apr. 1795 in Mettingen gest. in 9. Dec. 1861 te Schwedt / Oder

Joh. Heinrich Ortmeier was gehuwd met Ursula Brenninkmeyer, geb. 27 oktober 1809 in Mettingen, overleden op 2 juni 1874 in Schwedt.

Kort nadat **Gerhard Langemeyer** (oudste zoon Christian) in de leer ging bij zijn oom en tante, stierf Joh. Heinrich Ortmeier op 27 december 1844. Hij liet vier kinderen achter: Louise, Georg Heinrich, Agnes en Clemens, de laatste werd geboren op 7 maart 1844. Onder leiding van oom Carl en tante Ursula Ortmeier ontwikkelde Gerhard Langemeyer zich al snel tot een bekwaam zakenman. Zodra zijn leertijd voorbij was, maakte hij uitstapjes naar de handelsbeurs in Leipzig. Toen Carl Heinrich Ortmeier op 9 december 1861 stierf, was de volledige leiding van het bedrijf in handen van Gerhard Langemeyer en hij werd mede-eigenaar van de gebroeders Ortmeier. Clemens Ortmeier was nog te jong en studeerde nog.

Gerhard Langemeyer richt kerk op

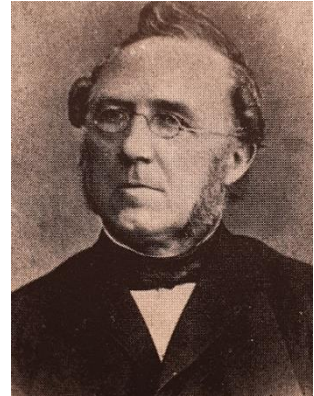
Tijdens zijn activiteit in Schwedt heeft Gerhard Langemeyer erg zijn best gedaan om in Schwedt een katholieke kerk op te richten. Hij had hiervoor een eerdere danszaal kunnen huren. Het gebied was volledig protestants en de dichtstbijzijnde katholieke kerk was in Angermünde. Het was een grote vreugde voor de katholieken in Schwedt toen in 1853 de eerste dienst in Schwedt in hun eigen kerk gehouden kon worden. Pastoor Felgenhauer was de eerste pastoor in Schwedt. Hij werd gevolgd door Pastor Carl en, van 1874 tot 1883, Pastor Welzel. Er was bijzonder veel verkeer van Mettinger-kooplieden in dit gebied tussen de Gerh-bedrijven. Ortmeier-Angermünde, broeders Böker-Fiddichow en Greifenhagen en broeders Ortmeier in **Schwedt**.

Toen Schwedt nog geen RK. kerk had, kwam men hen daar vaak tegen, waar af en toe een katholieke dienst in de buurt werd gehouden, meestal in Angermünde. Als er geen priester was die de dienst kon houden, was de zondagsdienst een eenvoudige lekdienst, waarbij de katholieken op de afgesproken tijd bijeenkwamen en een van hen de mis of de rozenkrans bad. Na 1853, toen Schwedt een eigen kerk had, kwamen de katholieken uit Fiddichow per boot of stoomboot naar de kerk in Schwedt. De kooplieden Heinrich Gildemeyer en August Heidkamp waren nog van Schwedt uit het Mettingergebied. Deze laatste had zijn leertijd en een groot aantal jaren als assistent bij de firma Ortmeier doorgebracht, totdat hij in Schwedt trouwde en de verffabriek in Egen overnam.

Eerste huwelijk Gerhard Langemeyer

Op 13 februari 1856 stierf **Christian Langemeyer** plotseling aan een hartaanval op de Bruche in Mettingen. Zijn vrouw zette aanvankelijk de economie voort. **Martin** en **Leo** Langemeyer waren met **Clemens Brennkemeyer**, de oprichter van C&A, naar Nederland gegaan om daar handel te drijven. De jongste, Clemens, kwam naar Schwedt om stage te lopen bij de gebroeders Ortmeyer.

Gerhard

In 29 juli 1862, trouwde **Gerhard Langemeyer** met **Agathe Flacke** uit Recke. Uit dit huwelijk kwamen twee kinderen:

- Gerhard Heinrich, geb. 23 september 1863, overleden op 1 februari 1864
- Sofia Agathe, geb. op 3 maart 1869, overleden op 3 april 1936

Driekwart jaar na de geboorte van het tweede kind stierf de moeder.

Clemens Langemeyer

Clemens Langemeyer voegde zich bij zijn broers in Nederland en verliet Schwedt. Samen met Stöcker richtten zij op 1 januari 1874 het later belangrijke bedrijf Langemeyer & Stöcker te Amsterdam op.

Martin Langemeyer en Emilie Weller

Op 1 februari 1870 trouwde Martin Langemeyer in Mettingen met Emilie Weller. Hij had een mooi huis gebouwd in de buurt van Berentelg in Mettingen, waar hij ook zijn moeder naar had meegenomen.

1833- 1890

1840 – 1922

Gebouwd in 1868, Neuenkirchener Str. 31, 49497 Mettingen (foto: 1 maart 2008)

Brand in de herberg "Zum Schwarzen Ross"

De "Wirtschaft am Bruch" werd op 14 maart 1868 verhuurd aan B. Feldmeyer. B. Feldmeyer gaf zich later over aan de drank en op een dag brandde het pand af. Het meubilair werd tijdens de bluswerkzaamheden uit het huis gehaald, en men was verbaasd

dat het leeg was. Feldmeyer werd gearresteerd en bekende nu dat hij een kaars op de hooizolder had gezet en aangestoken, en ging toen weg om zijn alibi te kunnen bewijzen. Tegen de tijd dat de kaars was afgebrand, was het hooi natuurlijk gaan branden en in korte tijd stond het hele pand in brand. Men moet niet vergeten dat het pand geïsoleerd lag in de heide op een zandweg met zeer weinig verkeer. Op last van de overheid moest het pand weer worden opgebouwd, maar het onroerend goed werd vervolgens verkocht aan Dependener.

Amsterdam, 28 april 1878

Vriend August Dependener!

Gisterenavond ontving ik een brief van mijn vrouw die, volgens onze afspraak, jouw antwoord meedeelde, hoewel ik die anders had verwacht, en ben nog steeds van mening, dat het voor 3000 Thaler goedkoop is.

Zoals ik je altijd gezegd heb, zie ik ook liever, dat jij het krijgt, en heb ik daarom nu besloten om jou mijn gehele bezitting in "Bruch" voor 2800 Thaler over te dragen, onder de voorwaarde dat het na het vertrek van Jos. Gervas is, welke op zijn laatst 1 augustus 1878 vertrokken is, en dat de betaling door jou zelf op 1 augustus 1878 gebeurd moet zijn. En verder dat alle dranken en waren van Jos. Gervas, die niet goed op de veiling verkocht kunnen worden, voor de kostprijs over te nemen.

Hierop zie ik je antwoord schriftelijk tegemoet. Stuur aansluitend een antwoord, waarin je jouw schrijven woensdag op de post moet doen, omdat ik donderdag in Bitburg ben.

Groet verder je vrouw en Walter, en hun veel geluk met de koop wensend, verblijf ik groetend,

Je toegenegen vriend
Martin Langemeyer

Brief over verkoop van de herberg door Martin Langemeyer aan August Dependener

Huurcontract van de herberg "Zum Schwarzen Ross"

De wettelijke stempel wordt omgedraaid.

Tussen mevrouw We. Christian Langemeyer am Bruche in de parochie Mettingen als verhuurder en veehandelaar Benedictus Feldmeyer in Recke.

Het huurcontract werd vandaag afgesloten onder de volgende voorwaarden.

§I

De mevrouw We. Christian Langemeyer huurt haar eigendom in de Bruch parochie van Mettingen, samen met de gebouwen, met de bijbehorende wettelijke rechten aan B. Feldmeyer, voor een jaarlijkse huurprijs van drie en tachtig daalders Preuss Courant, die B. Feldmeyer jaarlijks met Pasen aan mevrouw We. Langemeyer moet worden betaald.

§II

De pachtperiode voor het huis, het erf, de schuur, de tuin, de weiden en een paar hectare begint met Pasen achttienhonderd negenenzestig, en eindigt met Pasen achttienhonderdvijfenzeventig met weilanden. Voor de rest van het veld begint de pachtperiode in de zomer na de oogst in achttienhonderd negenenzestig en eindigt in de zomer na de oogst in achttienhonderd vijfenzeventig.

§III

Na afloop van de huurovereenkomst verbindt de huurder zich ertoe het huis, erf, schuur en tuin en enkele stukken akker en weilanden met Pasen en het resterende veld in de zomer na de oogst met kunstmest af te staan, net zoals hij het veld heeft ontvangen.

§IV.

De huurder zorgt voor het onderhoud van het dak van het huis en de schuur evenals het hekwerk en de heggen in goede staat en alle reparaties in huis en schuur tot vijf Thaler evenals het ruimen van de Aa en andere watergrachten.

§V.

De verhuurder betaalt voor het gebouw de onroerende voorheffing en ook de brandverzekering.

§VI.

De verhuurder heeft het recht van Pasen 1860 tot Jacoby 1869 om in een kamer bij de keuken en hal op het noorden met een dienstmeisje te wonen en de stallen te gebruiken voor een koe en een varken, evenals voederruimte in het huis voor de hierboven aangegeven tijd zonder enige vergoeding aan de huurder te betalen.

§VII.

De huurder heeft het recht om jonge fruitbomen te planten, maar mag deze bij verhuizing niet meenemen.

§VIII.

Naast fruitbomen, sparren of sparren en enkele eiken mag de huurder het hout van de sleuven gebruiken, maar mag hij slechts ongeveer het zesde deel per jaar kappen.

§IX.

Het gebruik van de mest, "Sudden", turf ten behoeve van eigen behoeften van de huurder begint tegelijk met de huurperiode van het huis, erf, schuur, weilanden en tuin en enkele stukken akker en eindigt ook hier, dus met Pasen.

§ X.

Verhuurders en huurders verplichten zich tot opzegging één jaar voordat de huurovereenkomst afloopt. Indien niet aan bovenstaande voorwaarden wordt voldaan, kan de huurtermijn door zowel de verhuurder als de huurder na één jaar worden opgezegd en loopt de huurperiode van zes jaar af.

§ XI.

De verhuurder en huurder zijn overeengekomen dat de huurder na het einde van de huurovereenkomst het recht heeft om het appartement te gebruiken tot volgende mei achttienhonderdvijfenzeventig als hij geen ander appartement heeft, anders blijft Pasen hetzelfde als voorheen.

Van dit contract zijn twee identieke kopieën gemaakt en ondertekend door de betrokken partijen.

Mettingen, 14 maart 1868.

Weduwe Langemeyer.

B. Feldmeyer.

Het contract van bovenstaande verhuur is nu op alle punten van I tot XI met wederzijdse goedkeuring.

Mettingen, 10 april 1874

Wittwe Langemeyer.

B. Feldmeier.

Tweede huwelijk Gerhard

De familie Martin Langemeyer verbleef in Mettingen.

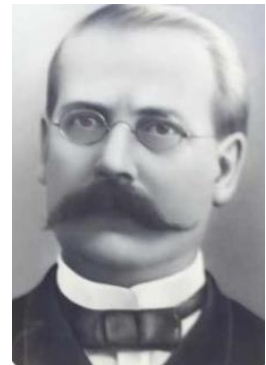
Een jaar later, op 14 februari 1871, trouwde Gerhard Langemeyer voor de tweede keer in Schwedt. Dit keer ging hij niet naar zijn oude vaderland, maar haalde hij zijn vrouw uit de buurt van Schwedt, uit Greifenberg i / d. Uckermark. Hier in Greifenberg woonde een Dr. med. Weskamp met zijn gezin.

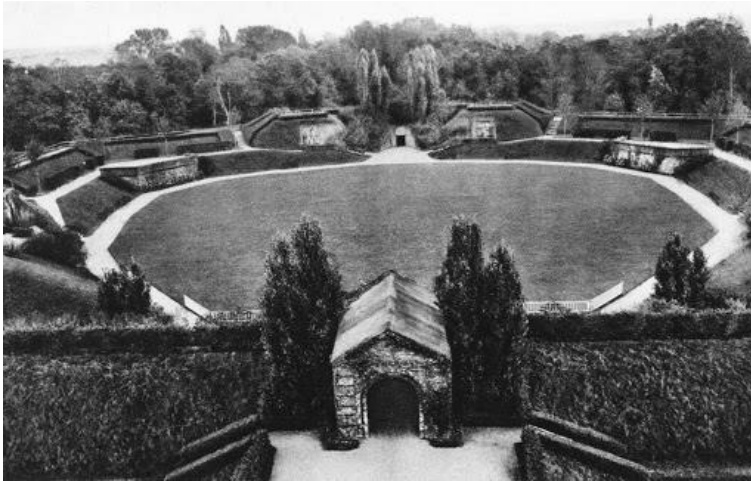
Anna Maria Sophia Weskamp

Heinrich Weskamp en Pater Haslacher

Dr. med. Heinrich Weskamp, geb. op 7 december 1805 in Osterledde bij Ibbenbüren, was ook Westfaals. Hij studeerde geneeskunde in Halle en promoveerde in Berlijn. Dr. Weskamp was een studievriend van de latere, belangrijke jezuïetenpriester **P. Haslacher**. Het lot van deze man en de hechte vriendschap die Dr. Weskamp en P. Haslacher, zijn voor mij aanleiding om hier nader op in te gaan. Beiden waren samen als geneeskundestudenten in Berlijn.

De politieke bewegingen veroorzaakten grote golven. Haslacher behoorde tot een connectie die zich bezighield met activiteiten tegen Friedrich Wilhelm III. P. Haslacher is aangehouden op verdenking hierbij betrokken te zijn. Aanvankelijk kon hij zijn weg niet vinden in zijn lot en wilde hij in de gevangenis altijd zijn hoofd tegen de muur. Zijn vriend Weskamp had de bewaker omgekocht en liet zich vaker bij Haslacher opsluiten om een kalmerend effect op Haslacher te hebben. Vele nachten brachten de twee vrienden samen door in de gevangenis. Veroordeeld tot jarenlange gevangenisstraf nam hij langzaam de beslissing om van beroep te veranderen. De brieven van P. Haslacher aan Dr. Weskamp uit 1835 - 1876 zijn in een kopie opgenomen. Als toevoeging voeg ik eraan toe dat Haslacher, toen hij in het fort in Magdeburg zat, het bericht van huis ontving dat zijn moeder op sterven lag.

fort in Magdeburg

Om zijn moeder weer te zien, die hij met grote liefde aanbad, smeekt hij de genade om de rest van zijn straf in Ehrenbreitstein uit te zitten.

Ehrenbreitstein

In Maagdenburg zwoer hij de eed om de vestingcommandant in Ehrenbreitstein onverwijld onder ogen te zien, zodat hij zonder begeleiding aan de reis kon beginnen. Toen hij thuiskwam, hoorde hij de doodsklok en wist meteen voor wie het was. Zijn moeder, van wie hij zo innig en innig hield, is er niet meer. Hij heeft haar nooit meer gezien. Hij vermeed opzettelijk de straat langs het huis van zijn ouders en gaf zich, trouw aan zijn eed, onmiddellijk over aan de commandant van het fort. Vrijgelaten uit de gevangenis op 12 maart 1840, trad hij onmiddellijk toe tot de jezuïetenorde en op 1 september 1844 werd hij priester gewijd. Hij stierf in Parijs op 5 juli 1876 en werd begraven op het kerkhof van de Mont Parnasse in het zuiden van de stad aan de Boulevard de Montrouge.

Kruisiging

Naar een contemplatie van de Eerwaarde Heer

Pater Haslacher

1. Vraag je me wat de zonden zijn?

Is dat hoe je het mij vraagt, mijn christen?

Nou, ik wil het je aankondigen

Hoor wat de zonde is!

Verspreid over de stam

Wacht op de kruisiging,

Jezus, ons offerlam.

2. En jezelf klaar om te slaan

Zie je met de hamer

De verleiding is de vraag:

'Zal de kruisiging gebeuren?'

Volg gewoon je impuls

En je Redder hangt binnen de kortste keren

Opnieuw te bloeden aan het kruis

En zijn moordenaar, oh, dat ben je!

3. Zie mijn Christus, dit is zonde

Ziet u, dat is een slechte lust;

Maar wat ik u hier aankondig

Oh, je wist het niet!

Anders zou je de hamer

nooit hebben gekeerd tegen je god,

Nooit door zo'n zonden-gejammer

Je arme hart bezwaard!

4. Haast je dan om de schuld op te lossen,

Wis ze uit in Gods boek

Doe de lust naar het kwaad aan het kruis,
Wie sloeg de Heiland aan het kruis
Werp jezelf in wroeging voor hem neer
Houd vast aan zijn genade, kruisig je eigen ledematen,
Crucia, quod caro est!

Dr. Weskamp promoveerde in Berlijn. Toen hij zijn vriend bezocht, vergiste hij zich met de etage. Een jong meisje opende de deur voor hem en dit jonge meisje dat hij leerde waarderen en liefhebben door een betere kennis, **Sophie Heinze**, geboren op 26 december 1815 in Berlijn, werd later zijn vrouw. Zij kwam uit een gerespecteerd gezin. De ouders waren W. Heinze en Henriette, geb. Schilling, waarvan de verloovings- en trouwringen nog in ons bezit zijn. N. B. Vernietigd door bommen in Berlijn in de nacht van 22 op 23 november 1943.

Ik laat de tekst van beide hier volgen:

Opgedragen aan de heer W. Heinze op 1 januari 1810 door
Henriette Schilling

Nieuwe wensen voor nieuwjaarsdag
Dat wist mijn hart nog niet eerder
Maar die ik durf te noemen
Vul dit pretentieloze volume.

Jij, mijn verloofde! mocht het van toepassing zijn
Ze beantwoorden alleen mijn wensen
Een man met wie ik vrienden heb, werelden,
En zelfs mezelf vergeten.

Geluk en pure ongemeten vreugde,
Dat het tijdsverloop nog steeds op zichzelf staat,
Nooit vertroebeld door afgunst of afgunst,
Wees je prachtige lot in deze wereld!

En een God van almacht en liefde,
Het jaar dat nu voorbij is
Ons gelijkaardige instinct
Zo geneigd en oh! was zo goedkoop;

Het uur dat zo vaak voorbij snelde
Laten we samen gelukkig zijn
En op een getrouw beloofd verbond
Laten we de ringen van liefde veranderen;
O wie houdt van en zal je bij mij ontvangen
Tot die dag van geluk
Waar het voorhoofd van vrienden zich ontvouwt
Iedereen feliciteert ons graag!

Voor de huwelijksceremonie
van
Mr. Heinze met de
Demoiselle Schilling.
minnelijk toegewijd

door
L. Wirth, Sr.
Berlijn, 7. April 1810.

Beschermer van het heilige huwelijk,
Verenigd is het beste koppel
Je bent afgedaald van je hoogte
En leidde het naar het altaar.
Het is een paar nobele zielen
Die hier tot uw bescherming,
Omdat om de nauwste alliantie te kiezen
Gaf je gewoon liefde.

Alleen liefde straalt uit je ogen
Geen enkel ander voordeel leidt u
Dan elkaar gelukkig maken
Door een mooie harmonie;
En dit bracht je samen
Ze zagen, spraken, bedreven de liefde

Zo moeten harten in vuur en vlam staan
Dan zal de liefde zeker duren.

Tevredenheid het geluk van het huwelijk,
Jij hoogste, zeldzame aardse loos!
Ze willen graag bij je zijn
Kom op, neem het op je schoot!
En jij, die we nu broer noemen,
Ontvang je lieve bruid!
Wie zou je met geluk willen wrok?
Waarom ze de tempel voor jou bouwt!

Zelfs als er jaloerse mensen in het leven zijn
Dus denk dat jouw lot jaloers is,
Ze geven alleen reden
Dat men zijn eigendom nog meer eerbiedigt;
Dus laat de afgunst eraan knagen,
Je hebt de hemel in je borst
Kan degenen met innerlijke woede teisteren,
Je bent je nog steeds bewust van je geluk.

Zelfs als u zich zorgen maakt,
Want helaas, de kracht van het lot is groot!
Dus kus de wangen van je vrouw
En opeens zorgeloos zijn.

Als je je in de grote chaos van de wereld bevindt
Een ongeluk of ongenoegen dreigt
Dus de vrouw heeft nog steeds gevoelens
Voor uw zorgen, uw behoefte!

Ze maakt van de aarde een vallei voor jou,
Waar veel geneugten bloeien,
Geniet en zie alles tegelijk
De verstoorders van uw vreugde vluchten.
De vrouw schenkt u vaderlijke vreugde;

Je ziet je imago steeds meer
Leer dan te beslissen
Wat een echt geluk is in het huwelijk!
Maar jij, omhulde zuster!
Vertrouw de uitverkoren man
En bind de tape nu nog strakker
In zijn goede hart.
Dus leef gelukkig en eerlijk,
Zoals een Duits stel
En keer terug naar uw loyaliteit
Dat was ooit zo heilig!

Haar (Sophie Heinze) vader was een kamerbediende geweest van Friedrich Wilhelm III en tijdens de campagne van 1813 had hij de leiding over de oorlogskas gehad. Hij was een oorlogsgenoot van Theodor Körner. Gewond aan de voet in het veld stierf hij vroegtijdig aan de gevolgen van de oorlog. Het gezin was van protestants geloof.

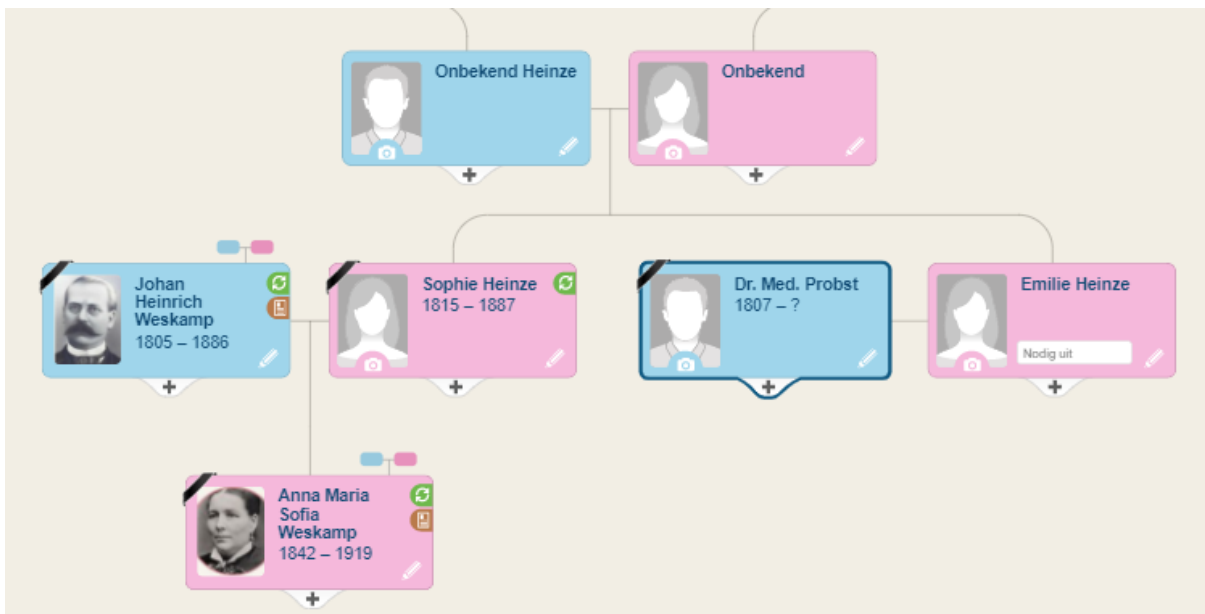
Dr. med. Probst

De **zus** van Sophie Heinze, **Emilie**, was getrouwd met. **Dr. med. Probst** - Berlijn, geb. in Lübeck 1807.

Uit dit huwelijk stammen:

Anna geb. 1. Febr. 1840; verh. an Prof. Breddin, Magdeburg, gest. Juni 1897
Marie geb. 14. Sept. 1842; Kaufm. Wilh. Junge, Berlin, gest. 15. Febr. 1915
Fritz geb. 18. Okt. 1844; Geh. Medizinalrat in Gardelegen, gest. 31. Aug. 1926.
Richard geb. 1846; gest. 1870.
Paul geb. 18. Juni 1848; Bankbeamte in Lichterfelde, gest. 8. Febr. 1916.
Emil geb. 7. Mei 1850; Apotheker in Potsdam, gest. 28. Aug. 1906

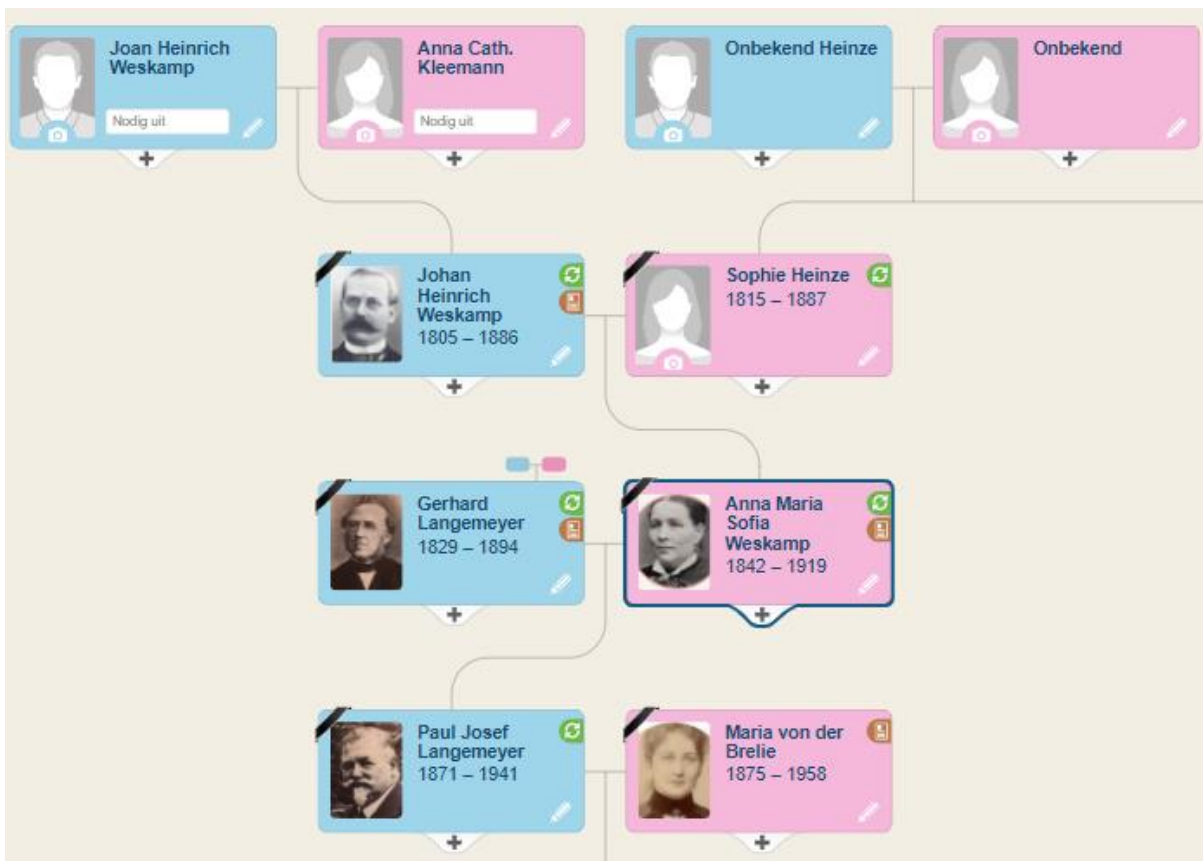
De financiële situatie van de familie Probst was niet bepaald schitterend. Het huwelijk van de tweede dochter Marie met de koopman Wilhelm Junge, die een groot fortuin had, verbeterde de situatie, zo niet veel, in ieder geval enigszins. De financiële omstandigheden van Dr. Weskamp was niet beter.

De familie Dr. med. Weskamp

Dr. **Heinrich Weskamp**, geboren op 7 december 1805 in Osterledde b / Ibbenbüren was de oudste zoon van de huurling Joan Heinrich Weskamp, getrouwd met **Anna Cath. Kleemann**. Hun kinderen waren:

Johan Heinrich	geb. 7. Dec. 1805
Gerard Heinrich	geb. 23. Okt. 1807
Anna Maria	geb. 2. Dec. 1809
Anna	geb. 26. Sept. 1811
Anna Cath.	geb. 22. Nov. 1813
Anna Cath. Elisabeth	geb. 27. Juni 1816.

De broers en zussen waren vroeg overleden en **Dr. Weskamp trouwde met Sophie Heinze**, geboren op 23 december 1815 in Berlijn, overleden. 26 mei 1887 in Osnabrück.

Hun kinderen:

Henriette	geb. 8. Aug. 1840;	gest. 18. Mei 1921 te Osnabrück
Anna	geb. 17. Juli 1842	gest. 24. Jan. 1919
Friedrich	geb. 5. April 1844;	gest. 19. Juni 1885
		Greifenber i/d. Uckerm
Franz	geb. 13.Dec. 1845;	gest. Greifenber i/d. Uckerm
Otto	geb. Jan. 1848;	gest. Dec. 1888 Cordoba i. Arg
Leo	geb. 31 Dec.1849;	gest. Greifenberg i, / d. Uckerm,
Maria	geb. 25 Febr. 1852	gest. 24. Jan. 1888 Osnabrück
Martha	geb. 05. Juli 1855	gest.
Sophie	geb. 22 Mai 1860; Schwester i. Ursulinenkloster	
		gest. 13. Okt. 1912 te Venray in Holland.

De families Probst en Weskamp bleven zeer nauw bij elkaar. De neven uit Berlijn kwamen graag naar Greifenberg om hier hun vakantie door te brengen. Dr. Weskamp had zijn vrouw al in de eerste jaren van zijn huwelijk zo onderwezen in de waarheden van het geloof, dat zij haar bekering tot het katholiek geloof uit pure overtuiging verlangde. De oude moeder Heinze, volledig blind in de laatste jaren van haar leven, bracht de rest van haar leven door in Greifenberg met haar dochter Sophie.

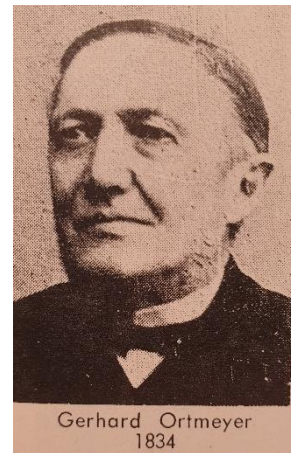
Henriette, de oudste dochter van Dr. Weskamp had de koopman Ad. Hopmann trouwde in Hamburg in 1860. **Gerhard Langemeyer** vroeg met Kerstmis 1870 om zijn tweede dochter **Anna**. Toen ze samen naar de kerk gingen, leerden ze elkaar kennen en met vreugde hij kreeg het ja-woord. De dochter verbleef immers dicht bij het huis van haar ouders, zodat onderlinge bezoeken vaker konden worden uitgewisseld.

De gebroeders Ortmeyer bouwden een nieuw kantoorgebouw in Schwedt.

Gerhard Langemeyer en zijn jonge vrouw trokken naar de eerste verdieping in de linkervleugel van het grote gebouw van drie verdiepingen en op dezelfde verdieping in de rechtervleugel woonde **Clemens Ortmeyer**, die trouwde met **Anna Donnenberg**.

Dus de twee neven en nichten leefden in grote harmonie naast elkaar. Het bedrijf was in de loop der jaren enorm gegroeid. Als er een jaarmarkt was, kwam **Gerhard Ortmeier** uit Angermünde en Boekers uit Fiddichow en hielpen bij de verkoop. De zus van Clemens Ortmeier trouwde met de gemeentelijke timmerman Krebs in Berlijn.

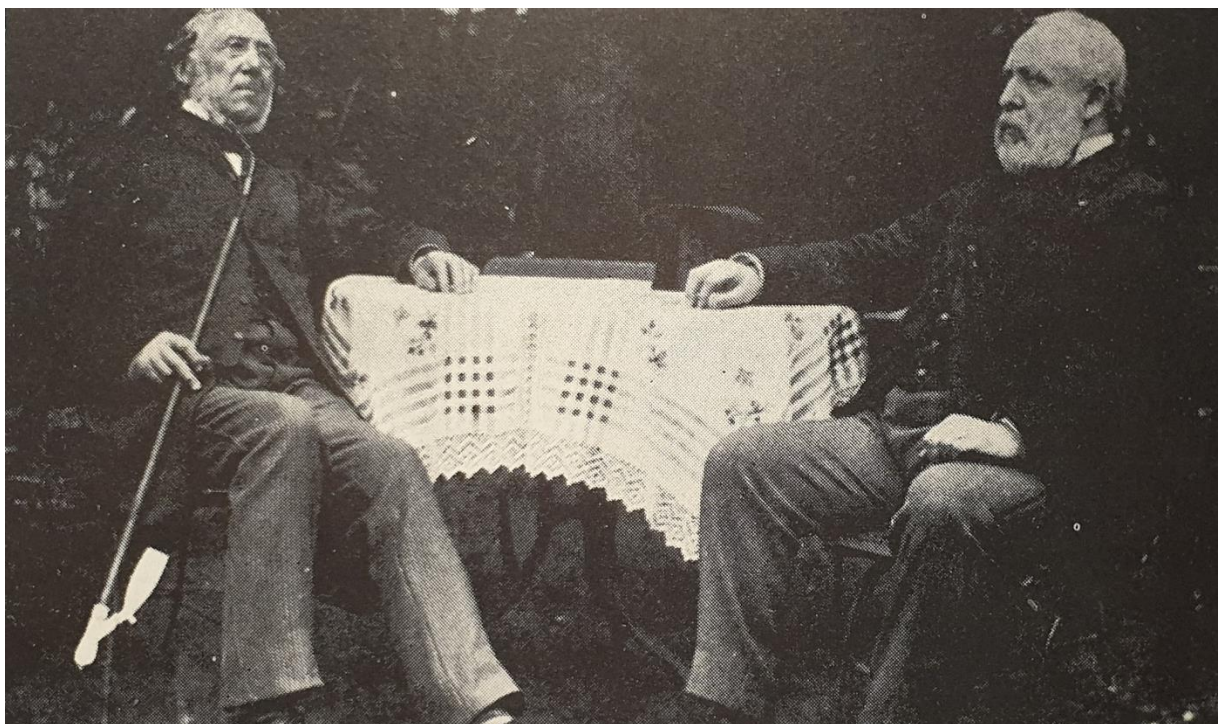

De kinderen uit het 2e huwelijk Gerh. Langemeyers met Anna Weskamp waren:

Paul	geb. 7. Nov. 1871	(de schrijver van dit boek)
Maria	geb. 8. Jan. 1874	
Leo	geb. 25. Juni 1875	
Heinrich	geb. 9. Febr. 1877;	gest. 9. Jan. 1878
Martha	geb. 9. Febr. 1878	
Anna	geb. 2. Sept. 1879	
Gerhard	geb. 9. Febr. 1881	
Paula	geb. 25. Jan. 1883	
Josepha	geb. 27. Okt. 1884	

1892, Osnabrück, Domhof 10a, bij Gerhard thuis, links Joseph Clemens (1883) en zijn moeder Angela Weller

Gerhard (1829) and Johann Leo (1839)

Mijn jeugd

Schwedt a / d. Oder

Ik bracht mijn eerste jeugd door in Schwedt a / d. Oder. Ursula Ortmeier stierf op 2 juni 1874, hoewel ik toen nog heel jong was, kan ik me nog herinneren hoe ze werd voorgesteld aan mij toen ze net gestorven was. Toen ik 6 jaar oud was, kwam ik naar de Katholieke Lagere school. Schwedt was een prachtig akkerbouwstadje, in de buurt waarvan veel tabak werd verbouwd. De zwarte dragonders waren hier gelegerd. Onze ouders reisden niet veel. Onze moeder ging veel met ons wandelen. al ontmoet. Onze meest populaire wandelingen waren Heinrichslust, Monplaisir en de Rehgarten of het dorp Krähnig, waar je over 7 bruggen moest, omdat de hele Oderbruch er tussenin lag. In Rehgarten vonden we in de zomer de mooiste bosaardbeien. In goede jaren kostte een waterglas vol met deze wilde aardbeien 5 of 10 Pfennig. In Monplaisir gingen we op zoek naar sneeuwkllokjes en viooltjes. De mooiste hazelnoten waren in Heinrichslust. Maar onze mooiste excursiebestemming was het **“Tal der Liebe”**.

Het kostte ons altijd een hele dag om hier te komen. Voorzieningen werden getroffen en 's ochtends gingen we via Krähnig langs de Waldkater naar het huis van de boswachter naar de “Tal der Liebe”. Ik zie de boswachter Thomas nog steeds met zijn hoorn als hij blies om te eten. Daarvoor had de boswachter het voer voor de fazanten voorbereid: mierenieren, gehakte eieren en brandnetel, en zodra de boswachter de hoorn blies, kwam het hele bos tot leven. De fazantenkippen met hun kuikens kwamen van alle kanten uit de struiken en toen dit spektakel voorbij was, gingen we naar de goudvisvijvers, waar we krabben en ook vissen mochten vangen. We aten in het huis van de boswachter. Eieren werden voor ons gekookt en toen was er het

beste boerenbrood. De heerlijk verse boter en de heerlijke melk die we hier kregen, smaakte heel anders dan thuis. Het huis van de boswachter was het mooiste dat we kenden. Gebouwd in Zwitserse stijl, de open veranda aan de voorkant en de fazanterie met de prachtige gouden fazanten aan de zijkant, maakte het een betoverende indruk. Daarvoor blijft het prachtige gazon met de vele prachtige rozen, en het geheel omlijst door het prachtige hoge bos, voor mij een onvergetelijk plaatje.

'S Avonds kwam vader ons ophalen. Voor de terugweg werden 2 Oder sloepen gebruikt, daarna hoefden we alleen maar naar Niedersaten. Hier werden de 2 boten aan elkaar vastgebonden, de hele familie werd daar met kinderwagens opgezet en we gingen naar huis. Het was altijd het grootste plezier dat onze ouders voor ons konden doen, en hoe geweldig moeder het onderweg kon vertellen, we merkten nauwelijks hoe de tijd verstreek. Maar in de winter, toen de ijsbaan open was, hadden we daar plezier.

Onze vader was de meest prestigieuze man van de stad. Hij was gemeenteraadslid en toen de spoorlijn van Angermünde naar Schwedt in 1873 werd aangelegd, was het een privéspoorweg, dus hij was lid van de raad van toezicht. Als moeder naar Greifenberg zou rijden om te bezoeken, zou ze mij ook meenemen. Oom Otto, de broer van onze moeder, ging in 1873 als apotheker naar Cordoba in Argentinië en trouwde daar. Hij had een klein aapje naar zijn ouders gestuurd en het was onze speciale vreugde. Grootvader bezat ook een heel mooi paard, dat hij nodig had voor zijn uitgebreide landtraining, het heette Liese. Geiten liepen rond op de boerderij, die nog mooier was dan die in Schwedt. Toen grootvader naar de praktijk reed, mocht ik naast hem zitten en met hem uitgaan. Het was een mooie, gelukkige jeugd die we hadden en we hadden gelukkige ouders. We zijn eenvoudig en strikt opgevoed. Ze aten stipt op tijd, en de lichten in het hele huis moesten om 10 uur 's avonds uit zijn. Niemand mocht na 10.00 uur het huis uit en vroeg gingen we naar de heilige mis. In de winter, wanneer in de adventstijd om 6 uur de heilige mis was, en de stad nog steeds in diepe duisternis was, dan kreeg ik, als oudste, een lantaarn in mijn hand en moest ik voorop gaan en de weg verlichten. De sneeuw was vaak een voet diep waar we heen moesten, de straten waren nog niet geveegd.

Bij de familie Ortmeyer ging het er op dezelfde manier aan toe. Als er een kind bij Ortmeyer werd geboren, dan was de doopceremonie bij ons, en werd er bij ons een kind geboren, dan was de doopceremonie bij Ortmeyer.

Clemens Ortmeyer had de volgende kinderen:

Franz

Agnes

John

Elisabeth

Bernhard

Ursula

We leefden samen als familie. In de winter hebben we ook zelf geslacht, op verjaardagen was er een speciaal gerecht met maanzaad; Het waren witte maanzaadjes gedrenkt in melk en ingewreven in klei met wit brood, krenten, suiker en een klein scheutje rum, dat was ons favoriete gerecht voor ons kinderen. De Oder vis werd ook veel gegeten in Schwedt. In die tijd, toen de vis nog niet voorbereid was op het vervoer van vis, was riviervis tegenwoordig goedkoper dan onze zeevis. Ik herinner me een keer dat we een grote kom krabben hadden voor een eenvoudige lunch; maar dat was voorbij toen de ziekte uitbrak in de Oder. In korte tijd had deze ziekte de krabben zodanig opgeruimd dat krabben niet meer op de markt waren.

Gouden regen

Toen ik 6 jaar oud was, ging ik naar de Katholieke Lagere school. Voor de sacristie - kerk en school stonden naast elkaar - stonden twee bomen, Gouden Regen. Op een dag gebeurde het hier dat wij schoolkinderen de peulen van de gouden regen aten. Toen ik thuiskwam, werd ik ellendig en viel ik flauw. Mijn vader droeg me rond en schudde me totdat het braken kwam, ik was gered. Na een paar uur speelde ik weer, het had geen nare gevolgen gehad.

Toen ik 9 jaar oud was, kreeg ik Latijnse lessen van Pastor Welzel. De geestelijken bezochten ons huis. De sociale contacten in de Katholieke kerk was geweldig. Hier was geen klassenverschil te vinden. Ik heb zoiets nooit meer gevonden. Waar kwam het vandaan? Het werd gedaan door de

Westfalen die opgroeiden met een nederige achtergrond in hard werken, hun diepste religieuze vroomheid hadden behouden en later niets anders wilden zijn. Toen het Sacramentsdag werd gevierd, ging de hele gemeenschap naar buiten, de mannen met hun vrouwen en kinderen en de jeugd speelden buiten en er ontbrak bijna niemand. Als er hier of in de kerk iemand ontbrak, wist iedereen waarom hij ziek was of wat hem belette.

In 1876 had grootvader Weskamp zijn praktijk als arts in Greifenberg stopgezet en was hij met zijn gezin naar Osnabrück verhuisd. Hopmanns was vanwege hun bedrijf naar Buenos Aires verhuisd en de zonen zouden naar het gymnasium in Osnabrück blijven gaan. Oskar, Alfred, Rudolph, Arthur en Felix werden belast met de verdere opvoeding door de grootouders.

Broer Heinrich overlijdt plotseling

Op 9 januari 1878 stonden we op het punt de kerstboom te plunderen en waren we aan het spelen rond de boom toen plotseling mijn broer Heinrich naar zijn moeder rende en op haar schoot ging zitten. Een ogenblik later had de moeder een dood kind in haar armen. Een beroerte had zijn jonge leven beëindigd.

In 1879 ging de zus van onze moeder, tante Martha, het Ursulinen klooster in te Venray in Nederland.

Osnabrück

Toen ik 10 jaar oud was, verhuisde ik van het huis van mijn ouders naar mijn grootouders in Osnabrück, waar ik samen met mijn neven en nichten naar de Carolinum gymnasium ging.

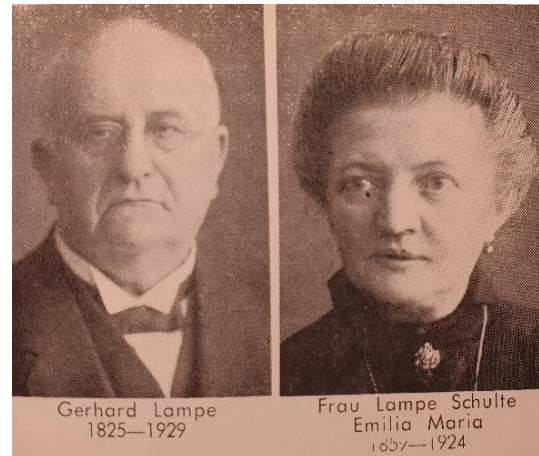

Verhuisd naar Berlijn

Mijn vader heeft me persoonlijk naar Berlijn gebracht. Op het treinstation kreeg ik nog 3 Mark aan zakgeld, en toen werd ik toevertrouwd aan een familielid, Paula Schulte, een nicht van Sofia, die op bezoek waren geweest in Schwedt, en ze nam me mee naar Osnabrück. Mijn mooiste jeugd was voorbij. Ook al had ik het heel goed en mocht ik altijd mijn vakantie in Mettingen doorbrengen, het huis van mijn ouders kon niets vervangen. Ik ben anderhalf jaar niet thuisgekomen. De eerste kerst, ver van huis, was vreselijk voor mij. De afstand van Osnabrück naar Schwedt was zo groot dat de reis de moeite waard zou zijn geweest, maar bovenal wilden mijn ouders niet dat ik de lange reis alleen zou maken. Mettingen was nu tenminste een aangename afwisseling voor mij.

Ik werd al snel gesteld op grootmoeder Langemeyer, die bij oom Martin en tante Emilie woonde, en op alle neven en nichten daar. Daar leerde ik alle geweldige familieverbanden kennen.

Hubert Boeker woonde in Fanger, zijn vrouw was Sofia's tante. Evenzo Sophie Schulte, die als weduwe op Hellweg woonde, en Voss von der Kattermuth. Bernhard Flacke in Espel was Sophia's oom en het was overal gezellig. Ik heb een fijne vakantie gehad. Ik was vooral blij toen ik bij **Gerhard Lampe** was, die een neef van Sophia als vrouw had, of die met Rudolph Berentelg op jacht kon gaan.

In de zomer van 1882 mocht ik voor de lange vakantie naar Schwedt komen. Een familielid die dezelfde route reed, nam me mee. Toen we door Bückeberg kwamen, keek ik uit het raam om de **Bückeberg-kostuums** te zien. Een windvlaag blies mijn mooie klaspet, waarmee ik zo trots naar huis wilde, van mijn hoofd en zonder hoofddeksel moest ik doorrijden. Ik wist niet dat ik 20 jaar later hier ooit zou wonen. Hoe meer ik thuiskwam, hoe meer ik merkte dat het veranderd was. Er waren steeds minder oude vrienden. Elke keer dat ze elkaar ontmoetten, was er een nieuwe teleurstelling.

Tante **Martha** in Venray had een **stuk porselein bij de soep ingeslikt**, dat bezorgde haar veel ongemak en vreesde dat het slecht zou aflopen. Ondanks alle gebruikte middelen kon de splinter niet worden verwijderd, en dus legde ze de gelofte af dat ze op missie zou gaan als ze beter zou worden. Kort daarna vormde zich een knobbel op haar been en kwam de splinter naar buiten. In 1883 ging tante Martha naar Weltevreden, Batavia op Java, waar ze 34 jaar lang werkte. Waarvan ze meer dan 25 jaar als overste met groot succes doorbracht, en geëerd werd door zijne Heiligheid, de heilige vader en de koningin van Holland.

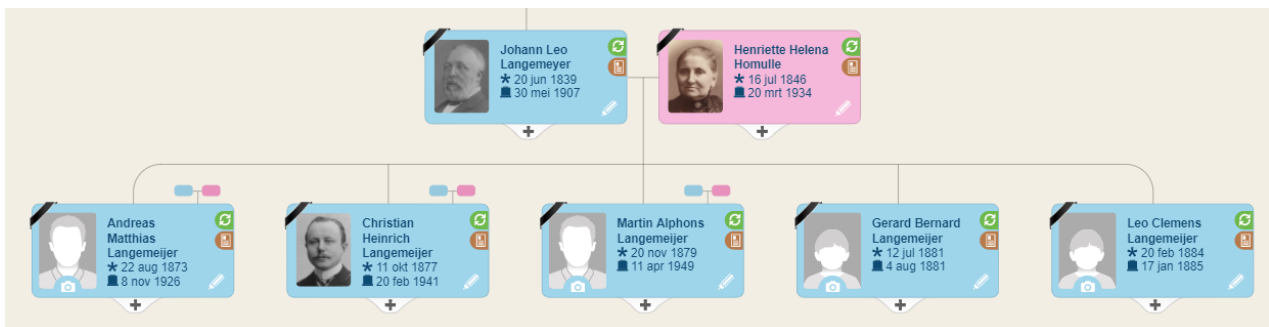
Op 21 juni 1885, het feest van St. Aloisius, ging ik in Osnabrück voor het eerst naar de heilige communie. Moeder kwam zelf. Ik kreeg een brief van vader, de enige die hij mij schreef. Hij schreef: "Ik wens jou, voor de rest van je leven, dat je je deze dag vaak zult herinneren voor de

vreugde van het gezin en van heilige katholieke kerk, en dat je aan het eind van je dagen kunt zeggen dat het lijden van de Kerk mijn lijden was, en de vreugde van de Kerk mijn vreugde”.

In dat jaar kwamen de Hopmanns uit Buenos Aires op bezoek. Oom Adolph, tante Jettchen en hun twee dochters Anita en Felicia. Dat was een plezier. Wat hebben ze al meegebracht! Dozen met sinaasappels zo mooi als je ze hier niet zou kunnen kopen: opgezette vogels, een struisvogelei, exotische vlinders en kevers en heel veel buitenlandse postzegels. De grootouders en tantes waren erg blij, maar vooral de zonen, die na lange tijd hun ouders en zusjes weer zagen.

Johann Leo Langemeyer

Soms mocht ik tijdens de vakantie oom **Leo** in Amsterdam bezoeken. Hij trouwde in juli 1872 met **Henriette Homülle** en kreeg 3 zonen, Andreas, Christian en Alfons.

Henriette Helena Homulle

1846 – 1934

Johann Leo Langemeyer

1839 – 1907

Ik was niet maar een beetje verbaasd toen ik Amsterdam voor het eerst zag. De stad, gebouwd op palen, wordt doorkruist door kanalen (grachten). Vijfendertig Katholieke kerken telde ik. Er

waren prachtige gebouwen tussen. De groothandel van Langemeyer en Stöcker was aan de Voorburgwall 153-155. De familie Stöcker woonde hier ook. Er was een winkel van hetzelfde bedrijf op Damstraat, waar de familie Clemens Langemeyer woonde, en er was ook een winkel aan de Leligracht waar oom Leo met zijn gezin woonde. Ik heb deze ook bezocht. Het bedrijf Langemeyer und Stöcker bestond uit maatwerk en passementwerk.

De manier van leven in Amsterdam was anders hier in Duitsland, omdat de dagelijkse maaltijden anders waren verdeeld. Hier in Amsterdam zag ik ook de grote handelspanden van vele andere Mettinger-kooplieden, van wie ik veel had gehoord en die ik heel graag wilde leren kennen. Ik heb een bijzondere herinnering aan een reis met oom Leo naar de Beemster, een drooggevalle deel van de Zuiderzee. Het hele land is zo plat als een plank, zonder oneffenheden. Alles is weiland en rechte lijnen doorkruist door kanalen. De weilanden waren overal vol met vee en wat waren het prachtige dieren, allemaal zo schoon en puur als op een tentoonstelling. Honderden windmolens geven het geheel een prachtig karakter.

De specifieke sport van oom Leo was duiven en kippen. Als hij van het werk kwam, ging hij naar zijn duiven. Hij gaf ons vaak bijzonder mooie koppels, die we daarna bleven fokken in Osnabrück.

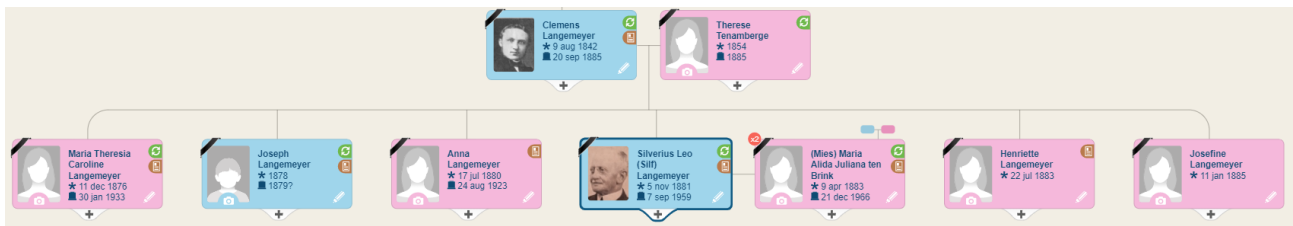
Clemens Langemeyer

In de lente van 1885, stierf oom Clemens vrouw Therese, geboren Tenamberge, plotseling terwijl ze in Mettingen was op vakantie en op 20 september 1885 stierf Clemens Langemeyer in Amsterdam na een korte ziekte.

De kinderen van deze twee waren:

- Maria geb. 11. Dec. 1876,
- Josef geb. 1878, jong gestorven
- Anna geb. 17. Juli 1880, gest. 24. Aug. 1923
- Silvier geb. 5. Nov. 1881
- Henriette geb. 22. Juli 1883
- Josefine geb. 11. Jan. 1885

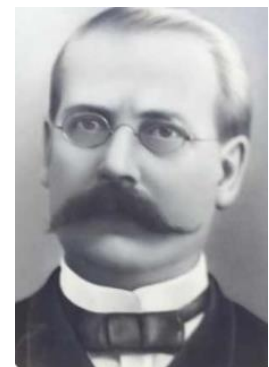

Een tante Josephine zorgde voor de opvoeding en zij zorgde echt voor het moederschap van de kinderen. Ze was een nobele vrouw.

Overlijden Johann Heinrich Weskamp

In 7 januari 1886 stierf grootvader Weskamp aan een pijnlijke blaasziekte.

Ik was erbij toen hij stervende was. Hoewel hij vreselijke pijn had, weigerde hij alle verdovende middelen om voor zijn zonden te boeten. Hij bad zelf de kruisweg en de gebeden om te sterven. Als hij volledig bij bewustzijn was, wist hij precies wat zijn toestand was. Hij voelde voor zijn eigen pols en zei daarop: "Nu kan het zijn, Vader, ik beveel mijn geest in uw handen." Kort daarna overleed hij. Hij stierf als een heilige en ik zal nooit het moment van zijn dood vergeten.

De brieven van zijn vriend **Vader Haßlacher** was een dierbaar aandenken voor hem en hij heeft er zelfs veel tranen over gelaten.

Osnabrück

Op 23 januari 1886 stierf mijn grootmoeder **Carolina Langemeyer, geboren Brenninkmeyer**, in Mettingen. Vader kwam van Schwedt over naar de begrafenis en nam mij mee van Osnabrück naar Mettingen.

Na de dood van grootvader Weskamp stierf ook de vrouw van oom Otto in Córdoba, en zijn verlangen naar thuis leidde hem ook terug naar zijn moeder. Hij kwam op bezoek en we waren erg blij met onze vrolijke oom in ons midden. De dagen van samenzijn gingen maar al te snel voorbij. Hier hoorde ik grootmoeder praten over haar jeugd, haar ouders en broers en zussen afgelopen mei en toen grootmoeder vertelde hoe haar vader in 1813 de oorlogskas onder zich had, zei oom Otto: "Ik veronderstel dat hij een betaalmester was?" Grootmoeder was woedend. , stond op en ging naar bed. Ze was zo beledigd dat ze niets meer zei. Ze was altijd heel trots op haar ouders geweest.

We woonden destijds in Osnabrück aan de Martinistrasse 3 in het huis van **vrijmetselaar meester Geissler**. Die straat lag nog in het open veld en er stonden maar 4 huizen.

Martinistrasse 3

Dom Osnabrück

Het weg naar de kerk was vrij lang, en dus besloten de tantes dichterbij de kathedraal te gaan wonen en vonden een mooi appartement aan de Markt 8.

We woonden er nog niet zo lang daar en **grootmoeder Weskamp stierf** na een korte ziekte stierf op 26 mei 1887. Tante Marie en tante Sofie bleven het huishouden leiden.

Mijn vader had toen een fortuin verdiend waardoor hij met pensioen kon gaan. Sophie was gepensioneerd bij de Ursulinen in Osnabrück, de andere kinderen waren ook zo ver dat ze naar hogere scholen moesten, en de ouders wilden dat het katholieke scholen waren, dus besloot vader uit Schwedt te verhuizen. Osnabrück of Münster was zijn wens. Want omdat beide zussen van moeder in Osnabrück waren en ik daar het gymnasium bezocht. Gaf dit de doorslag en er werd voor Osnabrück gekozen.

De bedrijfsparticipatie van onze vader was destijds zo: Clemens Ortmeier en Gerhard Langemeyer waren de eigenaren van de firma Gebr. Ortmeier. Zij hadden in Schwedt een kledingszaak, gecombineerd met een Hongaarse wijnwinkel, een opslagplaats van de firma J. Paluggay & Zonen te Pressburg. Toen was het bedrijf partner in een zuidvruchtenwinkel in Stettin en tegelijkertijd met de firma Gebr. Boeker, te Greifenhagen. Partner in de firma H. Frehe & Co. Brandenburg a / d. Havel. Het splitsing in het bedrijf betekende dat mijn vader ontslag nam in Schwedt en Stettin en het volledige aandeel van Gebr. Ortmeier in Brandenburg overnam. In Osnabrück huurde onze vader het huis **Kleine DomFreiheit 10**, dat bij de kathedraal hoorde. Het huis was oud en onvriendelijk, maar had prachtige kelders.

Het huis werd zeer fraai opgeknapt. De oude binnenplaats werd een prachtige tuin en in de kelder richtte vader een wijnwinkel in, net als in Schwedt. De wijn mag alleen in bulk worden verkocht. De detailhandel werd overgenomen door de firma's Jeltrup, Am Markt en Franz Piepmeyer op Johannistr.

Terwijl deze voorbereidingen nog in volle gang waren, stierf tante Marie Weskamp na een kort ziekbed op 24 januari 1888. Tante Sofie's wens was nu om zich bij de Ursulinen in Venray aan te sluiten. Het hele huishouden van de grootouders viel uiteen toen mijn ouders naar Osnabrück kwamen.

De Hopmanns waren geleidelijk naar Zuid-Amerika vertrokken, nadat ze hun school hadden afgemaakt, alleen Arthur moest hier blijven studeren en bleef bij ons gezin. Maar ik was blij dat ik weer bij mijn ouders en broers en zussen kon zijn.

School

Veel problemen had ik met Latijn en Grieks op school. Ik moest al mijn vrije tijd in de wijnkelder werken. Op de middelbare school was ik klaar en hoopte ik op mijn overgang naar een hogere klas. Als "enige" bleef ik zitten! Hoe kan dat? Mijn vader zweeg erover en dus blijft het hier ook weg. Ik was sprakeloos. Toen ik mijn vader het rapport overhandigde, vroeg hij me alleen: Wat wil je worden?". Ik antwoordde: "Koopman". "Ga dan heen en meld je af en zoek een opleiding." Mijn vader zei verder niets. Maar later als ik al lang getrouwd was, heeft mijn moeder me er ooit over verteld.

Ik wil alleen vermelden dat de omstandigheden op dat moment erg droevig waren. Op 30 april 1889 begon ik mijn stage bij de . We hadden alleen de betere klanten en de hele Westfaalse adel behoorde tot onze klanten.

Overlijden oom Martin

Op 13 juli 1890 stierf oom **Martin** plotseling en onverwacht in Mettingen. 's Morgens was hij nog naar de mis geweest en 's avonds naar Berentelg gegaan om een glas bier te drinken, toen was hij op weg naar huis, precies voor in de tuin met zijn pijp in zijn mond, lachend omgevallen en stierf onmiddellijk.

In dienst

Gedurende deze tijd ook in Osnabrück de oprichting van de cath. Vereniging "Osning" plaats. Met jeugdige ijver was ik er een fervent lid van.

Mijn leertijd eindigde op 12 maart 1892. Op speciaal verzoek van mijn vader moest ik naar Brandenburg a / d. Havel naar Frehe & Co., waar vader een partner was. Mijn vader had een zeker wantrouwen in de directie en ik kreeg de taak om in het geheim rapporten op te sturen.

Mijn activiteit was echter van korte duur, omdat ik op 1 november 1892 soldaat moest worden en keizer Franz Garde Gren werd. Reg. Nr. 2 ingetrokken. De eerste nacht waren we in Berlijn aan de Karlstrasse. in een barak, waar we op de grond moesten slapen bedekt met een deken. De volgende ochtend hebben we ons gewassen in de tuin onder de waterleiding. Als ontbijt was er een mok koffie, broodjes of "**Schrippen**", zoals ze werden genoemd, en een stuk worst. In rij en gelid, zoals we aangetreden waren , aten we dit staande op. Daarna werden we toegewezen aan de regimenten en ook hier weer aan de afzonderlijke compagnieën. Ik kwam bij de 6e compagnie en we zaten in een grote kamer met twee corporaties. De dienst was erg streng. Tot Kerstmis mochten we de kazerne niet verlaten, behalve toen we werden begeleid door superieuren.

Mishandeling van een Pool

Toen we er een paar weken waren, had een kameraad iets uit zijn kast verloren. Aangenomen werd dat een Pool de dader was en men wilde hem daarom in elkaar slaan. Er was geen bewijs. Toen de lichten 's avonds uitgingen, werd de man aangevallen met zweepen. Hij lag naast me en ik voelde met hem mee. Ik sprong uit bed en riep: "Als iedereen niet direct in de bed ligt, ga ik het meteen melden!" De twee onderofficieren, die achter een gordijn in onze kamer lagen en, zoals ik wist, de initiatiefnemers waren van deze vechtpartij, omdat ze er van genoten, vroegen: "Wie was dat? Ik meldde me direct en meteen werd er gezegd: "Alles in bed, morgen praten we verder." De ochtend kwam, maar er werd niets gezegd. Ik deed mijn werk zo goed als ik kon.

Naar de kerk

Omdat we zelden op zondag naar de kerk werden gebracht en ook op zondag bijna altijd kantoordienst hadden, vroeg ik dus de sergeant om me naar de kerk te laten gaan. Ik mocht dit altijd doen als ik het meerdere keren had gevraagd, de sergeant vertelde me dat hij ook katholiek was en had me stiekem geobserveerd om te zien of ik echt naar de kerk ging: "Als je naar de kerk gaat, neem dan tenminste je katholieke kameraden mee". Vanaf dat moment gingen we altijd in groepen.

Op manoeuvre

Toen we ons vrij mochten bewegen in de stad, bezocht ik veel oom en tante Agnes, de zus van Clemens Ortmeier in de Gitschinerstrasse. Op dat moment stierf oom Junge. In de herfst van 1893 hadden we manoeuvres, ook al was het uitputtend, het was veel leuker dan dienen in het garnizoen. Op 2 september had het van vroeg af aan onafgebroken geregend en we waren doorweekt tot op de huid, en we moesten tijdens het gevecht bij Teetze door de rivier de Dosse. Het water liep tot aan onze schouders. Toen we er doorheen waren, werd de oefening afgebroken en kwamen we bij massaverblijven op een landgoed in de buurt van Karnrow. We lagen in een schuur. Mijn pak en het wasgoed in de knapzak waren redelijk droog gebleven. Ik kleepte me om en ging rondkijken. De regen was gestopt en ik kwam bij een klein huisje. Een vrouw stond bij een botervat te karnen, naast haar lag een stapel wasgoed en spontaan bood ik haar aan om het karnen over te nemen, in ruil om mijn spullen te wassen.

De volgende dag was een rustdag voor ons, alles kon droog zijn tegen de tijd dat we vertrokken, en we kwamen snel tot een akkoord. Ik haalde mijn spullen uit de schuur en terwijl ik aan het karnen was - er waren nog geen centrifuges - werd mijn was perfect gewassen. Daarna werd het opgewarmd, de laarzen goed gevuld met stro en alles mooi gedroogd. Ondertussen ging ik weer naar buiten en kwam bij een meertje waar ik krabben ontdekte. In korte tijd had ik een hele portie en nam die mee. Mijn vriendelijke hospita kookte het voor ons en we aten het samen voor het avondeten. De mensen voorzagen me zelfs van een bed voor de nacht en de tweede dag daarna kon ik met droge kleren en laarzen verder lopen, terwijl mijn kameraden hun spullen nog niet hadden gedroogd. We hadden hele leuke kamers en het beste eten in Wusterhausen.

Bij een metselaar in de Petersilienstraße, hij was weduwnaar, en zijn oudste dochter, een meisje van ongeveer 16 jaar, dat voor het hele huishouden zorgden, werden wij met drieën gehuisvest. Een mooi en netjes gedekte tafel en gebakken schnitzel erop, dat was iets voor ons soldaten. Helaas heb ik in mijn latere leven die mensen niet meer gezien.

Melding van een mishandling van een rekrut

Toen de manoeuvre voorbij was en de oude bemanningen werden ontslagen, werd ik als korporaal ingeschakeld om rekruten op te leiden. We waren al weken bezig met trainen toen het op een dag bijzonder druk was. De 6e en 8e Compagnie stonden tegenover elkaar in de oefenshuur en iedereen had een man tegenover zich. De 8e compagnie had een luitenant en een sergeant onder toezicht, terwijl wij onder toezicht stonden van een sergeant. Tegenover mij bij de 8th Company zat een soldaat, die pas onlangs van de onderofficiersschool was gekomen, en liet een rekrut kniebuigingen maken en legde hem nog een derde geweer over zijn handen. De rekrut kon zich niet houden en wankelde, en de nieuwe onderofficier sloeg de rekrut in het gezicht waardoor hij omviel. Tijdens de instructiesessie hadden we geleerd dat misbruik via de voorgeschreven officiële kanalen moet worden gemeld. Ik vroeg de sergeant die naast me stond of dit niet meteen aan de luitenant moest worden gemeld, want ik zag dat ook hij verontwaardigd was over de brutaliteit. Maar hij wees naar mijn rekrut, en zei dat ik daar ik me geen zorgen over te hoeft te maken. Ik liet de les voorbijgaan en toen de dienst voorbij was, trok ik het voorgeschreven ordonanspak aan en ging naar de sergeant en rapporteerde het voorval. Eerst de sergeant, en daarna de kapitein, vroeg aan mij hoe ik erbij kwam om dat te doen. Ik legde uit wat er gebeurd was en vertelde hen dat het mijn plicht was om het te melden. De kapitein van de 8th Company liet me ook komen en vroeg me of ik het rapport staande wilde houden. Dat werd er aan mij gevraagd. Toen ik de volgende ochtend bij de oefening kwam, zeiden ze altijd: "Herr Luitenant, alstublieft, het eerste lid, Herr Feldwebel het tweede lid, controleer het pak. Kapitein von Kalkstein kwam echter persoonlijk bij mij langs om mijn pak te controleren. Hij vond dat op mijn okselkap een steekje los zat: "Sergeant, schrijf deze man voor me op." Nu was de gewoonte dat wie driemaal werd opgeschreven naar de derde oefenklas moest.

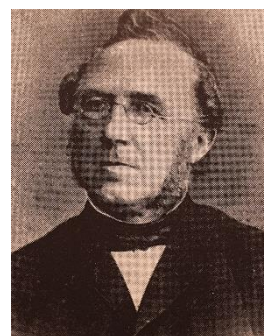
Hier kwamen, naast de slechte schutters en minder bekwame soldaten, al diegenen die iets fout hadden gedaan en moesten worden gestraft, maar waarvoor men eerst de nodige documenten

moest aanmaken om achteraf de straf te kunnen rechtvaardigen. De normale gang van zaken was dan eerst een strafrechtelijk rapport. Hier werd de soldaat tot op het naakte lichaam onderzocht, of er een gat in een kous zat, of er een knoop op het shirt ontbrak of dat er iets anders aan de hand was. Of hij schoongewassen was, en of de nagels aan de voeten of het haar correct geknipt was. Er werd altijd wel iets gevonden, kort en krachtig, omdat ze naar een reden zochten, en daarna werd het drie dagen arrest bij vader Phillip met brood en water en 's nachts zonder bed. Hetzelfde de volgende dagen. De Hauptmann had bij mijn helm iets mis gevonden. Ondanks dat mijn sergeant me van tevoren onderzocht had en opnieuw werd ik opgeschreven. Toen de dienst voorbij was, werd ik bij de sergeant geroepen, en hij vertelde me dat ik vanaf vandaag niet onder de ogen van de kapitein zou komen. Ik zal u afmelden. Zo werd ik in eerste instantie klerk bij het districtscommando.

Op 1 mei kreeg ik de opdracht instrumentdrager te worden voor topografisch onderzoek in Schwiebus. Daarmee was mijn promotie naar soldaat afgedaan, maar ik was erg blij om uit het regiment en vooral uit de kazerne te komen en alleen voor mezelf te zijn, ook al moest ik me verplichten tot 1 oktober te blijven. Er kwam niets van mijn rapport. De kapitein van de 8ste compagnie had de mishandelde rekrut gevraagd en hij zei: "Herr Hauptmann, het was allemaal niet zo erg". Natuurlijk was de rekrut behoorlijk bewerkt en uit angst had hij dit gezegd. De onderofficier in opleiding werd gepromoveerd tot onderofficier; ik was afgevoerd. Dat was de veelgeprezen gerechtigheid in het oude Pruisische leger. Maar ik heb geweldige tijden gehad.

Overlijden van mijn vader

Helaas trof mij in deze tijd een zware slag. Mijn moeder had mij al geschreven dat mijn vader ziek was, maar ik had geen idee dat het gevaarlijk was tot ik op 20 augustus 1894 plotseling een telegram kreeg: "Vader ernstig ziek, kom direct. Moeder". Alsof ik door een donder werd getroffen, wist ik meteen dat ik hem niet meer levend zou terug zien. Ik was bij hem in het gebed. Op die dag hadden we een herziening van de generale staf. Op dezelfde dag kon ik niet meer reizen omdat er geen treinen meer waren. De volgende ochtend bracht mijn topograaf mijn bezorgdheid onmiddellijk over naar de generaal en ik mocht meteen vertrekken.

Mijn weg voerde door Brandenburg en hier voelde ik al dat mijn vader dood was. Ik kwam thuis en nadat de begrafenis voorbij was, moest ik weer verder met de dienst. Vader had destijds besloten dat ik terug moest naar Brandenburg zodra ik klaar was met mijn dienst. Met hoeveel tegenzin ik het ook deed, omdat ik voelde dat men mij in Brandenburg liever niet zag, ging ik op 1 oktober terug. In de winkel hier zat een jonge maar zeer bekwame verkoopster Paula Schmidt. Ik werd verliefd op haar, de genegenheid was wederzijds. Ze was protestants, maar wilde omwille van mij katholiek worden en begon lessen te volgen. Toen moeder naar Brandenburg kwam voor de inventaris, heb ik haar mijn geheim onthuld. Ze was erg ontzet en stelde nadrukkelijk dat dit niet zou kunnen.

Fraude ontdekt in de boeken

Ze nam me mee naar Osnabrück en hier ging ik aan het werk om de inventaris te controleren. Hier ontdekte ik dat er een fout in de boeken in Brandenburg stond. Vader had 500 mark meegebracht bij de laatste inventaris. In de afrekening stond echter 1500 Mk. De rente die maandelijks moest worden overgemaakt kwam overeen met de betaling van 500 Mk. En men zou dus voor 1000 Mk te veel rente krijgen. Voor mij was dit het bewijs dat de boeking die onze vader thuis had gemaakt correct was en dat er eerder een 1 voor was geplaatst in Brandenburg. Maar het bedrijf geloofde me niet, ik werd ontslagen in Brandenburg. Moeder wilde me niet terug laten gaan naar Brandenburg.

Dienstverbanden

Vervolgens kwam ik te werken in de wijnhandel. Toen kwamen tante Malie Voss en tante Marie Stüve, twee van Sophia's tantes, op bezoek. Tante Marie leed erg en vertelde veel over haar bedrijf in Oldesloe. Het was zo geweldig, maar aangezien ze geen zoon had om het van haar over te nemen, zou ze het moeten verkopen vanwege haar zieke toestand. Het zou zonde zijn als de zaak in andermans handen zou vallen; een koper had ze zowaar, maar ze gaf het liever aan mij. Een van haar dochters kon bij mij blijven, ze was goed thuis in het vak, kende de klantenkring en zou voor mij het huis kunnen verzorgen. Moeder leek dat oké te vinden, en ik ging naar Oldesloe om de winkel te zien. De zaak beviel mij, en het verkoopcontract werd getekend.

Oom Leo, die voogd was over de minderjarige kinderen, had er amper iets van gehoord, of hij ondernam onmiddellijk actie. Hij beschreef de zaak als zwendel, het bedrijf was gemakzuchtig; en op zijn verzoek moest ik de aankoop annuleren. Hugo Lampe, de schoonzoon van tante Marie Stüve en hun agent, wilde er niets van horen en om er avan af te komen moest ik mijn familieleden 3.000 mark betalen. Oom **Leo** beloofde me de schade over te nemen als ik dat deed.

Broer Leo begon op 1 april 1875 zijn leertijd bij de firma Japing in Osnabrück. Het erfdeel van mijn vader was 7.300 Mk., waarvan inmiddels 3.000 Mk. verdwenen was. Nu begon voor mij de tijd van het zoeken naar een bestaan. Allereerst moest ik meer leren in grotere winkels, maar moest wel vacatures aannemen die beschikbaar waren.

In december 1895 stierf oom Otto in Cordoba aan een darmobstructie.

Op 15 januari 1896 kwam ik bij H / C. Hövel Perleberg, een oud, goed bedrijf. De oudste zoon Franz woonde bij mijn grootouders in huis. Jarenlang sliepen we op dezelfde kamer als studenten. Maar hier ging het niet goed samen. Hij was de zoon des huizes en zou mede-eigenaar van het bedrijf worden. Hij wilde vooral de baas over mij spelen, dus ik nam ontslag op 1 januari 1897 en ging naar Uelzen zu Alb. Squarr. Het was een klein, onbeduidend bedrijf. Ik moest particuliere klanten bezoeken op de Lüneburger Heide. Ik heb heel goed verkocht tijdens de reis en heb er erg van genoten. Opnieuw kwam ik terug van mijn reis met goede orders en had ik alle bestellingen zelf voorbereid voor verzending naar een expediteur van wie de pakketten aan de individuele klanten moesten worden bezorgd. Toen ik na weer 8 dagen terugkwam van de reis, was alles er nog zoals ik had achtergelaten. Dat was te veel voor mij. Ik verliet Uelzen op 17 juni 1897 en ging naar Rud. Gentzke bij Wittstock. Ook hier zag ik al snel dat er voor mij niets was om iets te leren en om verder te komen.

Na 3 maanden op 1 oktober 1897 ging ik naar Berlijn om Gustav Cords te bezoeken.

Aanvankelijk in het zwarte magazijn, verhuisde ik al snel naar het zijdepakhuis en na zes maanden was ik een van de eerste verkopers in het nouveauté-magazijn. Ik woonde in bij tante Marie aan de Köpenickerstraße 39.

Het leven was leuk en comfortabel, maar ik wilde doorgaan. Oom Leo schreef aan Osnabrück dat hij Gerhard daarheen wilde brengen, en moeder vroeg me wat ik ervan vond. Ik was daar beslist op tegen, maar hoeveel redenen ik er ook tegen had, Gerhard wilde van school af en wilde naar Nederland. Oom Leo was blij dat hij een soldaat bij de Pruisen kon weghalen omdat hij de Pruisen haatte, zoals helaas zo velen die waren geëmigreerd.

Oom Adolf stierf in augustus 1897 in Buenos Aires. In de jaren 1885-1898 werd in Schwedt een nieuwe kerk gebouwd. Hiervoor hebben voornamelijk Franz Krebs, te Berlin, en Clemens Ortmeier, te Schwedt, de middelen verstrekt. De inhuldiging vond plaats op 24 mei 1898.

Mijn gezin

Ontmoeting met Mariechen v. d. Brelie

Op 1 oktober 1898 ging ik naar Hannover om mijn eigen bedrijf te beginnen. Ik heb een speciaalzaak voor dameskleding opgezet aan de Goethestrasse en Scholvinstrasse. In januari 1899 ontmoette ik bij een bijeenkomst in de K. K. V. de familie v. d. Brelie. Ik stond boven aan de trap toen het gezin naar boven kwam, en mijn vrouw vertelde me later dat ze, zodra ze me zag, tegen haar moeder zei: "Moeder, hem zou ik als man willen". Eerst had ik een andere tafeldame, maar danste ik veel met Mariechen v. d. Brelie, en aan het einde van het bal bracht ik familie v. d. Brelie naar huis. Ik voelde me erg aangetrokken tot de familie en zocht naar aansluiting met de familie. Dhr. v. d. Brelie was een vertegenwoordiger van Ed. Gärtner te Hannover, zoon Max, vertegenwoordiger voor H. A. Beckmann & Sohn Bielefeld, de oudste dochter, Mariechen, ondersteunde haar moeder in het huishouden, de tweede dochter Minna deed haar examens als lerares en de jongere broers en zussen gingen naar school.

Mijn moeder had me graag naar Hannover zien gaan. Hier woonde een gezin, wethouder Sarazin, met wie ze bevriend was. Deze familie was rijk en had slechts één dochter die ooit de enige erfgename was. Het was de allerliefste wens van mijn moeder dat ik met haar zou trouwen. Ook hier moest ik het aanpakken, maar mijn hart trok me naar een andere kant. In het begin was het een geweldige tijd. De tijd van geheime liefde. De eerste keer dat ik verliefd was, was ik blind, maar dit was heel anders. Het feit dat ik mijn moeder in die tijd volgde, zou een dubbele zegen zijn. Niet wekelijks, maar 3 of 4 keer of vaker per week was ik bij de familie v. d. Brelie. Ik ging niet alleen op bezoeken, maar zoals ik het kon regelen. Ten eerste voelde ik me aangetrokken tot Mariechen door liefde, en ten tweede wilde ik weten hoe ze in het huishouden was, en ik ontmoette haar op het werk om 8 uur 's ochtends. Ik werd altijd geïnformeerd waar de familie heen ging en 'toevallig' ontmoetten we elkaar altijd, maar nooit alleen.

Voor haar verjaardag gaf ik haar een **donkerrode roos** en als ontving ik de eerste roze brief. Was Mariechen blij? Vragen was nodig, ik hoefde helemaal niet te vragen of ze mijn vrouw wilde We waren één. We wisten allemaal wat we van de ander moesten denken en vertrouwen elkaar. We hoefden elkaar niet te vertellen hoeveel we van elkaar hielden, wij wisten zonder meer. Ik vond het steeds leuker in het gezin, maar vooral bij mijn schoonmoeder. Wat een geweldig gezinsleven was het. Een dochter die uit zo'n gezinsleven kwam, moest de juiste vrouw voor mij zijn.

dank
niet
zijn.

Tegen het eind van mei kwam mijn moeder op bezoek in Hannover. Nu moest ik op zoek naar een gelegenheid om haar onopvallend voor te stellen aan de familie vd Brellie. We spraken af om op een bepaald uur in de middag af te spreken in de **Lister toren** voor een tuinconcert.

Moeder kwam, en ik moest haar naar de wethouder Sarazin brengen. De wethouder had veel om met moeder alleen te bespreken. We gingen toen weg en ik nam het pad naar de Lister toren, terwijl ik haar zei dat ze daar een kopje koffie moest drinken. Onderweg zei ze tegen me dat meneer Justice haar had gevraagd of ik met juffrouw v. d. Brellie verloofd was. Ik antwoordde dat dit mij nog onbekend was; voorlopig wist ik het zelf niet. Hij zou op dit moment ook hebben gezegd dat jonge kooplieden zouden moeten zorgen voor wat geld met het huwelijk enzovoorts. We gingen langzaam naar ons doel toe. Ik had niet veel geantwoord, en toen we bij de Lister toren kwamen, stond Max v. d. Brellie bij de ingang van de tuin, niet ver zaten de familie v. d. Brellie en de familie Müssen. Ik zei tegen de moeder: "Kijk," toevallig" zit de familie vd Brellie daar, je kunt ze hier leren kennen. Een algemene voorstellen volgde, we bleven even bij elkaar en gingen toen samen weg, Mariechen aan moeders zijde, ik met de familie vd Brellie. Toen we uit elkaar gingen, vroeg ik mijn moeder hoe ze het gezin haar bevallen had,

waarop ze tegen mij zei: "Heel goed, het lijken geweldige mensen." Ik zette de vriendschap voort, en op de 16 juli 1899 verloofde ik me met Mariechen vd Brelie.

Mijn bruid werd door mijn moeder met open armen ontvangen. Maar we konden nog niet aan trouwen denken, omdat het bedrijf nog geen bestaan bood. Mijn schoonvader stond nu aan mijn zijde als adviseur. Ik kon nu elke dag naar het huis van de schoonfamilie, en hoe beter we elkaar leerden kennen, hoe groter onze liefde werd.

Oktober 1899 kwam Leo naar Brandenburg.

In Osnabrück was Hermann Wessel geïnteresseerd in mijn zus Maria. Hij had eerder met moeder gesproken, maar was zo bezorgd dat hij niet verder kwam. Moeder klaagde er over en ik besloot naar zijn ouders te gaan en de kwestie met hen te bespreken. Nu werkte het, de bruiloft vond plaats op 10 mei 1900 en beiden waren mij dankbaar voor mijn medewerking.

Minna v. d. Brelie was als privéleraar naar de familie Wette in Herbern in Westfalen gegaan. Met Pasen 1901 werd ze aangesteld op de Bürgerschule 23 in Hannover en woonde ze nu bij haar ouders. Mijn zus Martha kreeg haar zin en ging als verpleegster in het klooster der Borromerinen.

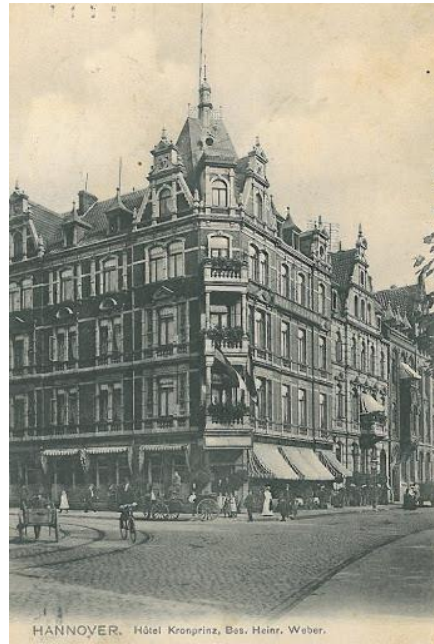
Bedrijf geliquideerd

Mijn bedrijf wilde zich maar niet ontwikkelen. Mijn schoonvader raadde me de zaak op te geven en die van Rud. Bargheer in Bückeberg over te nemen. Dit zou dan een bestaan zijn waarmee we rustig zouden kunnen trouwen. Dit werd na lang wikken en wegen besloten. De liquidatie van de zaak bracht mij een aanzienlijk verlies, maar het vooruitzicht om de achterstand weer in te halen, zette dit al snel voort.

Huwelijksfeest

Onder de garantie van mijn moeder kocht ik van Rud. Bargheer in Bückeberg zijn eigendom voor 65.000 mark. Op 1 januari 1902 ging ik naar Bückeberg, op 1 maart 1902 namen we de zaak over en op 16 april 1902 was onze trouwdag. Alles werd met grote ijver voorbereid, met de grootste liefde van de ouders en broers en zussen, vooral Minna en Bertha hadden hun best gedaan. Zelfs het vrijgezellenfeest was een schitterend feest. De tafelvrienden van de vaste gasten van de schoonvader in het koor waren verschenen en brachten ons een serenade. De

broers en zussen droegen gedichten voor en iedereen was in een goede bui. Het huwelijksfeest zelf was het mooiste feest dat we allebei ooit hebben meegemaakt. We waren gelukkige mensen, en beide gezinnen leefden met ons mee en waren blij voor ons. We werden getrouwd in de **St. Elisabethkerk** in Hannover door Pastor Rumenkasten, de viering was in het **Hotel zum Kronprinzen** op de Raschplatz. Het eten was heerlijk, de wijnen geweldig. We bleven tot ongeveer 12.00 uur.

We konden niet op huwelijksreis gaan, we reden regelrecht naar ons huis in Bückeberg. De dag na de bruiloft hadden we markt in Bückeberg en om 8 uur 's ochtends stonden mijn vrouw en ik allebei achter de toonbank om onze klanten te bedienen. Mijn vrouw, die nog nooit in het vak had gezeten, kon het meteen doen. De volgende dag kwam het hele gezelschap van het huwelijksfeest uit Hannover. Hier legde mijn vrouw haar eerste test als huisvrouw af en slaagde met glans.

Vanaf het begin hadden we een groot huishouden. Vier jonge mensen woonden in het huis en aten aan tafel en met een dienstmeisje.

In de namiddag gingen we allemaal op weg naar de **Ahrensburg**. We zijn hier op de foto vereeuwigd.

Ahrensburg

In Brandenburg ontwikkelde de bedrijfssituatie zich zeer ongunstig.

Leo had dezelfde ervaringen als ik. Er zijn verkeerde accounts gevonden enzovoort. De gebroeders Boeker benaderden ons en stelden voor dat een van ons, ofwel onze moeder, ofwel de gebroeders Boeker, zou stoppen met het bedrijf. Moeder stemde ermee in om zich terug te trekken uit het bedrijf en het kapitaal werd uitbetaald. Het geld kwam naar mijn winkel in Bückeberg en de rente werd door mij betaald. Het bedrijf ontwikkelde zich en de verkoop nam toe.

Geboorte Gerhard Theodor

Op 17 mei 1903 werd onze eerste zoon onder donder en bliksem geboren. Er was grote blijdschap in de familie. Onze vreugde was overweldigend. Dat het eerste kind een jongen was, en dat hij een negen-en-een-half pond woog toen hij het daglicht zag.

De grootouders kwamen naar de doop en het evenement werd gevierd. Het eerste huwelijksjaar was prachtig geweest, nu was het nog mooier. De geboorte was erg moeilijk

geweest. Het verdriet van mijn vrouw was dat we een voedster moesten nemen. We hebben een goeie gevonden, Sophie Meier, op wie we volledig konden vertrouwen.

In de zomer was Andre's bruiloft in Amsterdam, waarvoor we ook waren uitgenodigd. Nu hebben we de huwelijksreis goedge maakt. Het was een rustige tijd in zaken en we reden naar de Rijn, we zagen Keulen, Koblenz, Bingen en al het moois dat een Rijn cruise te bieden heeft en genoten met volle teugen van ons geluk. We bezochten zuster Martha (nu heette ze Gerharda) en daarna reden we naar André's bruiloft in Amsterdam. Het verlangen naar onze jongen, naar ons huis, kwam al op. Het was overal mooi, maar het was het mooist thuis, waar mijn vrouw met mij aan mijn zijde werkte. Hoe had zij zich in het bedrijf ingewerkt. Ze kon zich beter aanpassen aan de klanten dan ik. Hoe ze wist om hoe ze zaken moest doen en hoe ze moest naaien. In de winkel versierde ze de hoeden voor de boerenkinderen, naaide ze de bedden en was ze onvermoeibaar in haar werk. We hadden de klus geklaard, dan gingen we wandelen of fietsen samen. Mijn eerste jeugd was zo mooi geweest, deze tweede was nog mooier.

De eerste inventarisatie was een enorme teleurstelling. De omzet was meer dan 100.000 mark en in plaats van winst hadden we verlies. Als mijn moeder de garantie en haar geld niet in de zaak had gehad, had ik iets anders gedaan. Nu zag ik dat mijn voorganger ook niets meer had verdiend en zag waarom hij het verkocht had. We moesten ook enorm bestolen zijn, maar het ontbrak me aan bewijs.

Op 28 augustus 1903 stierf de neef van onze moeder, oom Emil Probst, in Potsdam en op 22 oktober 1903 stierf Maria's oudste zoon, Hermann, op de leeftijd van 2,5 jaar. Om Maria te onderhouden was mijn zus Anna vaak in Dielingen en hier in de apotheek ontmoette ze Dr. Arenhövel. Beiden verloofden zich en op 18 augustus 1904 vond de bruiloft plaats in Osnabrück.

[Geboorte Harry Leo](#)

Onze tweede zoon Harry werd geboren op 21 december 1904, vier weken eerder dan we hadden verwacht. Er was de laatste tijd veel werk geweest en mijn vrouw deed meer haar best dan haar gezondheid zou toelaten.

Broer Leo was nu ook op zoek naar een bestaan. Door tussenkomst van mijn schoonvader kreeg hij een baan aangeboden bij het bedrijf C. H. Breyer in Quedlinburg. Tijdens mijn verblijf in Brandenburg a.d. Havel hij verloofd met Elisabeth Krempler. Hij nam het bedrijf over samen met een heer Müller, die al jaren bij C. H. Breyer werkte. Ik heb het geld hiervoor betaald uit het geld dat ik uit Brandenburg heb gekregen.

Mijn broer Gerhard uit Amsterdam klaagde nu dat het hem daar niet meer naar zijn zin was, dat hij graag terug wilde naar Duitsland als hij ook soldaat moest worden. Toen kwam een lijst van oom Leo, volgens welke moeder nog moest betalen voor het geld dat ze had uitgegeven dat nog niet door Gerhards inkomen werd gedekt. Dat was te veel gevraagd. Oom Leo had moeder beloofd voor Gerhard te zorgen en hij mocht onze moeder niets meer kosten. Gerhard was daar zes jaar en verdiende niet zoveel als hij nodig had. Moeder vroeg me om naar Amsterdam te gaan en met oom Leo te praten. Er was een zeer levendige ruzie tussen ons en ik vertelde hem ronduit dat het me oneindig speet dat ik de broer van mijn vader op deze manier moest confronteren. Gerhard pakte meteen zijn spullen en ging met mij mee naar Bückeberg. Er werd een aanvraag ingediend bij het ministerie voor zijn toelating tot Schaumburg Lipper, waarna hij zich vrijwillig aanmeldde voor het 7e Jäger-bataljon. Hij bleef bij mij in de winkel tot hij bij het bataljon kwam.

Kogel door voet

Leo 's huwelijk was op 10 mei 1905 in Brandenburg a. d. Havel. De dag voor de bruiloft kwam moeder ons opzoeken in Bückeberg. We zaten comfortabel samen in het prieel. Ik had een Tesching gweer in mijn hand om mussen mee te schieten. Moeder zei tegen me: "Leg dat ding neer, ik kan er niet tegen." Ik antwoordde: "Als oude soldaat kan me er niets mee gebeuren." Ik had het geweer met de loop op mijn voet. Ik weet het niet, het schot ging plotseling af en de kogel ging door mijn voet, waardoor er bloed door mijn laars spoot. Maar het voorval liep gelukkig af. Een bot werd niet geraakt. Ik had onmiddellijk mijn voet laten verbinden en kon nog steeds rijden naar de bruiloft.

Op 3 december 1905 stierf de nicht van mijn schoonmoeder, tante Betty Pichard, in Hildesheim. Ze was ongehuwd. Thoms en v. d. Brelie waren de erfgenamen. De foto "klooster

in de kathedraal van Hildesheim”, de kribbe en enkele van de oude porseleinen beeldjes komen hier vandaan.

Geboorte Anna Louisia

Anna Louisia werd geboren op 21 december 1906.

Op 30 december 1907 stierf oom **Leo** in Amsterdam aan een hartaanval. Ik ging naar de begrafenis, herinnerde de zonen aan de belofte van hun vader, die hij me had gegeven vanwege de 3000 mark, maar tevergeefs.

We hebben door de jaren heen veel bezoekers gehad in Bückeberg. De verwanten aan beide kanten, uit Hannover en Osnabrück wisselden elkaar vaak af. Iedereen was blij naar ons toe te komen. Iedereen had mijn vrouw in hun hart gesloten. Niemand wist hoe hij het huis zo aangenaam en gezellig kon maken als zij, en in haar grote bescheidenheid deed ze altijd een stap achteruit. Alleen al in haar liefde voor haar man en kinderen vond ze haar grootste geluk. Geen werk, hoe moeilijk het ook was, het was te groot voor haar. Omgang met vrienden en amusement buiten de familie waren niet haar besteed. We hadden een groot huis, een kleine maar mooie tuin en een heerlijke omgeving. De **vorstelijke Hof in Bückeberg**, de bezoeken van de keizer en de koningin van Holland maakten het leven in Bückeberg erg interessant.

Relatie met buurman, de pastoor

Helaas onze relatie met onze katholieke Pastor, die onze directe buurman was, kon geen goede worden genoemd. Dit, een vrome man, dacht dat we vijandig tegenover hem stonden. Helaas kon hij niet van het tegendeel overtuigd worden. Hoe was ik gewend om om te gaan met de geestelijken van Schwedt en Osnabrück, en hoe was het hier? Wat had ik hier graag willen zijn - we waren ook hier in de diaspora, onder dezelfde omstandigheden als in Schwedt. We hadden altijd met de katholieke geestelijken op de goede voet gestaan. Het was voor ons dubbel pijnlijk dat dit hier niet kon worden bereikt. In antwoord op mijn klacht aan mijn moeder, antwoordde ze; "**Je moet naar de geestelijke heren kijken als naar sterren aan de hemel**" dat wil zeggen: van een afstand. Hoe dichter ze bij ons komen. Hoe meer men de mens in hen herkent. Een gezegde waarvan ik de waarheid helaas maar al te vaak in het leven heb herkend.

Geboorte Theodor Hermann

Op 3 juli 1907 werd onze zoon Theodor geboren. Wat een vreugde hadden Gerhard en Anneliese in het kleine broertje, net als hun ouders.

Op 8 augustus 1907 was de bruiloft van Max v. d. Brelie met Ella Pfaff in Hannover. De andere bruiloften waren ook mooi, maar geen enkele zoals die van ons geweest was.

In de herfst van 1907 beëindigde broeder Gerhard zijn militaire dienst in Bückeberg en ging hij naar de gebroeders Clemens in Bochum. Hij had erg genoten van de tijd in Bückeberg, omdat hij elke dag bij ons kon zijn. Tot onze grote vreugde werd pastoor Ringenberg van Bückeberg overgeplaatst en in zijn plaats kwam een oude schoolgenoot Anton Hiusking, met wie ik naar de eerste heilige communie was gegaan. Helaas kwam hij ziek naar Bückeberg. Een half jaar lang werkte hij met grote ijver, daarna lag hij op het ziekbed.

Tante Jettchen was na de dood van oom Adolph van Buenos Aires naar Keulen verhuisd. Ivan Hoerner was met pensioen gegaan en vestigde zich bij Anita in Freiburg. Hier leidde hij de opleiding van zijn neven Flügel. Zijn zwager Flügel woonde in Buenos Aires en zijn zonen studeerden in Freiburg.

Onze moeder had de wijnhandel gesloten. De kathedraal had het huis nodig en moeder verhuisde naar Schillerstr. 22, waar ze een hele mooie etage had.

Hermann v. d. Brelie, die ziekelijk was en geen passende baan kon vinden, kwam naar onze winkel in Bückeburg.

Maar de kinderen groeiden en met hen groeide onze vreugde voor hen. Mijn vrouw wist heel goed hoe ze de kinderen moest kleden. Maar ze deed alles zelf, ze maakte de pakken en jurken altijd alleen. Gerhard was al een stoere jongen en onderwijzer Berning vroeg ons, of we de jongen naar zijn school wilde sturen, want de katholieke school werd slecht bezocht. Na lang wikken en wegen hebben we het eindelijk toegegeven. Hij was nog zo jong. Mijn vrouw dacht, net als ik, aan onze eigen mooie jeugd, en in deze herinnering was het ons hele streven om ook voor onze kinderen de jeugd onvergetelijk te maken. Toch werden ze streng opgevoed. Als ik te streng was, was het mijn vrouw die de balans maakte.

Mijn zus Martha (mére Gerharda) had in Berlijn een infectie opgelopen bij het verplegen van zieke mannen. Ze bleef maar kon niet langer voor de zieken zorgen of enig ander noemenswaardig werk doen.

De Paters uit Hiltrup kwamen naar Bückeburg om de zieke pastoor Hiusking te vervangen. Ze bezochten ons huis met veel plezier en veel. Bovenal sloot pater Weckel zich bij ons aan. Hij kwam vaak bij ons in de tuin. Als hij de kinderwagen zag, was het eerste wat hij deed Theo uit de kinderwagen halen en ermee spelen. Op een dag overkwam het hem dat hij zijn arm had bevuild toen hij de jongen op zijn arm had gehouden. Vanaf die dag noemde hij Theo niet anders dan de kleine mosterdfabrikant. Op zijn overreding en instigatie besloot Hermann het klooster van Hiltrup binnen te gaan als lekenbroeder.

Pastor Huisking stierf in de herfst van 1908. Zijn opvolger was pastoor Rotermann, die de hartelijke betrekkingen van zijn voorganger met ons voortzette. Zelfs als we zakelijke zorgen hadden, brachten we samen een aantal zeer gelukkige uurtjes door. Niemand wist beter dan mijn vrouw, hoe ze me van tijd tot tijd uit mijn dagelijkse beslommeringen moest halen om nieuwe kracht uit mijn geluk te putten.

Max en Ella kochten een winkel in Bernburg a. d. Saale en verhuisde daarheen. Op 19 juni 1909 stierf Hermann Wessels plotseling in Dielingen. Maria moest haar apotheek verkopen en verhuisde met haar 5 kinderen naar Osnabrück. Ondanks de krachtige steun van haar zwager Carl en andere familieleden, had ze zorgelijke jaren door te maken.

Geboorte Elisabeth Anna

Elisabeth werd geboren op 29 juni 1909. Nu hadden we twee jongens en twee meisjes. Het was een plezier! Precies zoals mijn vrouw had gewild, en op mijn naamdag kreeg ik het kleine meisje cadeau. De kleinste was altijd de beste.

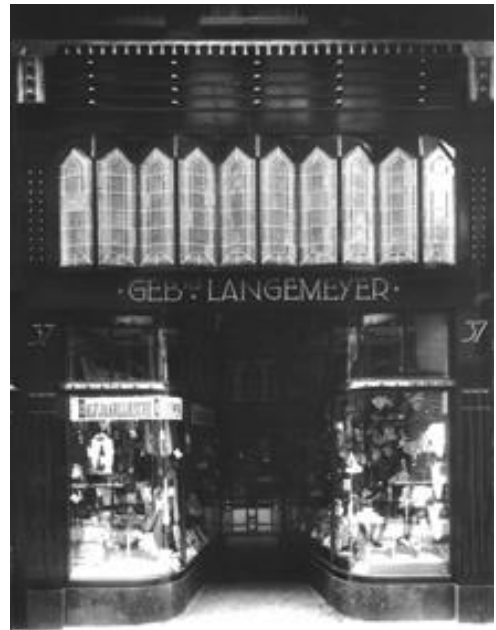

Aan het einde van het jaar werd pastoor Rotermann overgeplaatst en werd pastoor von Eiern zijn opvolger.

In het bedrijf was het kommer en kwel. Er moest 5000 Mk jaarlijks worden afbetaald. De uitzet van de broers en zussen en het geld voor Quedlinburg waren afbetaald, 20.000 Mk. aan het huis was afbetaald, de renovatie werd betaald, het huishouden in Osnabrück had aanzienlijk meer nodig dan de rente, en de last werd steeds zwaarder. Zelfs als er geen verliezen meer waren, konden de oude schulden niet worden afbetaald en moest ik blijven betalen. Ik was paniekerig over het bedrijf van mijn moeder en onze naam.

Gerhard verloofde zich met Grete Schmidt in Bochum en aanvaardde een functie als afdelingshoofd bij Sternheim en Emanuel Hannover.

Op 1 mei 1910 verlieten de zonen van Leo Langemeyer van "Langemeyer en Stöcker" in Amsterdam en richtten een nieuw bedrijf op onder de naam **Gebr. Langemeyer**.

Reddingsmedaille

Op 9 juni 1911 ontving ik de reddingsmedaille op het lint van de Schaumburg-Lippe House Order uit handen van de Prins van Schaumburg Lippe, omdat ik het leven van een dochter van de kapper Stuck in Bückeburg onder inzet van mijn leven had gered van overreden te worden.

Wij

A do I f door Gods genade

Prins van Schaumburg Lippe

hebben de zakenman Paul Langemeyer te Bückeburg

ONZE REDDINGSMEDAILLE toegekend.

Bij deze oorkonde is het huidige toekenningsoctrooi gemaakt.

Door ons eigenhandig ondertekend

en van ons prinselijk zegel voorzien.

Bückeburg, 9 juni 1911

ondertekend Adolf

Op 25 maart stierf Hermann v. d. Brelie aan een hartaanval in Hiltrup. Mijn moeder in Osnabrück is verhuisd van Schillerstr. 22 naar Hakenstrasse 20. Onze oudste zoon Gerhard ging naar de middelbare school en Anneliese naar kath. Lagere school. Arenhövels verhuisde van

Dielingen naar Legden omdat de kinderen ook naar een katholieke school moesten gaan. Op 1 juli heeft Sophie Meyer ons verlaten om te trouwen. Mienchen Bolte uit Vehlen nam haar plaats in.

Geboorte Raimund

Raimund werd geboren op 10 oktober 1912. Onze jongen kreeg deze naam ter nagedachtenis aan de onvergetelijke pater Raimund Weckel. Nu hadden we vijf kinderen.

Verjaardagen en kerstfeestjes werden steeds mooier. Ook al werd het werk voor mijn vrouw steeds groter, ze bleef altijd dezelfde. Ze werkte onvermoeibaar en vond toch tijd en het juiste woord voor haar man.

Op 12 oktober 1912 stierf tante Sophie (mère Madeleine) aan kanker in het klooster te Venray. Met Pasen 1913 ging Theodor naar de kath. Lagere school.

Op 22 april 1913 trouwde Berta von der Brelie met de dierenarts Dr. Anton Robben uit Lingen a / d. Ems.

Op 19 mei 1913 stierf mijn neef Gerhard Langemeyer in Mettingen. Hij was de beste van alle neven.

21 juli 1913

Het huis in Mettingen. In de deuropening, Emilia Weller. Links Anna Langemeijer-Weskamp. In het midden Emma en Clemens Langemeijer-Heitkonig. Rechts Elisabeth Langemeijer-Kempler met waarschijnlijk twee van haar dochters.

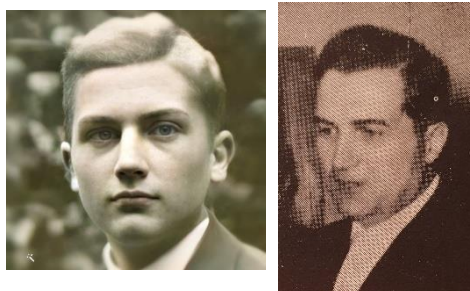
Op 23 mei 1914 stierf Elise Probst, geb. Burgers in Potsdam.

Ondertussen nam de druk van de schuldeisers toe. Alle pogingen om uit de druk te komen waren niet succesvol. Mijn verzoek in Nederland om mij terug te betalen voor de verloren 3000 Mk., zoals beloofd, werd afgewezen.

Op 10 januari 1914 werd de eerste zoon van Grete en Gerhard, Leo, geboren.

Geboorte Friedrich Clemens (Fritz)

Onze Fritz werd geboren op 27 februari 1914. Vier jongens en twee meisjes. Wat een vreugde was dat weer. De jongen werd met veel gejuich door de broers en zussen ontvangen, en ook wij ouders waren blij.

Faillissement

Op 3 mei 1914 arriveerde ook een flinke jongen, Heinz Robben, bij Bertha en Anton.

De tijden begonnen serieuzer te worden. De banken beperkten het krediet. Een rekening van 3000 Mk bij bankier Homeyer kon niet worden ingewisseld. De verlenging werd geweigerd en de rechtszaak werd onmiddellijk behandeld. Omdat er geen uitweg in zicht was, vroeg ik faillissement aan. Het was een zware klap voor de familie. De winkel werd niet gesloten. Ik had het volledige vertrouwen van de curator en mijn schuldeisers. Het hele proces bleef in mijn handen. Ik kocht de hele boedel voor mijn vrouw zonder geld. We hebben ons ertoe verbonden de verkoop te beheren en het ontvangen geld te leveren na aftrek van de laatste betaling. Wat overbleef was ons eigendom. We werden tegen elke nood beschermd.

De oorlog

In militaire dienst

Toen kwam de oorlog! Alle mannen tot 45 jaar moesten dienen.

Ik vroeg me af waar ik naartoe zou worden getrokken. De vooruitzichten waren richting Minden, en dat sprak mij niet aan. Niemand geloofde dat de oorlog lang zou duren. Maar het was een vreselijke tijd voor mijn vrouw. Zes kleine kinderen in huis, daarbij de verkoop van het bedrijf, de man in het veld zien verdwijnen, niet wetend of hij terug zal komen! En wat moet er daarna gebeuren? Het waren niet alleen uren en dagen, maar maanden vol pijn. Maar ze vertrouwde op God en was een Duitse vrouw. Als heldin droeg ze het onvermijdelijke lot, wat honderdduizenden Duitse vrouwen anderen, ook moesten dragen.

In september 1914 trad ik in Berlijn aan bij keizer Franz Gerde Gren. Reg. Nr. 2 als vrijwilliger. Maar er werden nieuwe regimenten samengesteld en ik kwam bij de 6e compagnie van Res. Inf. Reg. Nr. 202, 22e Reserve Legerkorps, 43e Inf. Divisie.

Chauffeur munitiewagen

Gerhard en Leo werden onmiddellijk opgeroepen, ons regiment bestond voornamelijk uit vrijwilligers van de Berlijnse jeugdstudenten. Met 43 jaar en 230 pond was ik de zwaarste en een van de oudste in de compagnie. Ik ben opgeleid als chauffeur en moest de munitie wagen besturen. Op 12 oktober 1914 verlieten we Hopenrade en gingen naar België. Ik kon mijn vrouw nog vertellen wanneer we in Minden zouden zijn, en toen onze trein in Minden aankwam, stond mijn vrouw bij de trein met Gerhard en Anneliese. Wat was ik blij mijn vrouw en kinderen weer te kunnen omhelzen, en hoe trots was ik op hen. Het was een bewogen afscheid. Mijn schoonzus Minna was er ook. Ze brachten van alles mee. De kinderen kregen ook chocolade van de officieren, toen kwam de scheiding.

We gingen met veel enthousiasme op pad en enthousiasme deed ons verzen maken: "Goed of slecht, je had gelijk". Ik maak geen aanspraak op poëtisch talent, maar we willen dat onze nakomelingen weten hoe onze stemming was. We verkortten de tijd met nationale gezangen. Maar toen we bij de Rijn kwamen, klonk het lied uit elke strot: "Er brult een roep als de donder", "Lief vaderland mag dan rustig zijn, staat vast en trouw de wacht aan de Rijn".

Duitsland en Oostenrijk. verstrengeld met vriendschapsband
hebben het kwaad van de vijand lang weerstaan.
Om het bolwerk van vriendschap omver te werpen,
De vijand nam zijn toevlucht tot laffe moord.
En Oostenrijk trok het zwaard van wraak,
Om de Serviërs te betalen wat ze willen.
Maar de Rus sprong op de moordadige jongens
De Duitse keizer riep ons hier ook.
Het masker viel als bij toverslag,
Dat versluisde tot nu toe de Galliërs.
Het moorddadige gepeupel in de rij,
Frankrijk, Engeland, België, Japan.
Wij soldaten gaan het veld in
Om als held te vechten, te winnen of te sterven.

Die in Duitsland nog steeds kracht en eer heeft,
Hij sluit zich vrijwillig aan bij het leger.
Dus het aantal vechters blijft groeien,
En er kunnen nieuwe regimenten worden gevormd.
Met de bewaker gevormd t 'tweehonderd en twee'
Ambachtslieden, kooplieden, ambtenaren, geleerden,
En al die anderen die vrijwillig willen vechten.
Generaal Schneider was de leider van het regiment,
Een oude man met zilverkleurig haar.

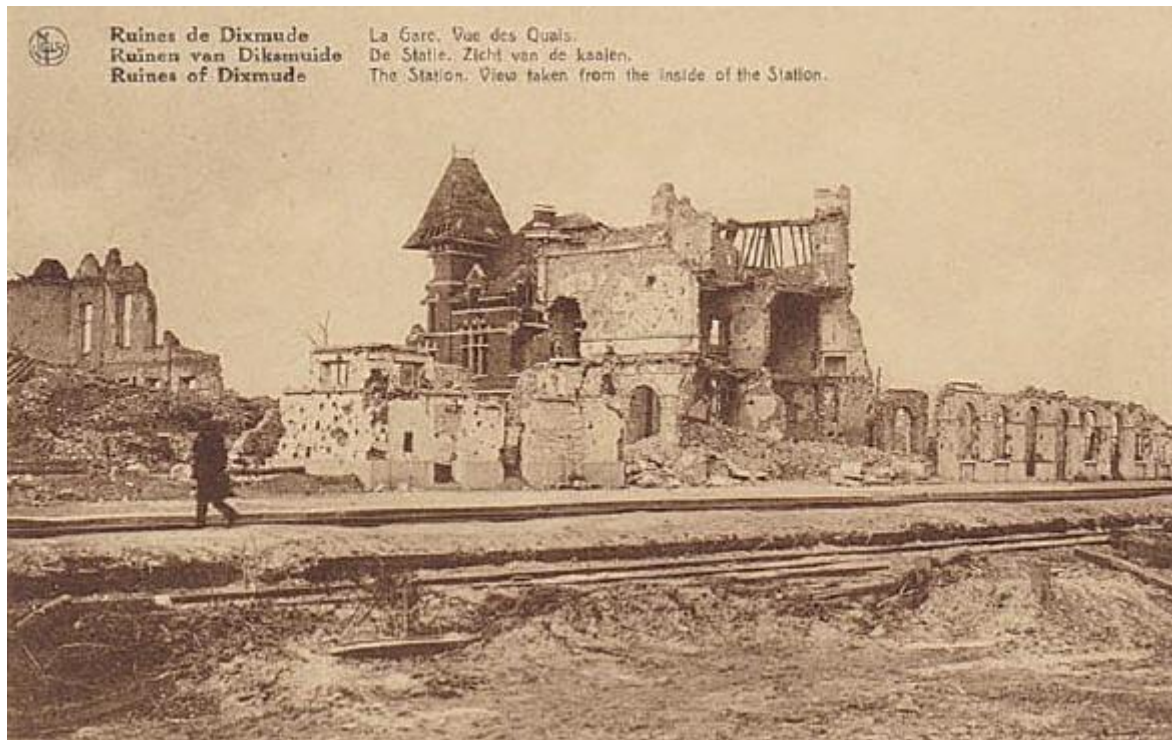
Paul Langemeyer, Vlaanderen, november 1914

Hauptmann Gravenstein was de leider van het tweede bataljon, de 6e compagnie leidde Hauptmann v. Grünau.

Het heeft lang geduurd voordat we de eerste brieven en pakjes van huis kregen. Eindelijk kwamen ze, en wat voor liefde stroomde mij tegemoed. Maar we zagen de verschrikkingen van oorlog in België. We zagen oude mensen, vrouwen en kinderen en vroegen ons af: zou het zo niet ook met onze vrouwen en kinderen kunnen vergaan? Stonden we hier niet om onze families ver weg te houden van wat er hier gebeurde? De liefde voor het gezin en het vaderland gaven ons kracht. Veel mensen dachten: hoe kon de man vrijwillig zijn gezin verlaten? Maar als u dat dacht, dacht u gewoon verkeerd. Het was ook voor mij moeilijk geworden, maar het was gemakkelijker voor mij om vrijwillig te gaan dan gedwongen te worden. Later bleek, hoe goed ik daar aan had gedaan. De Moeder leerde de kinderen nieuwe gebeden voor de vader die in het veld was.

Mijn trouwe Duitse vaderland let op!
Zover mijn ogen in de wereld kunnen kijken
Overal zijn veel jaloerse mensen ontwaakt.
Omdat je gelijk hebt, ben je op vaste grond gebouwd.
Het maakt niet uit hoe groot het aantal vijanden is
Willen ze je verpletteren?
Kijk gewoon naar je God
Wie jou de overwinning helpt, wie de zwaarden trekken.
Mijn trouwe Duitse vaderland let op!
Zolang u maar op deze overtuiging vertrouwt
Is er geen kracht in de wereld,
Die je van zijn troon werpt.
Maar zou het ongeluk u op een dag moeten treffen
Dat kan alleen als u uw geloof hebt verloren
Dan maakt het niet uit hoeveel je de strijd aanwakkert,
Dan wou ik dat ik niet geboren was.

Paul Langemeyer, Menin in Vlaanderen in december 1914.

Onze eerste gevechten om **Dixmuiden** en aan de IJzer lagen achter ons, ik kreeg het nieuws van huis dat rechter B. Stumpf ernstig gewond was geraakt in het ziekenhuis in Keulen en dat mijn zus Josepha op 13 oktober met hem getrouwd was. De oorlog had de lange, onzekere relatie tot een competitie geleid. We waren naar Menin verhuisd, en aangezien we voor Kerstmis in positie moesten zijn, werd het kerstfeest een paar dagen eerder gehouden. Ik werd gevraagd om een gedicht te maken en dat werd met veel enthousiasme voorgelezen.

De oorlog ontbrandt
 De vijanden tot over de grenzen verbannen,
 Zo staan we er vandaag in België.
 Maar de onze in hun vaderland,
 Of je nu rijk of arm bent, van elke stand,
 Smeek vrede voor het vaderland.
 De keizer aan wie we trouw hebben gezworen,
 Heeft ons gekozen als vechters in het veld,
 En helden komen op en helden vallen
 Ondertussen knipperen de sterren aan de hemel.
 Vandaag knipperen ze met hun ogen voor Kerstmis

Wie heeft er vandaag niet aan zijn dierbaren gedacht?
Dat niemand ons feest verstoort
Vanavond is van ons
De bewaker buiten houdt de trouwe wacht,
De vijand loert om ons heen in het donker van de nacht.
Maar we willen nu Kerstmis vieren
Ook al dreunen de kanonnen als een donderslag.
Kerstmis! - Jij feest van liefde!
Laat hier je nieuwe scheuten in het veld zien.
Vervangt de compagnie het huis,
En geschenken blijven ook niet uit.
We zingen vandaag onze kerstliederen
En vind ons vaderland weer.
Wij danken u voor de geschenken van elke hand,
Die ons gestuurd zijn vanuit het Duitse land
We danken de kapitein trouw en goed,
Die voor ons alles wat mogelijk is doet
We danken sergeanten en onderofficieren,
Net als iedereen die vandaag dit feest heeft arrangeren.
Maar bovenal bedanken we de keizer vandaag,
De grootste dank aan hem.
Hij verdreef de vijanden het land uit
En hen hard over dat leer gewreven
Heeft de wereld laten zien wat Duitsland kan
Wij Duitsers vechten man voor man.
Dit is ons mooiste kerstcadeau,
Als dank heb ik geen passende woorden.
We leven en sterven voor keizer en rijk,
In die zin zijn we allemaal gelijk.
Dus sta op, kameraden, iedereen die er is,
Lang leve de keizer hoera! Hoera! Hoera!

Menin in Vlaanderen, 20 december 1914. Paul Langemeyer,

Een donderend applaus volgde op deze woorden, het was het hoogtepunt van de hele viering.

Brancard-drager

Als chauffeur was ik opgelucht en werd ik brancard-drager. Mijn vrouw was blij toen ze dit nieuws ontving, omdat ze geloofde dat ik nu minder aan gevaar was blootgesteld. Het was goed dat ze niet wist dat het tegenovergestelde het geval was. Het dragen van de gewonden was vervelend werk, en het was erg moeilijk voor mij. Na het 2 maanden was ik 50 kilo lichter.

Ik kreeg het nieuws van mijn vrouw dat onze Fritz ernstig ziek was. Mijn zorg voor de jongen en voor mijn vrouw was groot en nog groter was het verlangen naar al mijn dierbaren.

Ik vroeg om verlof - tevergeefs - ik voelde me ellendig, en veel van wat ik zag en hoorde sprak me niet aan. In Tourout was ik bij een onderwijzer gelegerd. Het waren aardige, geweldige mensen. Op een dag kwam de leraar naar me toe en zei: "Nu kun je zien wat voor soort barbaren er onder de Duitsers zijn.

Een oude man van 80 jaar werd alleen gelaten in het aangrenzende huis. Duitse soldaten kwamen en rukten hem uit bed en hebben naar zolder gebracht, waar het nu op de vloer ligt ". Ik antwoordde: "Ik kan dat niet geloven. Maar ik ga er zelf heen om het te zien." Toen ik het huis in kwestie binnenkwam, had een sergeant zijn kantoor geopend in de betreffende kamer. Toen ik naar de oude man vroeg, werd ik naar boven verwezen. De matras lag op de grond en de bedden erop, en hier sliep de oude man. Het was op geen enkele manier mogelijk om met de sergeant te praten, want dat zou niets veranderd hebben. Men had totaal andere dingen meegemaakt, en was oorlog. De leraar kende alleen Duitse barbaren. Een paar dagen later zaten we aan tafel, de deur gaat open en de oude 80-jarige buurman komt binnen met een worst en brengt het naar de leraar. Hij zei dat hij de worst van een Duitse soldaat gekregen had zodat hij wat vlees kon eten, maar

aangezien hij geen tanden had en de worst zelf niet kon eten, zou de leraar de worst voor zijn gezin moeten gebruiken. Barbaarse verhalen zijn al genoeg verteld, maar een groot aantal ervan hoort thuis in de fantasie. Ik ben bij verschillende gelegenheden woedend geweest dat zelfs hier in het aangezicht van de dood de haat tussen het protestantisme en het katholicisme niet volledig het zwijgen was opgelegd.

Ongeschikt voor velddienst verklaard

Toen de oude mensen voor de velddienst werden onderzocht, werd ik wegens een hartafwijking ongeschikt verklaard voor de velddienst. Eens was ik tot soldaat gepromoveerd en ontving het kruis van verdienste van de Prins van Schaumburg Lippe. Nu kwam ik ter observatie in het veldhospitaal 4 IX in Emelghem.

Ik was zes maanden in het veld
Nu heeft de ziekte mij een doel gegeven
Ik kan niet meer voor het vaderland vechten
De arm is slap, de hand is slap,
Dus nu lig ik in het veldhospitaal
In lange rijen, staan bed aan bed.
Zieke krijgers rusten hier van ontberingen,
En in de verte dwalen gedachten naar buiten,
En komen weer terug naar hun
Waar kijkt onze blik om ons heen?
In het klooster, waar meestal onderwijs heerst,
Ze hebben het ziekenhuis ingeschakeld
De kamers zijn groot, de kamers zijn licht,
Waar haal je iets beters vandaan?
Stapelbedden van onbewerkt hout,
moeten hier onze zieke lichamen dragen.
Deze bedden zijn erg mooi en schoon,
Je kunt niet beter slapen, ik wil wedden
Er zijn eenendertig bedden in deze kamer,
Je kunt aan twee kanten naar buiten kijken.
Over de prachtige landschappen van de strijdgebied in Vlaanderen,
onze ogen kunnen van hier afdwalen,

Een oven in het midden verwarmt ons huis
Comfortabeler kan het niet zijn.
Ernaast een tafel en stoelen voor herstellende krijgers,
Wie gaat er straks weer naar het front of naar huis.
Aan de muur een crucifix en de afbeelding van de keizer
Ons herinnerend aan plicht, serieus en mild.
Bloemen op het raam verrukken ons hart.
Troebel hoeven onze gedachten te zijn
De zon schijnt ons tegemoet tegen de overwinning.

Emelghem, 2 maart 1915

Gefreiter (rang) Paul Langemeyer.

Op speciaal verzoek moest ik de personages ook in poëzie zetten. Naast me stond de foto van mijn familie, die ik altijd bij me had, en mijn gedachten waren bijna altijd bij hen. Ik wist dat het ook andersom was.

Hoofdarts Dr. Plessing, en hoofd van het ziekenhuis
Gewetensvol en streng voert hij de controle uit
Medisch officier Dr. Lutz en onderarts Elkan
Ze beginnen 's morgens vroeg aan hun ronde.
Schmaljohann, de paramedicus, hij vertrouwde mij toe
Dat hij zelfs de bedden heeft gebouwd.
Hij houdt de boeken bij, deelt medicijnen uit,
Ik zou nog veel goede dingen over hem kunnen zeggen.
En de koks koken goed, dat moet ik zeggen
Hartwig en Westen zorgen voor de maag.
Müller, de verpleegster, ik was hem bijna vergeten
Hij brengt ons altijd de lunch.
Maar ik kan niet alle goede geesten hier noemen,
Ik noemde alleen degenen die we persoonlijk kennen.

[Terug naar Duitsland](#)

Na acht dagen werd ik in het ziekenhuis ontslagen om rekruten op te leiden in Berlijn. Deze verandering gaf me grote vreugde omdat ik terugkwam bij mijn familie, om te zien dat alles goed ging, en om ze allemaal weer aan mijn hart te drukken, God dankend dat hij ons van erger had gered.

Leo was in Frankrijk, broeder Gerhard leidde thuis rekruten op.

's Morgens ontbeten we in Emelghem voordat we vertrokken, en toen reed de trein de hele dag langs het front om gewonden op te halen en degenen die naar Duitsland zouden terugkeren. Om 8 uur 's avonds waren we in Brugge en hadden we nog geen eten gekregen. Het was een lang verblijf en toen zag ik dat de ambulancebroeders eten kregen. Ik vroeg wanneer we iets kregen en het antwoord was: "Om 12.00 uur. Geërgerd dat er hier tijd en gelegenheid was om het ambulancepersoneel te voeden en niet de gewonden, kreeg ik te horen dat ik naar de trein-arts moest gaan. Deze zeer jonge student geneeskunde had het gesprek afgeluisterd. De paramedici moesten het eten onmiddellijk bij ons afleveren en hij zei dat ik een klacht moest indienen bij de hoofddarts in Gent. Om 12 uur 's avonds kwamen we echt in Gent aan. Toen de trein stopte, werd er gezegd dat niemand mocht uitstappen. De jonge dokter die mijn klacht had gehoord, kwam met de verantwoordelijke dokter in Gent mijn coupé binnen en ik werd gevraagd eruit te komen. Hij riep twee soldaten met zadels in hun armen, en, door hen geleid, werd ik naar de wachtkamer

gebracht. Ik kreeg een deken en moest hier op de grond slapen. De volgende ochtend werd ik voor onderzoek naar een andere dokter gebracht. Ik moest mijn papieren laten zien, toen werd mij gevraagd waar ik rekruten wilde opleiden, in Gent of in Berlijn. Ik antwoordde: "Ik heb orders om me bij mijn regiment in Berlijn te melden". Voordat ik verder kon, moest ik wachten tot er een nieuw transport was samengesteld. Ik werd naar een voormalig hotel gebracht en ik moest hier een wacht overnemen.

Acht maart

Het is geen grap

In **Gent** zit ik op wacht

Het is inderdaad een feit.

Wie zou dat gedacht hebben

Toen ik het vaderland verliet?

Zit met de bevel in de trein,

Wanneer er een dierbare

geneesheer arriveert

Je kan hier in Gent wel blijven,

En hier je tijd verdrijven.

Maar geluk laat mij niet in de steek

Naar huis kom ik zeker.

Toen het transport in elkaar werd gezet, kwam de hoofdarts weer, die mij van de trein had gehaald. Hij herkende me meteen en vroeg me waar ik heen ging. Ik antwoordde dat ik orders had om me bij mijn regiment in Berlijn te melden. Nu mocht ik verder reizen.

[Thuis ontvangen](#)

Vanuit Gent was het 06:06 uur, Mechelen 08:09 uur, Leuven 09:15 uur, Keulen 08:50 uur, Berlijn 06:01 uur! Maar eerst was er vakantie. Met grote gejuich en grote vreugde werd ik thuis, nu in Hannover, Vossstr. 28 ontvangen.

De kinderen kenden hun vader nauwelijks meer. Hij had nu een volle baard en was zo slank geworden! Hij zag er heel anders uit toen hij het veld in ging! Wat waren mijn vrouw en schoonmoeder gelukkig, die nu schuin aan de overkant op nummer 32 woonden. Hoe groot waren de kinderen gegroeid en hoe goed had mijn vrouw alles geregeld! Wat heb ik geluk gehad met zo'n vrouw. Niet alleen in de gelukkige uren, maar vooral in de moeilijkste uren, liet ze zien hoe groot haar liefde was, hoe groot haar kracht was. Terwijl ik in het veld was, had mijn vrouw de winkel uitverkocht en zoveel gespaard dat ze met Kerstmis naar Hannover kon verhuizen en er een tijdje van kon leven. Maar deze kerst, zoals ze me later vaak vertelde, was de meest trieste kerst die ze ooit heeft gehad.

In het veld had ik de ontoereikendheid van de brancards opgemerkt, en ik pakte deze kwestie serieus aan. Hiervoor werd mijn vakantie verlengd. Nadat ik een model had gemaakt, moest ik terugkeren naar Wunstorf bij Berlijn om rekruten op te leiden. Maar ze vonden me hier toch ongeschikt voor, en dus kwam ik bij het gewonden compagnie. Werk had ik niet.

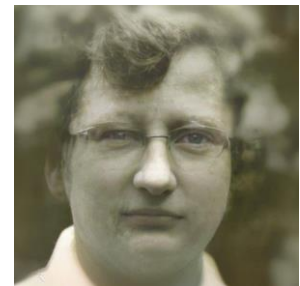
Op 15 februari 1915 stierf tante Marie bij haar zoon Paul in Freienwalde. Het was een groot verlies voor onze moeder in Osnabrück omdat ze beiden gek waren op elkaar.

Op 11 april 1915 ging onze oudste zoon Gerhard naar de eerste **Heilige Communie**. Grootmoeder kwam hiervoor uit **Osnabrück** over en ook ik kon op vakantie het mooie feest bijwonen. Ondanks de moeilijke tijd was het voor ons een groot feest.

[Geboorte van Bertha](#)

Elisabeth ging met Pasen naar school en Bertha werd geboren op 18 mei 1915. Wat een vreugde onder de kinderen dat ze nu ook een zusje hadden. Ik kwam met verlof en Anneliese zei nu dat Bertha in de kazerne was geboren en dat ik haar had meegenomen. Raimund sloeg met een stok op de tafel en maakte een show. Op een aanmaning van zijn moeder zei hij: "Maar moeder, de Duitsers slaan altijd hard, en dan krijgen ze het IJzeren Kruis." Helaas moest ik terug naar de compagnie. Dat waren moeilijke weken voor mijn vrouw, hoe glanzend was ze deze tijd doorgekomen. De kinderen konden geen betere moeder hebben, ik kon geen betere vrouw hebben.

[Uit militaire dienst](#)

Op een dag liep de kapitein langs me heen en vroeg me wat ik aan het doen was. Ik antwoordde hem: "Helemaal niets, Herr Hauptmann, ik zou u willen vragen of ik iets mag zeggen ". Na zijn toestemming vroeg ik hem te overwegen wat mijn familie en ik de staat kosten en welke verdiensten van mij hier tegenover stonden. Ik legde hem mijn omstandigheden uit en legde hem uit dat als ik toch mijn baan kon uitoefenen, dan zou de staat kosten schelen en zou het mij van mijn zorgen afhelfen. Hij was het met me eens en stuurde me dezelfde dag met een begeleidende

brief voor onderzoek naar een specialist. Ik ontving als antwoord een verzegelde brief en op 16 juni 1915 was ik uit alle militaire dienst. Ik kwam terug bij de familie en nu was het tijd om opnieuw te beginnen. De liefde voor de vrouw en de kinderen, maar vooral de hulp van mijn vrouw, maakte het onmogelijke mogelijk.

Bij M. Molling & Co. Hannover vond ik een functie als supervisor met een maandsalaris van 150 Mk. Dat was weinig, maar er was niets beters te doen. Ons gezinsleven was weer schitterend, en we konden weer verjaardagen vieren, en vooral Kerstmis. Wat was het fijn om zo dicht bij mijn schoonfamilie te zijn.

Op 8 februari 1916 stierf oom Paul Probst in Groß-Lichterfelde.

Ik bleef tot maart 1916 bij M. Molling, toen was ook dat voorbij. Banen waren niet beschikbaar, althans niet voor een huisvader met 7 kinderen. Gerhard, die hier op de lagere school zat, was nu 14 jaar en ging in de leer bij J. W. Sältzer.

Fabrieksarbeider

Omdat ik geen andere uitweg kon bedenken, werd ik gedwongen om als arbeider naar de fabriek te gaan. Alle rangen en standen waren hier te vinden tussen de munitiewerkers. Bij de "Hanomag" draaide ik granaten, na een uur was ik al opgeleid. D.w.z. dat ik de draaibank alleen zou kunnen bedienen. Acht uur werken, dag en nacht doorwerken op de afdelingen, leverde niet genoeg op.

Overwerkt

Op 22 mei 1916 ging ik naar Kaeferle, waar de werktijden waren van 06.00 uur tot 18.00 uur. Hier bediende ik twee machines. Mijn zwager Max, die ook zijn bedrijf had moeten opgeven en weer naar Hannover verhuisde, vond hier ook werk. Dan waren er overuren en werkten we tot acht uur 's avonds. Toen ik 's avonds doodmoe thuiskwam van mijn werk, vroegen ze ons om tot zaterdag 12.00 uur te werken. Ik legde de chef uit dat ik dat niet kon. Tot 8 uur 's avonds was het uiterste voor mij. Hij antwoordde me: "Probeer het, als je het niet meer kunt, dan stop je". Met een inspanning van al mijn kracht zette ik door; maar een paar dagen later, op 2 juli 1916, 's ochtends om 11 uur ik meldde me bij de chef en mocht een paar uur rusten. De volgende ochtend, na slechts een uur werken, moest ik stoppen en me ziek melden. Toen ik naar de dokter werd gestuurd, moest ik meteen stoppen en kreeg ik bedrust voor 3 dagen voorgeschreven; ik mocht dit werk niet meer doen. Ik ging terug naar bed volgens de instructies, maar vond geen rust. Na een paar uur stond ik weer op en ging de stad in op zoek naar andere bronnen van inkomsten. De volgende dag slaagde ik erin de vertegenwoordiging van Rud. Twete te Hannover te verkrijgen voor velddozen, ansichtkaarten en briefpapier. De volgende maandag ging ik op reis. Korte tijd later kreeg ik de vertegenwoordiging van Koch & Schilling in pakpapier en van H. Oelerich & Co. in drukpapier. Nu verdiende ik goed zodat we zonder zorgen konden leven.

Als gevolg van mijn reizen kwam ik vaak in Osnabrück om mijn moeder en broers en zussen te zien, in Quedlinburg om de familie van Leo te zien, in Brandenburg bij de schoonfamilie van Leo, die goede klanten van mij werden, bij oom Probst in Gardelegen, bij Anton en Bertha in Lingen. Elk kwartaal zag ik mijn familie en er was blijdschap wanneer iedereen over elkaar hoorde. Reizen was voor mij het meest aangenaam.

Blokkade en rantsoenering

De blokkade van de vijand werd elke dag meer merkbaar en het moment van rantsoenering kwam, alles werd verkocht op coupons of postzegels. Voedsel en materialen werden steeds schaarser. Vrouwen en kinderen moesten urenlang in de rij staan totdat hun deel was toegewezen. Dankzij mijn verbeterde inkomen was het voor ons nu mogelijk om een beter en groter appartement te hebben. Zeer dicht bij Ferdinand Wallbrechtstr. 28 stond een benedenwoning met tuin leeg. Dit was voor ons erg geschikt. In juli 1917 zijn we verhuisd naar ons nieuwe huis. De hele verhuizing kostte ons slechts 50 mark. Zwager Max, die zo slecht kon zien dat hij geen meerdere kon zien, werd nu opgeroepen voor het leger.

Door mijn reizen heb ik vaak de mogelijkheid gekregen om levensmiddelen te komen, maar dat was vaak best moeilijk. De treinen werden gecontroleerd om te zien of er iemand eten bij zich had, en waar iets werd gevonden, werd het in beslag genomen. De heimelijke handel bloeide. De zogenaamde “hamsteraars” ontstonden. Hier moest de

onschuldige lijden door de schuldigen. De beelden zich daar afspeelden, kan men alleen begrijpen, die de tijd zelf hebben meegemaakt.

Ondervoede mensen, die voor hun gezin zorgden, stonden op de rand van wanhoop toen wat moeizaam werd verworven, van je werd gestolen en zelfs nu, na een paar jaar, denkt niemand er meer aan. Ik had een eierdoos gemaakt, de inlegvormen met de open kant naar beneden in de doos en op de bodem, die nu omhoog was, had ik ansichtkaarten geplakt. Dit waren mijn verkoop monsters. Ik had ooit 30 eieren bij me toen ik werd gecontroleerd en ze werden niet gevonden. Ik heb ook een heel varken van Lingen naar Hannover kunnen brengen. Ik wil nog steeds weten hoeveel voer ik in de loop der jaren mee naar huis heb genomen. Mijn tas, die onder de hemd over de schouders door de mouwen ging, heeft me geweldig dienst bewezen. Zonder dit ding had ik het niet gekund. Mijn familie hoefde nooit honger te lijden, al was het maar genoeg. De kinderen werden van school naar het platteland gestuurd omdat het eten hier nog beter was dan in de stad. De leraren brachten de kinderen zelf naar het land en het was een voordeel voor ons dat tante Minna de kinderen op school had. Onze kinderen gingen naar Ochtrup in Westfalen. Anneliese logeerde bij Viefuss, Theodor bij Pastor Winkelmann en Elisabeth bij de familie Oeing. In latere jaren zullen de kinderen dankbaar aan deze tijd terugdenken.

De zaken werden steeds moeilijker. Mijn schoonvader kon niet meer op reis. Zijn manier van leven veranderde volledig en het ontoereikende dieet putte alle kracht in hem uit. De voorheen sterke man viel snel af. In het bedrijf kon hij steeds minder helpen, maar omdat hij het grootste deel van zijn leven bij de firma Ed. Gärtner had doorgebracht, bleef hij zijn salaris kunnen

opnemen. In ieder geval voerde ik een verplichte regeling door waarin mijn moeder en broers en zussen van hun vorderingen afzagen.

Dr. Arenhövel ging de dienst in als militair arts. Josepha verdiende de kost door les te geven. Paula was actief in de oorlogshulp op het treinstation van Osnabrück. Gerhard zat vooraan en raakte gewond. Hij herstelde zich snel en ging terug naar het front. Ik bezocht mijn moeder in Osnabrück zo vaak mogelijk en ik merkte altijd dat ze trots was op haar kinderen. Op een keer zei ze tegen me: "Ik wil ook niet dat mijn kinderen een slapper zijn". Ze heeft moeilijke tijden doorstaan met het grootste vertrouwen in God. Ze was een echte "Duitse" vrouw.

Op 7 april 1918 ging Anneliese naar de eerste Heilige Communie. Het was een geweldige dag van vreugde voor het hele gezin, de grootste voor haarzelf.

Op 25 juni 1918 stierf Clemens Ortmeier als ereburger van de stad Schwedt. Hij was een goede, vrome man geweest die in zijn leven veel goede dingen had gedaan. Het bedrijf werd voortgezet door zijn twee zonen Franz en Johannes.

[Nederlaag en revolutie](#)

Toen kwam de laatste slag in de oorlog. Op een dag, bijna hetzelfde uur, raakten mijn twee broers Leo en Gerhard gewond. Beiden kwamen naar het ziekenhuis.

De revolutie brak uit op 5 november 1918 en daarmee was de oorlog verloren. Wat niemand voor mogelijk had gehouden, was een vreselijk feit geworden. Om nutteloos bloedvergieten te vermijden, waren de keizer en de kroonprins de grens met Holland overgestoken. De rode vlag wapperde boven Duitsland als een doorn in het oog. Misleidde adviseurs hadden de keizer verkeerd advies gegeven, met of zonder opzet. Het was Gods wil dat het op die manier zou komen.

Zie: "Mijn trouwe Duitse vaderland, geef acht"

Toen ik op reis in Delmenhorst aankwam, hoorde ik het eerste nieuws van de revolutie. Twee **matrozen** stonden op het station en namen de wapens van de arriverende soldaten en een heleboel mensen stonden erbij en ... Ik ging naar het station, de officier was weg, de mannen hadden het bevel gekregen om geen weerstand te bieden. Ik schuimde van woede. Met een advocaat die ik verder niet kende, maar die mijn mening deelde, protesteerden we, we stonden machteloos. Toen kwam ik naar Bremen, daar was een grote parade van de matrozen, verder was alles stil. Die avond kwam ik na grote moeite in Hannover aan. Ik had me grote zorgen gemaakt over mijn familie, godzijdank dat ik nu bij hen was.

Na de oorlog

Het duurde maar een paar dagen voordat de revolutie de overhand had. Het leger werd ontslagen, broer Gerhard kwam ook terug en na mijn overredingen deed hij mee met mijn vertegenwoordigingen. We bakenen onze districten van elkaar af, en ieder reisde voor zijn eigen rekening.

Voor ons papier handel hebben we luxegoederen meegenomen van de firma Salo Landberg te Breslau. Moeder was blij dat iedereen uit de oorlog was teruggekeerd. Bernhard Stumpf had de zwaarste verwondingen opgelopen, hij raakte driemaal gewond, Gerhard tweemaal en Leo eenmaal. Bernhard kwam naar Buer i / Westf als lokale keurmeester. Dr. Arenhövel vestigde zich in Osnabrück. Tante Martha werd tijdens de oorlog teruggeroepen uit India en stichtte een nieuw klooster van haar orde in Halfweg bij Amsterdam. Hier worden de zusters opgeleid die later op missie naar India wilden gaan. Moeder was erg blij haar weer te zien dat ze weer in Europa was. Tante Jettchen was naar Osnabrück verhuisd.

Verkoop van oude postzegels

Af en toe tijdens mijn reizen zocht ik veel naar oude postzegels waar ik van kinds af aan dol op was. Bij Philip Bromet in Bentheim had ik het geluk een groot aantal oude zegels te vinden. Het was een reismand vol en moeilijk te missen. Veel nutteloze dingen, maar er was een collectie en ik zag meteen dat er iets te verdienen was. Hoe moeilijk het ook voor mij was, we hadden 3.000 mark, wat genoeg moest zijn. De deal was binnen een half uur rond. Omdat ik alleen mijn vrije tijd kon gebruiken, duurde het een jaar voordat alles weer verkocht was. Het was het waard. Ik had twaalfduizend mark verdiend en dit werd gebruikt om de schulden van mijn broers en zussen als gevolg van het faillissement te dekken.

Overlijden moeder

Onze goede moeder stierf op 24 januari 1919 in Osnabrück. Als een moeder ooit veel voor haar kinderen heeft gebeden, dan was het onze moeder. In al het verdriet en de zorgen die de afgelopen jaren zo talrijk waren, vond ze haar kracht en troost altijd alleen in gebed.

"Gebed is geen bijgeloof" was haar vaste uitspraak.

Niet uiterlijke vroomheid, nee, diep van binnen in haar hart had ze de vroomheid van haar vader geërfd. Mijn vrouw was altijd een lieve dochter voor haar geweest. Beiden gingen samen op een manier die

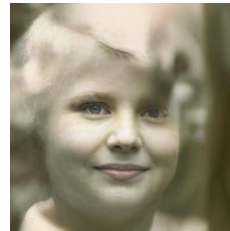

men zelden ziet. Het was voor mijn moeder een groot genoegen om haar oude dag samen met haar zus Henriette in Osnabrück door te brengen.

Op 27 april 1919 deed Theodor zijn eerste Heilige Communie. Zoals gewoonlijk werd deze dag ook met een feest gevierd. Raimund ging naar school, Elisabeth naar het Lyceum. De handel in papieren werd elke dag slechter. Als luxegoederen namen we been en ivoor; het bedrijf draaide beter en beter. We kwamen bij de horlogemakers en zagen al snel dat we de papierhandel moesten laten vallen. Langzaam kwamen we in een andere branche terecht. De dollar stond op 1 januari 1919 nog steeds op 7,95 Mark. De prijzen stegen continu.

Geboorte van Marga

Onze Marga werd geboren op 24 augustus 1919 en Adelheid werd op 27 augustus geboren bij Gerhard en Grete. Dat gaf veel vreugde in het gezin. We hadden nu 4 jongens en 4 meisjes, Gerhard en Grete hadden 1 jongen en 1 meisje. Van toen af reisden we ook naar de Leipzig Trade Fair om te kijken waar er nieuwe verdienmogelijkheden waren.

Geldontwaarding

Op 1 januari 1920 was de dollar al 49,80 Mark. Op 1 april 1920 had onze oudste zoon Gerhard zijn leertijd bij JW Sältzer beëindigd, en hij ging onmiddellijk als vrijwilliger tegen het "Rode Leger". Het duurde niet lang. Hij kwam terug. Anneliese kwam met Pasen thuis van school en was een goede steun voor haar moeder. Elisabeth ging naar de eerste heilige communie op 11 april 1920. Wat waren de familiefeesten nu leuk: Anneliese speelde piano en Gerhard viool en mooie gedichten voordragen konden ze konden. Mijn vrouw wist altijd hoe ze het mooi moest inrichten. Alle familieleden waren altijd blij om bij ons te zijn. Op 18 april 1920 werd bij Leo en Liesel het derde meisje, Lisa, geboren. Fritz kwam op 20 juni met Pasen naar school August Langemeyer stierf in Mettingen in 1920 en op 7 november 1920 Tante Käthe Probst in Gardelegen.

De prijzen bleven maar stijgen, je had altijd zoveel als je nodig had. Na de dood van haar moeder trok Marie met haar kinderen naar een appartement. Paula studeerde nog in Ster om haar examens als kookdocent af te leggen en werkte daarna als docent bij de Patriottische Vrouwenvereniging op de kookschool in Osnabrück. Sophia had onderdak gevonden in het weeshuis in Osnabrück. Zolang ik kon, heb ik hiervoor betaald. Aan onze verkoop collectie werden nu horloges

toegevoegd. De zaken gingen erg goed, maar de kosten bleven stijgen. Er moest veel nieuws in het huishouden worden aangeschaft, want de oorlogsgoederen waren niet goed. Tenslotte werden stoffen van papier gemaakt. De dollar stond op 1 januari 1921 op 74,50 Mark, maar de binnenlandse prijzen kwamen daar niet bij overeen. Gerhard ging nu naar Gustav Freyse in de postzegelhandel. Bertha kwam met Pasen naar school.

Bernhard Stumpf werd overgeplaatst naar Hannover, en toen er een verdieping vrijkwam in het huis waar we woonden en hij vanwege zijn overplaatsing op de noodlijst stond, kreeg hij die. De familiefeesten werden nog groter. Al onze omgang werd beperkt tot het gezin. Maandagochtend gingen we op reis, vrijdagavond waren we weer thuis. Theodor kreeg cellolessen van oom Bernhard en zo werd onze huiskapel vergroot en verbeterd.

Paul Bussmann, de echtgenoot van Lucie Probst, stierf op 4 maart 1921, en tante Henriette Hopmann, de zus van mijn moeder, stierf op 18 mei 1921 in Osnabrück. Ik leerde de familie Paul Schneider kennen op de beurs in Leipzig. Het waren geweldige mensen met wie ik vriendschap sloot.

Op 1 januari 1922 stond de dollar al op 186,75. In het bedrijf schakelde ik over op Alpacca en zilverwerk en verkocht nu voor eigen rekening. Elke vier weken ging ik naar Pforzheim en Schwäb. Gemünd. Ik kocht zoveel als ik kon, maar zoveel als ik verdiende, elke keer kon ik niet meer kopen voor wat ik had. Gerhard werd ziek en kon niet herstellen. Op 1 april 1922 startte Theodor zijn stage als elektrotechnisch ingenieur bij Cussel & Kallert.

Op 90 april 1922 was het gouden huwelijk van de schoonfamilie. Een prachtig feest waaraan de hele familie heeft deelgenomen. Op de familiefoto staan alle kinderen en kleinkinderen rond de bruid en bruidegom. Iedereen had zijn best gedaan om het feest mooier te maken. De vreugde was aan alle kanten groot. De bruid en bruidegom klampten zich nog steeds met dezelfde liefde aan elkaar vast als 50 jaar geleden. Zij stonden voor ons altijd van een gelukkig getrouwd stel, zoals het hoort.

Overlijden Emilie Weller

Op 1 juni 1922 stierf tante Emilie bij haar dochter Agathe in Neuenkirchen in Oldenburg.

Agatha en Clemens August Heuer

Emilie Weller

*Joseph Clemens Langemeijer, Anna Stöcker, Ignatz, Carl, Gerhard, Maria ten Brink.
Hermina, Agatha, Angela Weller, Maria, Carl Max Schulte.*

Overlijden tante Therese

Schneiders in het district Höngg bij Zürich nam onze Gerhard daarheen en verzorgde hem 6 weken kosteloos. Tot onze grote vreugde keerde hij op 15 augustus gezond en sterk terug. Gerhard kwam nu bij het bedrijf Stöcker & Kamolz. De prijzen bleven snel stijgen en op 1 januari 1923 stond de dollar al op 7260 Mk. Met Pasen 1923 ging Raimund naar school. Het ging erg slecht met grootvader von der Brelie, hij werd steeds slechter en moest een operatie ondergaan. Tante **Therese** had onderdak gevonden in "Bethesta" in het bejaardenhuis. Ze nam nog steeds graag deel aan alle familiefeesten. Ze dacht vooral aan haar Theo, die ze had vastgehouden, bij de doop. Ze kon zo mooi genieten als ze kwam. "Oh hoe wonderbaarlijk schattig" of zoiets werd altijd gehoord. Zelfs in haar laatste jaren was ze nog een mooie vrouw. We mochten haar allemaal. Waar ze de kinderen ook maar kon plezieren, deed ze. Ze stierf op december 1923 nadat ze kort voor haar dood van het avondmaal had genoten.

De bezetting van het Ruhrgebied door de vijandige machten had onze munt volledig vernietigd. Op 20 november 1923 was de Dollar gestegen tot **4.200.000.000.000 mark**. Alles werd vernietigd. De gepensioneerden waren arme mensen, de spaarbank en levensverzekeringen, de aandelen, alles was niets meer waard. De banken hadden het druk gehad en hoge salarissen betaald. Het oneerlijke handelaars waren de heren van die tijd. We hadden onze Bertha om ons te versterken. Naar Holland gestuurd; Ze had een warm welkom gevonden bij notaris van der Putt in Eindhoven. Gerhard was op 1 oktober 1923 naar het hoofdkantoor van de Giro gegaan om meer te verdienen, maar op 1 januari 1924 werd hij ontslagen en keerde terug naar zijn oude bedrijf. Hij studeerde ijverig Engels en Frans om zijn jaar af te kunnen maken. Om examens af te leggen is het helaas niet gelukt omdat de school gesloten was. De Rentenmark kwam en werd stabiel. Geleidelijk stortte het bedrijf in. Vooral de smokkelaars, die dachten dat dit zou doorgaan, werden even snel arm als rijk; maar ook oude, goed gevestigde bedrijven werden de afgrond in gesleurd. Uiteindelijk kon de firma Ed. Gärtner het salaris van zijn schoonvader niet meer betalen. Bertha kwam in februari terug uit Nederland. Ze was het Duits bijna vergeten en sprak veel Nederlands. Als lerares verdiende Minna genoeg geld om haar ouders van een comfortabel pensioen te voorzien en dit was haar hele baan. De andere broers en zussen hadden behoorlijk te kampen met zichzelf. Tante Friederike en de schoonfamilie of de drie oude mensen, zoals we ze noemden, bleven trouw bij elkaar. Op 1 april 1924 ging ook Fritz naar school. Onze familiefeesten waren eenvoudig, maar iedereen genoot er zo van dat het altijd een dierbare herinnering zal blijven. De huiskapel werd

voortdurend verbeterd. In de zomer hadden we de prachtige tuin waar de kinderen konden spelen en turnen en dit werd ijverig gebruikt.

In oktober 1924 verhuisden de Stumpfs naar Markuskirche 4.

Overlijden van schoonvader

In de herfst werd grootvader ziek. Grootmoeder vroeg hem of de protestantse dominee moest langs komen, maar hij vroeg om pastoor Kopp. Haar hele leven had de grootmoeder gebeden dat haar man katholiek zou worden uit eigen overtuiging, nu zou haar gebed verhoord worden. Hij bekeerde zich officieel tot het katholieke geloof zonder enige overtuiging van welke kant dan ook, uit eigen vrije wil en met volledige overtuiging. Moeder en kinderen waren in de wolken. Op 19 april 1925 gingen Raimund en Fritz samen naar de eerste Heilige Communie. Hoe mooi was dit feest zowel in de kerk als in de familiekring. Mogen de kinderen zich deze dag altijd herinneren, vooral in hun leven. Bertha kwam met Pasen naar het Lyceum. Op 24 april 1925, na twee jaar huwelijk, werd bij Stumpf een zoon geboren. Het langverwachte geluk was eindelijk aangebroken, het is alleen jammer dat onze moeder het niet beleefd heeft. Op 18 juni 1925 ging Anneliese naar Schneiders in Höngg. Op veelvuldig verzoek, en omdat we de Schneiders dank verschuldigd waren, en omdat het een voordeel voor Anneliese was, hebben we Annelies daar gelaten. We hadden vervangers nodig voor ons huishouden. Juffrouw Fine Feind, dochter van een lerares uit Gronau, kwam naar ons toe.

Op 5 augustus stierf mijn schoonvader goed voorbereid en na ontvangst van de heilige Sacramenten. Hij was altijd een goed mens geweest en een trouwe familievader, geliefd en gerespecteerd door al zijn kinderen, vrienden en kennissen. Hij was het archetypen van een bekwame zakenreiziger van de oude stempel, waar nog veel met paard en wagen werd gereisd. Helaas volgde zijn schoonzus Friederike Thoms, de zus van zijn vrouw, op 30 september 1925 hem maar al te snel. Deze klap heeft mijn schoonmoeder twee keer getroffen, die alleen achterbleef van de oude garde.

Broeder Leo verliet het bedrijf C. H. Breyer in Quedlinburg en nam de vertegenwoordiging in textielproducten over. Op 1 november verliet juffrouw Feind ons weer en moesten we vervangers nemen. Al snel zagen we dat het niet werkte. De kosten werden te hoog voor ons en hoe met tegenzin we het ook deden, mijn vrouw kon het niet meer, we moesten Anneliese terug laten komen. Ze kwam op 23 december bij ons terug. We waren allemaal heel blij haar weer in ons midden te hebben.

De firma C & A Brenninkmeyer opende hier in het najaar een winkel en Felix Brenninkmeyer is nu met zijn gezin hierheen verhuisd. Onze familierelaties brachten ons al snel bij elkaar.

Op 8 januari 1926 stierf neef André Langemeyer in Amsterdam. Theo was met Pasen klaar met leren. De situatie in het bedrijf was erger dan ooit en er was geen functie voor hem. Uit beleefdheid werkte hij met een maandsalaris van 30 mark. We moesten Fritz van het gymnasium halen omdat zijn gezondheidstoestand geen enkele mentale inspanning toestond. Op 11 april 1926 ging Bertha naar de eerste Heilige Communie. Net als voorgaande jaren heeft de hele familie deze dag feestelijk gevierd. De zaken liepen volledig nar beneden. Faillissementen, zakelijk toezicht, een recente prestatie, waren aan de orde van de dag. Gerhard reisde met mij mee sinds oktober 1925, maar sinds 15 november 1926 hadden we geen verdienste. De reisactiviteit moest worden voortgezet, hoe moeilijk het ook was. In de zomer hebben we veel gefietst en op sommige dagen heb ik 60 tot 80 km afgelegd. In de zomer van 1925 had ik 3500 km op mijn fiets gereden, maar dat jaar werd het veel moeilijker. Op 15 april 1926 viert Minna v. d. Brelie haar 25-jarig jubileum als docent in loondienst in Hannover. Er was een heel leuk feest in het Marienshaus, waarvoor het hele onderwijzend personeel, de spirituele heren, vrienden en familieleden samenkwamen.

[Bezoek aan de Langenhof](#)

In het voorjaar, net voordat ik deze regels schreef, bezocht ik de Langenhof am Bruch opnieuw. Hoe was het hele gebied de afgelopen decennia veranderd! Het kanaal, dat nu langs de Langenhof loopt, en een aangelegde weg, hadden hier veel aan bijgedragen, maar vooral de gronden die in de loop der jaren waren gecultiveerd. De kunstmest, die voorheen onbekend was, had de heide veranderd in vruchtbare akkers en weilanden. Het vee op de weilanden ziet er heel anders uit dan vroeger. Onze voorouders zullen hun voormalige land niet herkennen.

De Langenhof staat nog steeds als een prachtige Westfaalse boerderij, maar het grootste deel van het land is in veel verschillende handen overgegaan.

Ik ging naar de "**Schwarzen Ross**" herberg, die Christian Langemeyer ooit bezat. Het huis is verbouwd en heeft een andere uitstraling gekregen. De dennen die mijn vader en oom Martin ooit geplant hebben staan nog gedeeltelijk overeind.

Het huis in Berentelg, waarvan Martin Langemeyer eigenaar was, is in vreemde handen overgegaan. De neven in Nederland waren er niet meer in geïnteresseerd. Mijn vader kon de Langenhof niet als familiebezit behouden, hoewel hij er met heel zijn ziel van hield. De huidige generatie faalde ook.

Met de dood van de oude familieleden zijn de meeste relaties verdwenen. Delen brokkelen af en nieuwe delen worden toegevoegd. Dat is het leven. Zo was het vroeger, dus het zal blijven zolang de wereld bestaat.

Wat je ook maar wilt, bedenk dan maar:

"We leven niet voor nu, we leven voor de eeuwigheid"!

Over gemengde huwelijken

Gemengde huwelijken in het gezin komen vaker voor. We hebben ook het grootste respect voor mensen met een ander geloof. Maar de ervaring heeft geleerd dat, hoe goed en gelukkig een huwelijk ook mag uitpakken, er ten eerste een groot gevaar bestaat dat een gemengde huwelijk niet gelukkig zal zijn, en ten tweede zal een gemengde huwelijk nooit het geluk kunnen brengen dat een huwelijk van één geloof met zich meebrengt, dus iedereen moet voorzichtig zijn. in het gezin, ooit om te huwen, zelfs als een deel van geloof wilde veranderen. Men kan zijn geloof niet veranderen als een overhemd. Zelf had ik het risico gelopen om zo'n huwelijk aan te gaan, alleen dankzij mijn moeder is het niet gebeurd. Niet iedereen krijgt de vrouw of de man aan wie hij zijn eerste liefde schenkt. Het leven is vol teleurstellingen. Vergeet dan het gebed niet. Onze heer God zal u ook leiden, als u voor zijn wil buigt.

Hannover, 18 juni 1926,

Paul Langemeyer

Familiefoto's Paul

Bron: MyHeritage.nl familie de Vries

Verscherpt en ingekleurd door MyHeritage

1928 met ouders Mies de Vries in Hannover

Huwelijk Mies en Nan (Hermann Theodor)

